KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ANKARALI GAZİLERİN GÖZÜNDEN KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Samet BEKÂR

Haziran – 2025

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ANKARALI GAZİLERİN GÖZÜNDEN KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Samet BEKÂR

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Uğur ÜÇÜNCÜ

Haziran – 2025

TRABZON

ONAY

Samet BEKÂR tarafından hazırlanan "Ankaralı Gazilerin Gözünden Kıbrıs Barış Harekatı" adlı bu Çalışma 25.06.2025 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği / oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Tarih Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı'nda **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		**Karar**		**İmza**
Unvanı- Adı ve Soyadı	**Görevi**	**Kabul**	**Ret**	
Prof. Dr. Uğur ÜÇÜNCÜ	Başkan	☐	☐	
Prof. Dr. Hikmet ÖKSÜZ	Üye	☐	☐	
Prof. Dr. Mehmet AKPINAR	Üye	☐	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Haydar AKYAZI
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ - Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu Çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Samet BEKÂR
25.06.2025

ÖNSÖZ

Kıbrıs Meselesi, Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'nin önemli tarihsel konularından birisi olmuştur. Özellikle 1960 yılı sonrasında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması ile birlikte Ada'da zulme uğrayan soydaşlarının yaşam haklarını hukuki zemine dayandırarak korumaya çalışan Türkiye Cumhuriyeti 1974 yılında iki defa Ada'ya çıkarma yapmıştır. Günümüze kadar süre gelen bu konu özellikle Türkiye, Yunanistan, İngiliz Devletleri arasında çözülmeye çalışılırken dünya kamuoyu da olaylara müdahil olmuştur.

Bu çalışmada Ankaralı Gazilerden I. ve II. Harekât esnasında yaşadıkları birinci elden dinlenerek öğrenilmeye çalışılmıştır. Anlatılanlar ışığında gazilerin, Harekâta katılım süreçleri, Harekâtın genel işleyişi, Ada'da yaşanmış katliamlar ve trajik olaylar açıklanmaya çalışılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin böyle önemli bir konuda, tüm siyasi aktörleri, askeri ve halkı ile birlik olarak Barış Harekâtı yapması neticenin başarıyla sonuçlanmasında önemli etken olmuştur. Harekât sırasında Türkiye'de halkın sürece dair ilgisi ve yardım kampanyalarına katılımı elde edilen zaferde önemli olmuştur.

Ankaralı gazilerin sürece dair anlatımlarının kayıt altına alındığı ve yazılı kaynaklarla birlikte işlendiği bu tez çalışmasının akademik alana katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Bu çalışmam esnasında kıymetli bilgi ve tecrübelerini her daim benimle paylaşan değerli danışmanım Prof. Dr. Uğur ÜÇÜNCÜ ile her daim desteklerini sunan eşim Tuba BEKÂR'a teşekkür ederim.

Haziran, 2025 Samet BEKÂR

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ……..IV

ÖZET……VII

KISALTMALAR LİSTESİ……..IX

GİRİŞ……..1-2

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KIBRIS ADASINDA OSMANLI VE İNGİLİZ HAKİMİYETİ……3-10

1.1.Osmanlı Hakimiyetinde Kıbrıs……3

1.2. İngiltere Hakimiyetinde Kıbrıs……...5

1.3.İngiltere'nin Adayı İlhak Etmesi……6

1.4. Lozan Antlaşmasında Kıbrıs Meselesi……7

1.5. 1931 Ayaklanması……...8

İKİNCİ BÖLÜM

2. KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI ÖNCESİ YAŞANAN GELİŞMLELER……11-36

2.1. Tek Parti Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs Politikası……...11

2.2. I.Londra Konferansı ve 6-7 Eylül Olayları……13

2.3. Zürih ve Londra Konferansları……...18

2.4. 1960-1974 Yılları Arasında Yaşanan Gelişmeler……...21

2.4.1. Johnson Mektubu……...29

2.4.2. Cenevre Konferansı ve Acheson Planları……..31

2.4.3. Erenköy Saldırıları……32

2.4.4. Glazo Plaza Raporu ve BM Genel Kurul Kararı……33

2.4.5. 1967'de Kıbrıs'ta Gerçekleşen Olayları……....34

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KIBRIS BARIŞ HAREKATI VE GAZİLER İLE YAPILAN RÖPORTAJLAR.38-71

3.1. Kıbrıs Barış Harekâtı Öncesi Gelişmeler……38

3.2. Birinci Kıbrıs Barış Harekâtı……... ……..39

3.3. Cenevre Görüşmeleri……..43

3.4. İkinci Kıbrıs Barış Harekâtı……....44

3.5. Görüşme Yapılan Ankaralı Gaziler…….....46

3.6. Deniz Yolu İle Sevk Edilen Askerler…….50

3.6.1. Hava Yolu İle Sevk Edilen Askerler……...53

3.7. Gazilerin Anlatılarında Birinci Harekât……..54

3.8. Gazilerin Anlatılarında Ateşkes Dönemi……57

3.9. Gazilerin Anlatılarında İkinci Harekât……58

3.10. Harekât Sırasında Alınan Esirlere Yaklaşım……..61

3.11. Harekâtta Lojistik İmkanlar……...63

3.12. Gazilerin Harekât Sürecindeki Duygu ve Gözlemleri……...64

3.13. Kıbrıs Barış Harekatının Ankara Üzerindeki Yansımaları……65

3.13.1. Kıbrıs Barış Harekâtında Ankaralı Şehitler……..65

3.13.2. Ankara'da Kıbrıs Barış Harekatı'nın Yansımaları……67

3.13.3. Kıbrıs Barış Harekâtı Sürecinde Yapılan Yardımlar…….70

SONUÇ……72

KAYNAKÇA……76

EKLER……..82

ÖZGEÇMİŞ……106

ÖZET

Bu çalışmada Ankaralı Muharip Kıbrıs Gazilerinin I. ve II. Kıbrıs Barış Harekatı'nda yaşadıklarına yer verilmiştir. Gazilerin özel hayatlarından ziyade Harekât esnasında yaşadıkları, Harekâta katılım süreçleri, Harekâtın genel ilerleyiş sürecine yer verilmiştir. Gaziler, anılarını anlatırken bazı yaşanılan durumları tekrar hatırlamamak adına bahsetmek istememişlerdir.

Osmanlı Devleti 1571 yılında Kıbrıs Adası'nı fethedince Ada'da yaşayan Rumlara yönelik herhangi bir baskıcı tutum sergilememiştir. Osmanlı-Rusya arasında gerçekleşen 93 harbi olarak bilinen 1877-1878 savaşının oluşturduğu durum ile Ada İngiliz hâkimiyetine girmeye başlamıştır. Birinci Dünya Savaşında ise Osmanlı ve İngiliz Devletlerinin karşı cephelerde yer alması ile birlikte İngiltere Kıbrıs Ada'sını tek taraflı ilhak etmiştir. Kendisine bağlı bir sömürge adası haline getirmiştir. İngiltere'nin Türklere karşı Rumlara iltimas gösteren tavırları Rumlar arasında ENOSİS yani Yunanistan'a bağlanma umutlarını yeşertmiştir. Türklerin gerçekleştirdiği Kurtuluş Savaşı sonrası imzalanan Lozan Antlaşması ile Kıbrıs Ada'sı resmi olarak artık İngilizlere bırakılmıştır. Her ne kadar durum böyle olsa da yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti Ada'daki gelişmeleri yakından takip etmeye çalışmış, Ada ile bağını tamamen koparmamıştır.

15 Temmuz 1974'te Kıbrıs'ta Cumhurbaşkanı Makarios'a yapılan askeri darbe, Türkiye Cumhuriyeti siyasetinde ve kamuoyunda geniş yankı uyandırmıştır. Türkiye oluşan bu yeni duruma kayıtsız kalmamış Ada'ya barış ve huzur getirmek adına 20 Temmuz 1974'te I. Harekâtı başlatmış, 14 Ağustos 1974'te de II. Harekâtı düzenlemiş ve 16 Ağustos 1974'te Ada'nın yüzde otuzuna hâkim olarak Harekâtı sonlandırmıştır. Bu çalışmada 14 Kıbrıs Muharip Gazisi ile görüşülmüş, döneme ait gazetelerin ışığında Kıbrıs Barış Harekâtı anlatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, Ankara, Türkiye, Yunanistan, İngiltere.

ABSTRACT

This study focuses on the memories of Ankara-based Cyprus veterans who participated in the First and Second Cyprus Peace Operations. Rather than focusing on the veterans' personal lives, the study focuses on their experiences during the operations, their participation in the operations, and the overall progress of the operations. While recounting their memories, the veterans chose not to mention certain events in order to avoid reliving them.

When the Ottoman Empire conquered the Island of Cyprus in 1571, it did not adopt any oppressive attitude towards the Greeks living on the island. The situation resulting from the 1877-1878 war between the Ottoman Empire and Russia, known as the 93 War, marked the beginning of British rule over the Island. During World War I, as the Ottoman and British empires fought on opposite sides, United Kingdom unilaterally annexed the Island of Cyprus, turning it into a colony under its control. The UK's attitude of favoring the Greeks over the Turks has raised hopes among the Greeks for ENOSIS, in other words, union with Greece. Following the Turkish War of Independence, the Treaty of Lausanne was signed, officially ceding the Island of Cyprus to the United Kingdom. Although this was the case, the newly established Republic of Türkiye tried to monitor developments on the Island closely and did not completely sever its ties with the Island.

The military coup against President Makarios in Cyprus on July 15, 1974, caused a huge stir in Turkish politics and public opinion. The Republic of Turkey did not remain indifferent to this new situation and launched Operation I on July 20, 1974, with the aim of bringing peace and tranquility to the island, then launched Operation II on August 14, 1974, and ended the operation on August 16, 1974, having gained control of 30 percent of the Island. In this study, 14 Cypriot veterans were interviewed, and the Cyprus Peace Operation was discussed in light of newspapers from that period.

Key Words: Cyprus, Ankara, Turkey, Greece, United Kingdom.

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e. : adı geçen eser

a.g.m. : adı geçen makale

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

BM : Birleşmiş Milletler

CHP : Cumhuriyet Halk Partisi

ELDİK : Yunan Alayı

MSP : Milli Selamet Partisi

EOKA : Ellenikos Organismos Kypria Kon Agoniston -Kıbrıs Mücadelesi İçin Elen Örgütü

KKTC : Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

KTKA : Kıbrıs Türk Kuvvetleri Alayı

MKE : Makine Kimya Enstitüsü

NATO : Kuzey Atlantik Antlaşma Örgütü

RMMO : Rum Milli Muhafız Ordusu

T.C. : Türkiye Cumhuriyeti

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi

TMT : Türk Mukavemet Teşkilatı

UNFICYP : United Nations Peacekeeping Force In Cyprus / BM Kıbrıs Barış Koruma Gücü

GİRİŞ

Konunun Tanımı, Önemi, Kullanılan Kaynaklar, Araştırma Yöntemi

Bu çalışma, Ankaralı Kıbrıs gazilerinin hatıraları merkezinde, Kıbrıs Barış Harekâtını konu edinmektedir. Harekâta giden sürecin tarihsel arka planı çalışmamız kapsamı içine girmektedir. Kıbrıs Barış Harekâtı'nın başarıyla neticelenmesi göstermiştir ki Kıbrıs Türklerinin Ada'daki mevcudiyetleri ve haklarından vazgeçmeyecekleri ile birlikte bu noktada Türkiye Cumhuriyetinin yadsınamaz desteğinin de ortaya konulacağı dünya tarih sahnesinde gösterilmiştir.

Mevcut literatürde Kıbrıs Barış Harekâtına dair tez çalışmaları bulunmaktadır. Bu çalışmaların önemli bir kısmı Harekâtın genel seyrine yöneliktir. Son dönemlerde Kıbrıslı gazilerin yerel alandan anlatıları merkezinde çalışmalar da yapılmaktadır. Bu türden çalışmalar hem savaş sürecine doğrudan katılmış gazilerin anlatılarıyla tarihsel hafıza kayıt altına alınmakta hem de yazılı belgelere yansımayan sözlü kaynaklar değerlendirilebilmektedir. Diğer taraftan yerelden sürece bakış da ortaya konulabilmektedir. Harekâtın yereldeki yansımalarına dair yapılan çalışmalara şu örnekler verilebilir: Serkan Açıkgöz tarafından 2006 yılında kaleme alınan *Kıbrıs Barış Harekâtı,* Ferhat Apuhan tarafından 2017 yılında kaleme alınan *1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Bingöllü Kıbrıs Gazileri,* Duygu Aydın tarafından kaleme alınan Trabzonlu Gazilere Göre Kıbrıs Barış Harekâtı, İlker Çelebi tarafından 2020 yılında kaleme alınan *1974 Kıbrıs Barış Harekâtından Annan Planına Türkiye Cumhuriyeti'nin Kıbrıs Politikası Ve Türkiye AB İlişkilerinde Kıbrıs'ın Etkisi (1974-2004),* Elif Esra Kodal tarafından 2021 yılında kaleme alınan *Giresunlu Gazilere Göre Kıbrıs Barış Harekâtı.*

Ankaralı gazilerin gözünden Kıbrıs Barış Harekâtına dair bir tez çalışması ise yapılmamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin başkentinden Kıbrıs Harekâtına katılan askerlerin anlatıları merkezinde bir tez çalışmasının yapılmaması büyük bir eksikliktir. Bu eksikliğin giderilmesi adına bu çalışma yapılmıştır.

Tezde yazılı kaynak olarak Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Milli Kütüphane, Sofya Büyükelçiliği kütüphanesi, gazete-dergi, kitap ve makaleler kullanılmıştır. 1974 yılında Ankara'da yayımlanmış olan Barış, Zafer, Ankara Ekspres gazeteleri ile ulusal gazete olarak Vatan, Cumhuriyet, Milliyet gazetelerinden faydalanılmıştır. Bu yazılı kaynakların yanı sıra Kıbrıs Barış Harekâtına katılan Ankaralı gazilerden seçilenlerle yapılan mülakatlar neticesinde ortaya çıkan sözlü anlatılar tezin membaı olmuştur.

Öncelikle gazilere yöneltilecek Harekâta dair sorular danışman rehberliğinde hazırlanmış, ardından Karadeniz Teknik Üniversitesinden etik kurul onayı alınmıştır. Yine kendileriyle görüşülecek Ankaralı gaziler belirlenmiş, ardından Türkiye Muharip Gaziler Derneği'nden de

yazılı izin alınmıştır. Resmi izinlerin ardından Ankaralı gaziler ile Türkiye Muharip Gaziler Derneğinde, Ankara Belediyesi Şehit Yakınları ve Koordinasyon Merkezinde, Gölbaşı Gaziler ve Şehit Aileleri Derneği'nde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşülen gazilerin anlattıklarına sadık kalınarak tarih metoduna uygun bir şekilde hareket edilmiştir.

Tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölüm: Kıbrıs Adası'nda Osmanlı ve İngiliz Hâkimiyeti, İkinci Bölüm: Kıbrıs Barış Harekâtı Öncesi Yaşanılan Gelişmeler, Üçüncü Bölüm: Kıbrıs Barış Harekâtı ve Gaziler İle Yapılan Görüşmeler başlıklarını taşımaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KIBRIS ADASINDA OSMANLI VE İNGİLİZ HÂKİMİYETİ

1.1. Osmanlı Hâkimiyetinde Kıbrıs

Kıbrıs Adası, tarihten beri bulunduğu coğrafi ve jeopolitik önemini muhafaza etmektedir. 34 33'-33 41 kuzey paralelleri ve 32 17-34 35 doğu meridyenleri arasında yer alan Ada, coğrafi açıdan Akdeniz'in üçüncü büyük adasıdır. Ada, yüz ölçümü olarak 9.251 km²'dir. Anadolu'nun doğal bir uzantısı özelliğindedir.[1]

Kıbrıs, günümüzde Akdeniz Havzası'nda etkin olmak isteyen güçler adına jeopolitik önemini korumaktadır. Geçmişte de özellikle Doğu Akdeniz Bölgesinde hâkim olan devletler hem yer altı zenginlikleri, hem kıtalar arası bağlantılar ile birlikte etkin bir askeri güce sahip olmaktaydı. Türkiye açısından bakıldığında, Ada'daki sükûnu sağlamakla birlikte, kendi güvenlik politikalarının devamı, genç bir ülkenin uluslararası arenada prestijini koruyabilmesi adına, tüm gelişmelerle yakından ilgilenmeyi zaruri kılmıştır.[2]

Kıbrıs, Anadolu Yarımadasının güney illerinin bir parçası ve ileri karakolu durumundadır. Anadolu ile Dünya arasındaki serbest deniz ulaştırma yolunu tek başına tutma özelliğine sahiptir. Bu nedenle bütün tarih boyunca Anadolu'ya hâkim olan uluslar Kıbrıs'a da hakim olmak istemişlerdir. Bölge dışı olağan üstü kuvvetlerin etkilediği 13, 14. ve 15. Yüzyılları kapsayan devre bir yana Kıbrıs'ın kaderinin Anadolu'nunkinden ayrılmadığı görülür. İlk iki yüzyıllık Fenike ve ikinci yarısında ona katılan Yunan site idarelerinden sonra, M.Ö.6. yüzyıldan itibaren Kıbrıs sırasıyla Anadolu'ya hâkim olan İran, Makedonya (İskender), Roma, Doğu Roma, Arap ve Doğu Roma (Bizans) İmparatorluklarına bağlanmıştır. Hatta öyle ki, 7, 8 ve 9. Yüzyıllar boyunca süren Anadolu hâkimiyeti üzerindeki Arap-Bizans çekişmesi Kıbrıs üzerinde de benzer şekilde kendini göstermiştir. Ancak 11. Yüzyılda Anadolu Türk hâkimiyetine girmesinden sonra başlayan Haçlı Seferleri Bölgenin kuvvetler dengesini alt üst etmiştir. Bu yüzden Anadolu'daki yeni Türk hâkimiyeti sarsılmıştır. Haçlı seferleriyle bir süre Kıbrıs'ta hakimiyet Frank Krallığına geçmiştir. Haçlı Seferlerinden sonra Doğu'dan gelen Cengiz ve Timur akınları ise Anadolu'da Türk hâkimiyetinin tamamlanmasını geciktirmeye devam etmiştir. 15. Yüzyıl biterken Venedik, veraset yoluyla Kıbrıs'a el koymuştur. 16. Yüzyılın ilk yarısında ise Osmanlı Devleti Anadolu'ya tam anlamıyla hakim

[1]Abdulhalük Çay, **Kıbrıs'ta Kanlı Noel-1963**, 1. Baskı, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1989, s.1

[2] Bayram Küçükoğlu, "Kıbrıs Sorununa Dair Yaklaşım ve Algıların Türk Basınına Yansıması", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı 48, 2011, s. 792.

olmuştu. Tarihin değişmez prensibi gereğince Anadolu'nun bir parçası olan Kıbrıs 1571 yılında Osmanlı Devleti'ne katılacaktır.[3]

Kıbrıs'ın fethinden bir yıl önce 1570 yılında Osmanlı Devleti'nin sınırları, doğuda İran'a; kuzeyde Kırım Hanlığı topraklarına; batıda Adriyatik'e, güneyde Mısır'dan Fas'a kadar uzanmaktaydı. Osmanlı Devleti, Memluklerden Mısır'ı aldıktan sonra, Akdeniz'de kurduğu Türk egemenliğini tamamlamak için Girit ve Kıbrıs'ı da almayı zorunlu görmekteydi. Özellikle Venedik Cumhuriyeti'nin Doğu Akdeniz'de hakim olduğu Kıbrıs'ta yuvalanan korsanlar, Osmanlı coğrafyasından kutsal topraklara giden Türk hacı ve tüccar gemilerine saldırmaktaydılar. Bu saldırılar Osmanlı vatandaşlarına ciddi anlamda maddi ve manevi zararlar veriyorlardı.[4] Bunun üzerine Osmanlı Sultanı II. Selim Kıbrıs'ın alınması emrini vermiştir.

II. Selim'in emri üzerine, Sokullu Mehmet öncelikle Venedik'e elçi göndererek, Kıbrıs'ın Osmanlı'ya bırakılmasını istedi. Aksi halde savaşın kaçınılmaz olacağını bildirdi. Venedik Senatosunun yapılan tekliflere ret cevabı vermesi üzerine Osmanlı Donanması, Fenike Limanından hareket etti. Donanmanın başında Piyale Paşa, kara kuvvetlerinin komutasında ise Lala Mustafa Paşa bulunmaktaydı. 2 Temmuz 1570 günü Ada'ya çıkan Osmanlı ordusu Tuzla'yı ele geçirdi ise de asıl hedefleri Lefkoşa ve Magosa kaleleriydi. Lefkoşa Kalesi'ne 50.000 askerle yüründü ve Kale altı haftada Türklere teslim oldu. Magosa Kalesi'nin ele geçirilmesi ise oldukça zor oldu. Kale 3 ay boyunca dirense de 4 Ağustos 1571 tarihinde Magosa ele geçirilerek Ada'nın bir bütün olarak fethi sağlandı.[5]

Fethin ardından Kıbrıs'ta Osmanlı idari teşkilatı kurulmaya başlandı. Ada, Osmanlı Devleti'nin bir eyaleti kabul edilerek Avlonya Sancağı Beyi Muzaffer Paşa beylerbeyi olarak atandı.[6] Kısa süre içerisinde Ada'da Osmanlı idari teşkilatı tamamlandı. Kıbrıs'ın nüfus yapısına dair adımlar da atıldı. Türk nüfusunun Ada'ya iskânı için Anadolu'nun muhtelif yerlerinden çok sayıda Türk toplulukları Kıbrıs'a yerleştirildiler.[7]

Kıbrıs'taki Türk idaresi büyük çoğunluğunu Ortodoksların oluşturduğu yerel halkı memnun etmiştir. Osmanlı öncesindeki Venedik idaresi altında Kıbrıs'taki Ortodoks halk büyük baskı görmüşlerdi. Örneğin Venedik idaresinde uzun yıllardan beri Ortodoks Başpiskoposluğunun faaliyetleri engellenmişti. Osmanlı hakimiyetinde ise Başpiskoposluğun faaliyetlerine izin verilmişti. Kıbrıs'ta Katolik Hristiyanların olası tehditlerine ve saldırılarına karşı Ortodoks Başpiskoposunu korumak için bir miktar Türk askeri görevlendirilmiştir.[8]

---

[3] T.C. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, **Kıbrıs Meselesi, EOKA ve Yunanistan Hakkında Rapor**, Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü, , Dosya. E4, Yer. 64-394, 29, (08.03.1964).

[4] Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Türk Asker Büyükleri ve Serisi, **Kıbrıs'ın Fethi (1570-1571)**, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1986, s.11-16

[5] İlker Başbuğ, **Unutulan Ada Kıbrıs**, 3. Baskı, Kırmızı Kedi Yayınları, İstanbul, 2020, s. 18.

[6] Recep Dündar, "Kıbrıs'ın Fethi", **Türkler Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 9, 2002, s.1232.

[7] Çay, a.g.e., s. 10

[8] Çay, a.g.e., s. 12

1.2. İngiltere Hâkimiyetinde Kıbrıs

19.yy.ın başından itibaren İngiltere, stratejik ve ticari açıdan önem arz eden Akdeniz coğrafyasında bir üs elde etme amacını taşımıştır. J.M.Kinner isimli bir İngiliz memur, 1814 yılında Kıbrıs ziyareti sonrası Ada'nın İngiltere için taşıdığı ehemmiyeti: *"Kıbrıs'a malik olmak, İngiltere'yi Akdeniz'de üstün bir duruma yükseltecek ve Levant ülkelerinin müstakbel kaderini tanzim edici bir mevkie ulaştıracaktır. Mısır ve Suriye derhal İngiltere'ye tabi olacaklar ve Küçük Asya'nın hareketlerini önleyici bir duruma ulaşılmış olunacaktır. Böylece, Sultan daimi kontrol altında bulundurulacak ve Rusya'nın bu bölgedeki tecavüzleri önlemese bile geciktirilmiş olacaktır. Kıbrıs'a malik olmak, İngiltere'nin ticaretini kayda değer bir derecede artıracak adanın zengin içkilerinin, ipeklilerinin ve diğer istihsal maddelerinin, Mısır'ın şeker ve pirincinin, Anadolu'nun tütün ve pamuğunun tevzi hakkını İngiltere'ye bahşedecektir"* şeklinde açıklamıştır.[9]

İlerleyen yıllarda Ada'nın ehemmiyeti İngiltere için artmıştır. Özellikle 1869'da Süveyş Kanalının açılması ile beraber Akdeniz-Süveyş-Kızıldeniz hattının güvenliği bu devlet için hayati öneme ulaştı. 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşını (93 Harbi) Rusya zaferiyle sonuçlanmasının ardından taraflarca imzalanan Ayastefanos (Yeşilköy) Antlaşması İngiltere'yi harekete geçirmişti. Çünkü Rusya, Osmanlı Devleti topraklarında hızla yayılma ve İngiltere'nin egemen olduğu alanlara inme imkanına ulaşmıştı. Rusya'nın güneye doğru daha fazla yayılmaması adına İngiltere, Osmanlı Devleti'ne Rusya'ya karşı, 25 Mayıs 1878'de bir ortak savunma teklifinde bulunmuştur.[10] Bu teklif Osmanlı Padişahı Sultan II. Abdülhamid tarafından olumlu karşılandı. Sultan II. Abdülhamid Sadrazam Sadık Paşa'yı ve Hariciye Nazırı Safvet Paşa'yı İngiliz elçisi Layard'la görüşmek üzere vazifelendirdi. 26 Mayıs tarihinde iki taraf arasında yapılan görüşmelerden sonra 4 Haziran 1878'de iki maddelik anlaşma imzalandı.[11] Antlaşmada şu hususlar yer almıştır:

"Rusya devleti, Batum ve Ardahan ve Kars veyahut mevaki-i mezkûreden birini yed-i zabtında tutub da ileride her nevakit olur ise olsun muahede-i kat-iye-i sulhiyye ile ta'yin olunan Asya memalik-i şahanesinden bir kısmını daha zabt ve istilaya tasaddi edecek olur ise olhalde İngiltere devleti memalik-i mezkureyi silah ile muhafaza ve müdafaa etmek üzere Saltanat-ı seniyye ile birleşmeği taahhüd eder ve buna mukabil zat-ı hazret-i padişahi dahi memalik-i mahrüsede bulunan tabaa-i hristiyaniyye ve sairenin hüsn-i idare ve himayelerine müteallik ileride devleteyn beyninde kararlaştırılacak olan islahat-i lazimeyi icra edeceğini İngiltere devletine vaad ile beraber devlet-i müşarünileyhayı taahhüdat-ı vakıasının icrasınca lazım gelen vesaiti temin edebilecek tahsis ve asker ikamesiyle cezireyi idare etmesine muvafakat eyler."[12]

---

[9] Küçükoğlu, a.g.m., s. 793.

[10] Rifat Uçarol, **1878 Kıbrıs Sorunu ve Osmanlı-İngiliz Antlaşması**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları İstanbul,1978, s. 31

[11] Çay, **a.g.e.,** s. 14.

[12] Çay, **a.g.e.,** s. 14.

Antlaşmayla birlikte Kıbrıs hukuken Osmanlı Devleti'ne bağlı kalsa da idari yönden İngiltere'ye bağlı olacaktır. Ayrıca Osmanlı Devleti'ne karşı Rusya saldırısı olursa İngiltere Osmanlı Hükümeti'nin yanında duracağını taahhüt etmiştir. 12 Temmuz günü Kıbrıs'ın idaresinin İngiltere'ye bırakıldığını bildiren ferman İngiliz amiralinin huzurunda okundu. Böylece 308 yıllık Osmanlı idaresi fiilen sona ermiş oldu.[13]

Kıbrıs'ın yönetimini üzerine alan İngiltere ilk olarak, Ada'daki önemli görevlerdeki Türk memurları yerine Rumları getirmiştir. Bu usulle Türkleri idareden uzaklaştırmayı ve Rumları kendilerine daha çok bağlamayı hedeflemiştir. Nihai amacı ise Türklerin Kıbrıs'taki hâkimiyetine kesin olarak son vermektir. İngiliz yönetiminde Türkler ekonomik sıkıntıya düşmüşlerdir. Öyle ki yıllardır biriktirdikleri ve sahip oldukları mallarını, mülklerini satmak zorunda kalmışlardır. Bundan faydalanan Rumlar ise Türklerin mallarını satın almışlardır. Böylece iktisadi durumları zaten iyi olan Rumlar, satın aldıkları yeni arazilerle ve emlaklarla daha da zengin ve etkin hale gelmişlerdir. Kilise ise bu sürece destek olmuş, Türkleri Kıbrıs'tan çıkarmanın en iyi yolunun Türkler'in mallarının satın alınması olduğunu söylemiştir.[14]

İngilizler, Türkler ile Rumlar arasındaki sorunlara duyarsız kalmadılar. Mevcut durumu, iki topluma karşı koz olarak kullanma politikasını izlemişlerdir. Bu İngiliz politikası zaman içinde iki toplum arasındaki düşmanlığı üst düzeye çıkaracaktır.[15]

1.3. İngiltere'nin Adayı İlhak Etmesi

Birinci Dünya Savaşı Kıbrıs'ın tarihinde önemli bir kırılmadır. Bu savaşta Osmanlı Devleti'nin Almanya ile ittifak kurması ve birlikte savaşa iştirak etmesi İngilizlerin Ada'yı işgal etmesinin bahanesi oldu.[16] Osmanlı Devleti İttifak Devletleri arasında yer alırken İngiltere İtilaf Devletleri arasında bulunmaktaydı. Bu durum iki ülkenin karşı cephelerde yer alması demekti. 5 Kasım 1914 tarihinde İngiltere'nin Bakanlar Kurulu'nun yaptığı toplantıda, hem Osmanlı'ya resmen harp ilan etmek, hem de Ada'yı ilhak etmek kararını almıştı. Aynı tarihte Kıbrıs Hükümet gazetesinin özel bir sayısının yayınında, iki devlet arasında çıkan Birinci Dünya Savaşı nedeniyle 1878 Antlaşmasının ve bağlı ahitlerinin feshedildiği ve Ada'nın İngiltere'ye ilhak edildiği ilan edildi.[17] Bu özel sayıda ilan edilen karar şöyleydi:

" 4 Haziran 1878'de Haşmetli İngiliz Kraliçesi Vcitorya ile Osmanlı hükümdarı arasında imzalanan Savunma antlaşması, 1 Temmuz 1878'de imzalanan ek antlaşma ve Majeste Sultan adına imzalanan diğer antlaşmalar gereğince Osmanlı Sultanı, adı geçen antlaşma ve antlaşmalardaki şartlara uygun olarak adanın İngiltere tarafından idare edilmesine izin vermişti. Majeste Kral ile

[13]Uçarol, **a.g.e.,** s.35.
[14] Dilek Yiğit Yüksel, "Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi"**, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Sayı 8, 2009, s. 163.
[15] Çay, **a.g.e.,** s. 18.
[16] Çay, **a.g.e.,** s.19.
[17] Ahmet Gazioğlu, **İngiliz İdaresinde Kıbrıs,** Ekin Basımevi, İstanbul, 1960, s. 26**.**

Haşmetli Sultan arasında harp ilanından sonra adı geçen antlaşma ve antlaşmalar harp ilanından sonra tesir ve kudretlerini kaybettiğinden feshedilmektedir. Yine bu sebeplere dayanarak Majeste Kral, bahis konusu adanın ilhakının ve İngiliz toprakları arasına katılmasını uygun görmüştür. Kabinenin tasvibi ile İngiliz Kralı aşağıdaki hususları emir buyurdu:

> *1. Yukarıda belirtilen tarihten itibaren Kıbrıs adası ilhak edilecek ve Majestelerin mülkünün bir parçası haline gelecektir.*
>
> *2. Bu kararname, Kralın imzası ile Kıbrıs Kumandanının ve Yüksek Komiserin mührünü taşıyan talimatların ve adada yayınlanan veya ilan edilen bütün kanunların yürürlükte kalmalarına mani olmayacaktır. Bu bahsedilen talimatname ve kanunlar ilhak sebebi ile Kıbrıs'ta takip edilecek Parlamento kararlarına yahut da bu kararların tatbiki için çıkarılan kaide ve emirlere aykırı bulunmamalıdır.*
>
> *3. Majeste Kral bu kararnameyi gelecekte feshetmek, değiştirmek ve ona ilaveler yapmak hakkına haizdir.*
>
> *4. Bu kararname, 1914 kabinesinin Kıbrıs'ı ilhak kararını taşıyacaktır."*

Kıbrıs'ın tek taraflı ilhakı ile Ada'da yeni bir de facto durum oluşturdu. İngiltere'nin bu oldu bittisini ise Türkiye 1923'e kadar tanımamıştır.[18]

1.4. Lozan Antlaşmasında Kıbrıs Meselesi

Osmanlı Devleti müttefikleriyle birlikte katıldığı I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkınca İtilaf Devletleri ile önce Mondros Mütarekesini ardından Sevr Antlaşması'nı imzalamıştır. Sevr Antlaşmasının 115, 116 ve 117. maddeleri Kıbrıs'la ilgili idi. Osmanlı Devleti, bu maddelerle İngiltere'nin 1914 yılında Kıbrıs'ı ilhakı kararını kabul etmişti.[19] Fakat bu antlaşma onaylanmadı ve kadük kaldı. TBMM Hükümeti Antlaşmayı kabul etmediği gibi, imzalayanları da vatan haini olarak kabul etti.

Mustafa Kemal Paşa önderliğindeki Milli Mücadelenin zaferle neticelenmesinin ardından yeni Türkiye ile İtilaf Devletleri arasında 1923'te Lozan Barış Antlaşması imzalanmıştır. Maalesef bu antlaşmada da sonuç değişmedi. Lozan Antlaşmasının 20. maddesi ile Kıbrıs'ın İngiliz Mülkü olduğu kabul edildi.[20] Söz konusu 20. Madde şu şekildeydi; *"Türkiye Hükümeti, Kıbrıs'ın Britanya hükümeti tarafından 5 Kasım 1914'te ilan olunan ilhakı tanıdığını beyan eyler"*.

Lozan Konferansında Türkiye'yi temsil eden Dışişleri Bakanı İsmet Paşa, müzakerelerde Kıbrıs sorununu gündeme dahi getiremediğini, zira karşı karşıya bulundukları en önemli sorunun ekonomik ve hukuki kapitülasyonların kaldırılması olduğunu açıklamıştır. İsmet Paşa'ya göre Kıbrıs

[18] Çay, **a.g.e.**, s.19.
[19] Gazioğlu, **İngiliz İdaresinde Kıbrıs,** s.30.
[20] Gazioğlu, **İngiliz İdaresinde Kıbrıs,** s.31.

konusunun ön plana çıkarılmamasının en büyük etkeni, İngilizlerin kapitülasyonlar konusunda inatçı davranmalarına yol açabileceği endişesi olmuştur.

10 Mart 1925 tarihinde Ada'da fiilen İngiliz Koloni (Crown Colony) yönetimi başlamıştır.[21] Aynı yıl Kıbrıs'ta İngilizlerce "Kraliyet Taç Kolonisi" ilan edilmiştir. Ada'nın resmen İngiltere'ye geçmesi Rumları rahatsız etmiştir. Çünkü onlar ENOSİS adını verdikleri Ada'nın Yunanistan'a bağlanması arzusu içerisinde idiler. Bu anlamda bir hayal kırıklığı yaşamışlardı. Türkler ise Kıbrıs'ın Rumlara verilmemesinden dolayı kısmen rahatlamışlardır. Nihayetinde Kıbrıs İngiliz Sömürgesi haline getirilmişti. Ada'da İngiltere'nin Yüksek Komiseri yerini İngiliz Vali'ye bırakmıştır. Yasama Meclisi'nin üye sayısı 24'e yükseltilmiştir. Üye sayısındaki artışa rağmen Rumların tek başlarına Mecliste çoğunluğu sağlamalarına izin verilmemiştir.[22] ENOSİS'in uygulanmayacağı düşüncesine kapılan ve Ada'daki Rumlar nezdindeki gücünün ve otoritesinin kaybolacağı endişesine kapılan Kilise öncelikle İngiliz yönetimine ağır eleştirilere ve suçlamalara başlamıştı. Kilise liderliğinde protestolar yapılmış, bildiriler yayınlanmış, dilekçeler ve sözlü talepler sunulmuştur.[23]

1.5. 1931 Ayaklanması

Lozan Antlaşması ile Kıbrıs'ın İngiltere'ye geçmesine rağmen Ada'da önemli bir Türk nüfusu kalmıştır. Onlar Ada'daki varlıklarını muhafaza etmeye kararlıydılar. Öncelikle oluşan konjonktürden faydalanarak siyasal örgütlenmenin sağlanmasını arzulamışlardır. Bunda Ada'daki İngiliz yönetiminin yaklaşımının yanı sıra, yakından takip ettikleri ve her geçen gün büyüyen ve gelişen Türkiye'deki atılımların da etkisi fazla idi. Mustafa Kemal Paşa önderliğinde her geçen gün modernleşen ve güçlenen Türkiye Cumhuriyeti Kıbrıs Türklerini cesaretlendirmişti.[24]

1930 genel seçimlerinde Kıbrıs'ta Mustafa Kemal Paşa ve devrimlerinin takipçisi olan Necati Özkan başkanlığındaki Türk milliyetçileri büyük bir zafer elde etmişler ve Kıbrıs Yasama Meclisi'ne girmeyi başarmışlardır. Bu durum İngiliz yönetimini rahatsız etmiştir. İngilizler aynı zamanda Meclise giren milliyetçi Rumlardan da rahatsızdı. Çünkü Meclisteki Rumlar ENOSİS ile Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlamaya çalışmaktaydılar. İngiltere o süreçte ENOSİS'i çıkarlarına ters bulduğu için Rumların bu taleplerine karşı Türkleri denge olarak görmüştü. Kıbrıs'ta iki toplumun ayrılığından faydalanmayı tercih etmişti. Kıbrıs'taki Türk siyasiler ise bu durumdan faydalanarak teşkilatlarını daha da güçlendirme çabalarını hızlandırmıştır. Necati Özkan ve arkadaşları 1 Mayıs 1931'de "Kıbrıs Türk Milli Kongresi" adı altında bir kongre düzenlemişlerdir. Kıbrıs Türklerinin siyasi alanda ilk önemli faaliyeti olarak telakki edilen Kongre, İngilizleri rahatsız eden bir karar almıştır. Kongre, Ahmet Said Hoca'yı Kıbrıs'ta müftü olarak tayin edilmiştir. Fakat bu karar İngiltere'nin Kıbrıs Valisi

[21] Ahmet Aydoğdu, "**Kıbrıs Sorunu Çözüm Arayışları "Annan Planı ve Referandum Süreci"**, Asil Yayınevi, Ankara, 2005, s. 8.
[22] Aydoğdu, **a.g.e.,** s. 10.
[23] Gürhan Yellice, "1878'den 1931'e Kıbrıs'ta Enosis Talepleri ve İngiltere'nin Yaklaşımı", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Sayı 12, 2012, s. 21.
[24] Erol Manisalı, **Dünden Bugüne Kıbrıs,** Gündoğan Yayınları, Ankara, 2003, s. 26-27.

Storrs'un ekonomik gerekçeler ileri sürerek kadı ve müftülükleri lağv etmesinden dolayı tanınmamıştır.[25]

ENOSİS hedefine kenetlenen Kıbrıslı Rumların her geçen gün artan memnuniyetsizliklerinin ve tepkilerinin şiddete dönüşmesi uzun sürmedi. 1929'da meydana gelen küresel iktisadi bunalım bütün dünyayı olduğu gibi Kıbrıs'ı da derinden etkilemişti. Ada'da oluşan ekonomik buhran sürerken Kıbrıs'ta Yasama Meclisi'nde gümrük vergilendirmesi ile ilgili bir kanun görüşülürken uzlaşmazlık oluştu. İngiliz yönetimi kanun teklifinde değişiklik dayatınca Kilise ve Ada'daki Rum milliyetçiler ayaklandı. Larnaka Piskoposu Nikedemos Mylonas, ilk olarak 17 Ekim 1931'de Kavanin Meclisi üyeliğinden ayrıldı. 20 Ekim'de Limasol'da, Rumları isyana sevk etmek için kışkırtıcı bir konuşma yaptı. Konuşmasında: *"Biz Yunan bayrağı altında hür yaşamak istiyoruz, yaşasın hür halk"* ifadesini kullandı. Kıbrıs'taki Ortodoks Kilisesi ise 1931 yılında Ada'nın tamamını kapsayan ilk geniş çaplı isyanı organize etti. Bu tazyikler ise provoke edilmiş Rum kitlelerinin isyana katılmalarını beraberinde getirdi.[26]

İsyan ilk olarak Lefkoşa'da başlamıştır. Buradaki İngiliz Valilik binası yakılmıştır.[27] Lefkoşa'daki ayaklanma olayları Ada'nın diğer kasabalarına, hatta bazı köylerine yayılarak genel bir isyan hareketine dönüştü.[28] 21 Ekim 1931 günü halktan 15 kişi yaralanırken polislerden 5 kişi yaralanmıştır. Valinin ve yardıma gelenlerin araçları yakılmış, telefon ve telgraf hatları kesilmiştir. 22 Ekim'de Malta'dan uçakla 90 İngiliz askeri Ada'ya hareket etmiştir. Vali konağının yakıldığı gece öldürülen bir Rum genci için 1.000 kişinin katılımıyla Rumlar büyük bir cenaze töreni düzenlemiş, kulüpler ve mektepler bayraklarını yarıya indirmişlerdi. 23 Ekim'de ise 100 İngiliz askeri Larnaka'dan Lefkoşa'ya sevk edilmiş ve İngiliz memurların aileleri Belkıs vapuruna bindirilmişlerdir.[29] İsyan güçlükle bastırılabilmiştir.

İngilizler, isyanın asıl çıkış nedeninin Gümrük vergisi konusu değil, Yunan emelleri olduğunun farkında idiler.[30] Gerçekten de Rumlar açısından ayaklanma öncelikle Kıbrıs'ın İngiliz sömürge yönetiminden kurtulup bağımsızlığını kazanması, ardından ENOSİS ile Ada'nın bir başka sömürgeci ülke Yunanistan'a bağlanması için çıkarıldı. Kıbrıslı Türkler ise Rumların bu isyanına katılmadılar. Zira ENOSİS'in kendileri için gerçek anlamda kölelik ve yok olmak anlamına geldiğinin bilincinde idiler.[31]

İngiliz yönetimi isyanları bastırdıktan sonra Ada'da sert tedbirler aldı. Bundan Türkler de olumsuz etkilendi. İngiliz idaresinin oluşturduğu baskı, Yunanistan'a katılmak için şiddete başvuran

[25] Gazioğlu, **İngiliz İdaresinde Kıbrıs**, s.37.
[26] Yellice, a.g.m., s. 20-21
[27] Aydoğdu, **a.g.e.,** s.13.
[28] Ahmet Gazioğlu, **Enosis Çemberinde Türkler**, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi Yayınları, Lefkoşa, 2000, s.260.
[29] T.C. Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi**, Kıbrıs Rumlarının İsyan Çıkarması İle Yaşanan Olaylar**, Yer: 534/37145-148336-24, (26.10.1931).
[30] T.C. Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, **Kıbrıs İsyanı**, Yer:37145-148336-41, (23.10.1931).
[31] Sabahattin İsmail, **100 Soruda Kıbrıs Sorunu**, Dilhan Ofset, Lefkoşa 1992, s.32.

Rumların yanında, İngilizleri desteklemiş olan Türk halkına karşı da uygulandı. Suçlu yanında suçsuzun da aynı ölçülerde cezalandırılması, Kıbrıslı Türkler arasında hayal kırıklığı ve üzüntü yarattı, protesto ve tepkilere yol açtı. 1931 isyanından sonra, Kıbrıs'ta 1943 yılına kadar sürecek bir baskı dönemi başladı. Bu baskılar karşısında Rumlar, 308 yıllık Türk egemenliği dönemindeki hoşgörülü yönetimin özlemini duydular. Kıbrıslı Türkler ise şikâyetlerini dile getirmekle beraber, Atatürk'ün gerek Yunanistan, gerekse İngiltere ile dostça ilişkilerine gölge düşürmemek için sabırlı bir bekleyiş içine girdiler.[32]

1931 isyanında Rumlar, ENOSİS hedefleri ilk defa silahlı mücadeleye başlamışlardı. Daha da önemlisi bu isyanda Yunanistan'ın da Kıbrıs Konsolosu Alexis Kyrou vasıtasıyla rol aldığı İngilizler tarafından tespit edilmişti. İngiliz yönetimi Kyrou'nun Kıbrıs'ı acilen terk etmesini istemişti. Bu gelişme Yunanistan'ın Kıbrıs'taki Rumların 1931 ayaklanmasındaki rolünü fiilen ortaya çıkarmıştı. Yunanistan'ın bu isyandaki etkisini ortaya koyması açısından, 29 Ekim 1931'de Yunan Başbakanı Venizelos'un Türkiye'nin Atina Büyükelçisine aktardığı şu sözler de önemlidir:

"İngiltere'nin er geç Kıbrıs'ı Yunanistan'a terk edeceğine kaniim. İşçi Partisi İngiliz Avam Kamarasında mutlak bir çoğunluğa sahip olsaydı, işçi hükümeti zamanında Kıbrıs'ın Yunanistan'a terki bir emrivaki olacaktı. Esasen muhafazakarlar da Ada'nın Yunanistan'a ilhakına taraftardırlar."[33]

Yunanistan ve Kıbrıslı Rumların Ada'nın Yunanistan'a bağlanmasına yönelik emelleri hiç bitmemiş, aksine her geçen gün artmıştır. ENOSİS hedefleri özellikle Yunanistan'a bağlı adalarda canlı tutulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin Midilli Konsolosluğu'nun Dışişleri Bakanlığına gönderdiği malumatlara göre, Midilli'de yayımlanan Demokritos gazetesi 17 Kasım 1935 tarihli sayısında Kıbrıs'ın Yunanistan'a verileceğini iddia etmiştir. Yine Sakız Adası'nda çıkmakta olan Prodoos gazetesi 18 Kasım 1935 tarihli nüshasında Kıbrıs Adası'nın Yunanistan'a bırakıldığını ileri sürmüştür. Bu haberin herkesi sevinç içerisinde bırakacağını yazmıştır. Bu gibi yalan haberlerle Kıbrıs'ta Rumların ENOSİS arzuları canlı tutuluyordu.[34]

[32] İsmail, **a.g.e.,** s, 43.
[33] Çay, **a.g.e.**, s.27.
[34] T.C. Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi**, Kıbrıs'ın Yunanistan'a İlhakı,** Yer: 37122-149052-2, (01.11.1935).

İKİNCİ BÖLÜM

2. KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI ÖNCESİ YAŞANAN GELİŞMELER

2.1. Tek Parti Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs Politikası

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti 1955'lere kadar Kıbrıs üzerinde politika belirlemekten kaçındı. Ada'yı İngiltere'nin bir iç sorunu olarak gördü. Demokrat Parti'nin 14 Mayıs 1950 yılında iktidara gelmesinden önce İsmet İnönü hükümetinin son Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak, 23 Ocak 1950 tarihinde TBMM'de yaptığı konuşmasında şunları ifade etmişti:

"*Kıbrıs meselesi diye bir mesele yoktur. Bunu bir müddet evvel Gazetecilerin bir sualine cevaben de söylemiştim. Kıbrıs diye bir mesele yoktur, Çünkü Kıbrıs İngiltere'nin hâkimiyeti ve idaresi altındadır. İngiltere'nin bu adayı başka bir Devlete devretmek hususunda en küçük bir niyeti, bir temayülü olmadığını biliyoruz. Bu hususta tam kanaatimiz vardır. Kıbrıs'ta yapılan şu veya bu hareket, bu vaziyeti değiştiremez, değiştiremeyecektir*."[35]

Fahir Armaoğlu'na göre: *"Genç bir ülke olan Türkiye'nin 1945'ten 1951'e kadar olan dönemde birinci meselesi, kendi varlığını tehdit eden tehlikeye karşı bir güvenlik unsuru aramak olmuştur."* Türkiye, NATO'ya girilen 1952-1954 yıllarında sağlanan güven ortamının süreklilik kazanması ile genişletilmesine yönelmiştir.[36]

Yunanistan ve Kıbrıslı Rumlar ise II. Dünya Savaşı'nın ardından ENOSİS'i gerçekleştirmek için çabalarını artırmışlardır. Yunanistan Başbakanı Emmanuel Tsouderos daha savaş sürerken 1942 yılında self determinasyon hakkını talep eden bir memorandumu ABD'ye iletmiştir. Yunanistan İngiltere nezdinde de girişimlerini artırmıştı. Yunanistan Başbakanı Marshall Papagos, 22 Eylül 1953'te İngiltere Dışişleri Bakanı Anthony Eden ile bir görüşme yapmış, taleplerini yinelemişti. Eden ise self determinasyon taleplerini reddetmiş, İngiltere'nin Kıbrıs sorununun bulunmadığını bildirmiştir. Rumlar İngiltere'nin sert tutumu karşısında Kıbrıs sorununu uluslararası mecraya taşıyarak 1954'te Ada'da self determinasyon hakkı talebiyle Birleşmiş Milletler'e başvurmuşlardır. Fakat Birleşmiş Milletler, Yunanistan'ın talebini reddetmiştir. Birleşmiş Milletlerden de istediklerini bulamayan Yunanistan ve Kıbrıslı Rumlar strateji değişikliğine gitmişlerdir. Bu yeni strateji ise silaha, saldırıya ve tedhişe dayandırılmıştır. Bunun için de Grivas görevlendirilmiştir. Kıbrıs Ortadoks Kilisesi Başpiskoposu Makarios'un da yönlendirmeleriyle Grivas, EOKA adlı bir örgüt kurmuştur. Başlangıçta bu örgüt Ada'daki İngiliz yönetimine karşı şiddet eylemlerini

[35] T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Toplantı: 4, Cilt: 23, s. 288, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d08/c023/tbmm08023033.pdf, e.t., 23.05.2024.
[36] Fahir Armaoğlu, **Kıbrıs Meselesi 1954-1959**, Ankara, 1963, s.3.

yöneltmişlerdir.[37] Yunanistan'ın desteğiyle 1 Nisan 1955'te EOKA adlı yeraltı tedhiş örgütü harekete geçirilmiştir. EOKA, dağıttığı ilk bildirisinde şu hedefini açıklamıştır:

" İki Düşmanımız vardır. Birincisi İngilizler, ikincisi Türkler. Önce İngilizleri ele alıp onları Ada'dan kovacağız. Sonra da Türkleri yok edeceğiz. Amacımız ENOSİStir. Her ne pahasına olursa olsun görevimiz, bu amacın gerçekleşmesidir."[38]

Ada'daki Türkler ise Rumların yeni stratejisi karşısında İngilizlerin idaresinin devamını tercih etmiştir. İngiliz yönetiminden Ada'nın Yunanistan'a ter edilmemesi için garanti istemişlerdir. Bunun için Kıbrıslı Türkler seçtikleri bir heyeti Londra'ya göndermiştir. Türk heyeti İngiltere'de Sömürgeler Bakanı Lennox Boyd ve Devlet Bakanı Henry Hopkinson ile görüşmeler yapmıştır. Bu görüşmelerde Ada'nın statüsünün korunacağına dair garanti istemişledir. İngiliz bakanlar ise bu garantiyi kendilerine vermişlerdir. Heyet aynı amaçla ABD'ye de gitmiş ve temaslarda bulunmuştur. Kıbrıslı Türklerin liderlerinden Dr. Fazıl Küçük de İngiltere'deki hükümet mensuplarına bir mektup göndermiştir. Küçük bu mektubunda, Ada'nın mevcut statükosunun bozularak ENOSİS'in uygulanması halinde Ortadoğu'da güvenliğin bozulacağını, kaos oluşacağını belirtmiştir. Ayrıca şu uyarıyı yapmıştır: *"İngiltere adayı terk etmesin, terk edecekse de Türkiye'ye bıraksın."* Küçük'ün bu uyarısı Türkiye'nin de resmi görüşü olacaktı. Zira Türkiye'deki iktidar sahipleri başlangıçta: *"Türkiye'nin Kıbrıs diye bir sorunu yoktur"* görüşünü benimserlerken artık Türkiye'nin mevcut statükodan memnun olduğunu, lakin İngiltere çekilecekse Kıbrıs'ın gerçek sahibi Türkiye'ye teslim esilmesi yönünde yaklaşım belirlemişlerdi. Ada'daki tedhiş eylemlerinin artması ile meselenin basın vasıtasıyla da kamuoyuna mal edilmesi neticesinde: *"müttefikler arasında dostluk ilişkisi temelinde meselenin çözülebileceği"* görüşünü vurgulamışlardır. Türkiye'nin resmi görüş farklılığının en önemli gerekçesi İngiltere'nin meseleye Kıbrıslı Türkleri ve Türkiye'yi dâhil etmesi idi. Bunun için de meseleyi müzakere etmek için Londra'da bir konferans tertip etme kararı almıştı.[39]

Hâlbuki Türkiye için Yunanistan'ın Kıbrıs meselesini Birleşmiş Milletlere götürme girişiminin başarısızlıkla neticelenmesi, Kıbrıs sorununun kapandığı yolunda kanaat uyandırmıştı. Başbakan Adnan Menderes 18 Aralık 1954 tarihinde verdiği bir demeçte şunları ifade etmiştir: *"Bu mesele tamamıyla kapandığı için artık müttefikimiz Yunanistan ile aramızdaki dostluğun gölgelenmemesine dikkat ve itina göstermek zamanı gelmiş bulunuyor".*[40] Halbuki Kıbrıs uyuşmazlığı, 1955 yılında yeniden hem de kuvvetle alevlenmeye başlamıştı. Kıbrıs'ta olayların bir bunalım halini alması İngiltere'yi meseleyi görüşmek üzere üç devleti konferansa çağırmaya zorlamıştır.[41] Böylece Türkiye İngiltere tarafından Kıbrıs meselesine dahil edilmiş oldu.

---

[37] Resul Babaoğlu, "Türkiye'nin Kıbrıs Politikasının Evriminde Bir Dönüm Noktası: Londra Konferansı (29 Ağustos-6 Eylül 1955)", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,** Say XVIII/36, 2018, s. 326-327.

[38] Vehbi Zeki Serter, **Adım Adım…: Kıbrıs Cumhuriyeti (1960-1963)**, ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2014, s.5.

[39] Gazioğlu, **İngiliz İdaresinde Kıbrıs**, s.53.

[40] Yakup Kaya, "Demokrat Parti Döneminde Kıbrıs Sorunu", **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,** Cilt 20, 2018, s. 217.

[41] Hamza Eroğlu, **Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Kıbrıs Barış Harekâtı**, Emel Matbaacılık, Ankara, 1975, s.26.

2.2. I.Londra Konferansı ve 6-7 Eylül Olayları

1955'te İngiltere'de Muhafazakâr Parti iktidara gelince ilk iş olarak Kıbrıs sorununu masaya yatırmak amacıyla 30 Haziran 1955'te Türkiye ve Yunanistan hükûmetlerini Londra'da düzenlenecek bir toplantıya davet etmiştir.[42] Zira Kıbrıs meselesinin Birleşmiş Milletlere götürülmesinin ardından İngiltere meselenin ciddiyetini fark etmiştir. O tarihe kadar dünyada Kıbrıs meselesinde Yunan tezleri öne çıkmaktaydı. İngiltere artık dünya kamuoyuna Türklerin tezlerini de taşıyarak konunun bambaşka bir yönünü göstermeyi seçmiştir. Tarafların tezlerinin çatıştığının bilincinde olan İngiltere'nin bu hamlesiyle Türkiye de artık Kıbrıs sorununun içine çekilmiştir. İngiltere'nin Kıbrıs üzerinde Türk ve Yunan görüşleri arasındaki anlaşmazlığın dünya kamuoyuna ilan edilmesine dair temel strateji konferansla ulaşılmak istenen hedeflerden biri olmuştur. Kıbrıslı Türk ve Rumların temsilcilerinin dâhil edilmediği Londra Konferansı, kesin bir çözüme ulaşmaktan ziyade soruna taraf olan İngiltere, Yunanistan ve Türkiye arasındaki anlaşmazlıkların boyutunu ortaya çıkarma amacına hizmet etmiştir. Bunun yanı sıra, Yunan ve Kıbrıs Rum tarafının ENOSİS ile İngiltere'nin Ortadoğu'daki varlığını tehlikeye atan talepleri düşünüldüğünde söz konusu konferansın daha başından itibaren başarısızlığa uğrayacağı öngörülmüştür.[43]

Türkiye Lozan'dan sonra ilk defa uluslararası alanda Kıbrıs meselesinde inisiyatif almaya başlayacaktır. Bu gelişme, Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetince çok olumlu karşılanmıştır. İngiltere'nin daveti üzerine Türkiye'yi temsil edecek heyet belirlenmiştir. Bu heyette: Dışişleri Bakan Vekili Fatin Rüştü Zorlu, Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Muharrem Nuri Birgi, Millî Savunma Bakanı Ethem Menderes, Dışişleri Bakanı Birinci Daire Genel Müdürü Mahmut Dikerdem, Genelkurmay İkinci Başkanı Korgeneral Rüştü Erdelhun, Millî Savunma Bakanı'nın emir subayı Albay Selim Albakroz, Zorlu'nun özel kalem müdürü Hayrettin Ozansoy bulunmaktadır. Heyete İstanbul'dan Dışişleri Bakanlığı İkinci Daire Genel Müdürü Orhan Eralp de katılacaktır. Londra'da Türkiye'nin Atina Büyükelçisi Settar İlksel de heyete dâhil olacaktır. Ankara kafilesi 24 Ağustos'ta özel bir uçakla İstanbul'a hareket etmiştir. Heyet 24 Ağustos'ta Başbakan Menderes tarafından kabul edilmiş, akşam Liman Lokantası'nda şereflerine bir de ziyafet verilmiştir. Yemekte Menderes, Kıbrıs konusunda izlenecek Türk tezini basına açıklamıştır. Zorlu da İstanbul'dan ayrılmadan önce Vatan gazetesine yaptığı açıklamada, Londra Konferansı'nda Kıbrıs Türklerinin haklarını koruyacaklarını, Kıbrıs'ın hiçbir zaman Yunanistan'ın olmadığını ve olamayacağını vurgulamıştır.[44]

Türk heyeti 25 Ağustos'ta uçakla İstanbul'dan ayrılmış, aynı günün akşamı Londra'ya varmıştır. Zorlu, konferans öncesinde basın yoluyla Türk görüşünü İngiliz kamuoyuna bildirmiştir. 26 Ağustos saat 18.30'da kendisini ziyaret eden basın mensuplarına verdiği demeçte Türkiye'nin Kıbrıs için Lozan'da şekillenen statükonun devamını istediğini, fakat statükoda değişiklik olması hâlinde adanın tarihî, coğrafi, stratejik nedenlerden dolayı Türkiye'ye bağlanması gerektiğini

[42] Uğur Üçüncü ve Hikmet Öksüz, **6-7 Eylül Olayları**, Timaş Yayınları, İstanbul 2022, s. 53.
[43] Babaoğlu, a.g.m., s. 326-327.
[44] Üçüncü, Öksüz, **a.g.e.**, s. 53-54.

belirtmiştir. Şimdiye kadar Türk-Yunan dostluğu için Kıbrıs konusunda suskun kaldıklarını, fakat bu durumun istismar edildiğini ve Kıbrıslı Türklerin güvenliklerinin de tehdit altında olduğunu söylemiştir. Türk heyeti, 27 Ağustos'ta İngiltere Dışişleri Bakanı Mc Millan ile ilk temasını kurmuştur. Öğlen 12-13 arasındaki görüşme gizli gerçekleşmiştir.[45]

Londra Konferansı 29 Ağustos'ta saat 17'de Buckingham Sarayı'nın yakınlarında bulunan Lancaster House'ta açılmıştır. Konferansa İngiltere Dışişleri Bakanı Harold Mc Millan başkanlık etmekteydi. Başlangıçta konferansın işleyişine dair bazı kararlar alınmıştı. Buna göre konferans her gün saat 11'de toplanacaktı. İngiliz Dışişleri Bakanı Mc Millan konferansın sürekli başkanı olacaktı. Konferans gizli yapılacak, her toplantıdan sonra bir resmî tebliğ yayımlanacaktı. Konferansta görüşünü ilk olarak İngiltere ortaya koydu. İngiliz Dışişleri Bakanı Mc Millan, İngiltere'nin Orta Doğu savunmasında ağır sorumluluğu olduğu sürece Kıbrıs'ı terk etmek niyetinde bulunmadığını açıklamıştır. En nihayetinde adanın hâkimiyeti kendilerinde kalmak şartıyla Kıbrıs'a self government (muhtariyet) vermeye razı olduklarını belirtmiştir. Ada'nın ve Orta Doğu'nun savunmasına Yunanistan ve Türkiye'nin beraber katılması görüşünü dile getirmiştir. Yunanistan'a ENOSİS'i terk etme çağrısı yapmıştır. 31 Ağustos'ta Yunan Dışişleri Bakanı Fransızca olarak ve yarım saat süren konuşmasıyla hükûmetinin görüşünü açıklamıştır. Kıbrıs'ın kaderini Kıbrıs halkının belirlemesini dile getirerek geçici olarak self government talebinde bulunmuştur. İleride ise uygun bir zamanda plebisit yapılmasını istemiştir. Stefanopulos, hükûmetinin, Büyük Britanya'nın Kıbrıs'taki askerî üslerinin kalmasını kabul ettiğini belirterek Kıbrıs konusunun çözülmesi hâlinde İngiltere'ye Yunanistan'dan da üs verebileceklerini ifade etmiştir. Konferansın sonuçsuz kalması hâlinde Birleşmiş Milletler'e başvuracaklarını da sözlerine eklemiştir. Konferans esnasında ise Londra'da 5.000 den fazla Kıbrıslı Türkün katıldığı bir miting düzenlenerek, Kıbrıs'a dair Yunan istek ve iddialarının yersiz olduğu büyük bir olgunluk içinde dünyaya duyurulmuştur.[46]

Resmî Türk Tezi 1 Eylül tarihli oturumda Zorlu'nun uzun konuşmasıyla resmen sunulmuştur. Zorlu'nun ifade ettiği Türk tezinde özetle Lozan'da kurulan mevcut statükonun devamı istenmiştir. Lozan Antlaşması'nın değiştirilmesi yoluna gidilir ve İngiltere'nin Kıbrıs'ı bırakması gündeme gelirse tarihî, coğrafi, stratejik gerekçelerle Ada'nın Türkiye'ye geri verilmesi gerekecektir. Kıbrıs Adası'nın bugünkü nüfusu üzerinden meselenin açıklanmasına çalışılmasının doğru olmadığını vurgulayan Zorlu'ya göre; Kıbrıs'ı elinde bulunduranlar aynı zamanda Türkiye'nin batısındaki adaların da hâkimi olacaktır. Hiçbir ülke, ne kadar dost ve müttefik olursa olsun bütün güvenliğini tek bir devlete bağlayamaz. Yunanistan'ın Ada ile hiçbir bağının olmadığını söyleyen Zorlu, Ada'da Türklerle Rumlar arasında eşit bir statü sağlanması hâlinde muhtariyeti kabul edebileceklerini dile getirmiştir. Zorlu, Kıbrıs'ın geleceğinin ancak Türkiye ile İngiltere arasında belirlenebileceğini özellikle vurgulamıştır.[47]

[45] Üçüncü, Öksüz, **a.g.e.**, s. 54-55.
[46] **Zafer,** 5 Eylül 1955, s.1.
[47] Üçüncü, Öksüz, **a.g.e.**, s. 56-57

Üç devletin görüşlerini açıklamasından sonra müşterek bir tebliğ yayımlanmıştır. Tebliğde üç devletin ortaya koyduğu tezlere yer verilmiştir. Konferansta belirtilen üç farklı görüşte uzlaşma çıkmamış, 2 Eylül'de yapılan kısa bir toplantıdan sonra İngiliz temsilcisinin önerisiyle 6 Eylül Salı gününe kadar konferansa ara verilmiştir. Böylece konferansın birinci tur görüşmeleri sona ermiştir. Salı gününe kadar Türk ve Yunan delegeleri hükûmetleriyle temasa geçmişler ve aralarında gayriresmî görüşmeler yapmışlardır. Yunan temsilcisi Stefanopulos ise bu arada Atina'ya dönmüştür.[48]

Londra Konferansı görüşmelerinin ikinci bölümü, dört günlük aradan sonra 6 Eylül sabahı tekrar başlamıştır. Konferansın sabahki toplantısı iki buçuk saat sürmüştür.[49] İngiliz Dışişleri Bakanlığı Türk heyeti şerefine bir öğle yemeği vermiştir. Bu davette Zorlu, İngiltere Başbakanı Sir Anthony Eden ile bir görüşme fırsatı bulmuştur ve Türk tezini yinelemiştir. Tam bu sırada Selanik'te Atatürk'ün evi ve Türkiye Cumhuriyet Konsolosluğu'nun avlusunda patlatılan bomba haberinin alınması Londra Konferansı'nı derinden etkilemiştir. Bomba hadisesine rağmen görüşmeler devam etmişse de bir sonuç alınamamıştır. 6-7 Eylül Hadiseleri konferansın kapanmasına neden olmuştur. Olayları duyan Yunan temsilci, hemen konferansı terk etmiş, böylece 7 Eylül'de konferans dağılmıştır.[50]

6-7 Eylül olayları belki birkaç gün daha sürecek olan konferansı sonuçsuz bırakmıştı. Olaylar çıkmamış olsa dahi üç devletin uzlaşısı mümkün görünmüyordu. Hadiseler, konferansın sona erme sürecini hızlandırmış, Türkiye'nin uluslararası alanda itibarını zedelemişti. Bu durum, Kıbrıs meselesine de yansımıştır. Bununla birlikte Londra Konferansı'yla Türkiye, Kıbrıs meselesinde artık taraf olduğunu İngiltere'ye ve Yunanistan'a kabul ettirmişti. Böylece bundan sonraki süreçlerde Kıbrıs konusuna müdahil olma fırsatını yakalamış oluyordu.

6-7 Eylül gecesi İstanbul'da cereyan eden olaylar Kıbrıs meselesi tarihinin, Türkiye açısından pek de hoş olmayan bir aşaması olmuştur. Olayların memlekette yaptığı maddi tahribatın yanında, Türkiye'nin milletler arası durumunda bir süre için meydana getirdiği manevi tahribat ağır olmuştur.[51] 6-7 Eylül olayları bütün dünyanın Kıbrıs sorunu üzerine odaklandığı bir zamanda ortaya çıkmıştı. Selanik'te Atatürk'ün doğduğu evin bahçesinde patlayan bir bomba haberi Türkiye'de önce radyodan ardından gazete ile duyuruldu.

Anadolu Ajansı'nın Atina muhabiri Bayan Sara Korle tarafından haber ajansa geçildi. Haber 6 Eylül'de İstanbul, Ankara ve İzmir'de radyodan aynı anda yayınlanmıştır. Saat 13.00'te yayınlanan haber: *"Selanik'te Menfur Bir Tedhiş Hadisesi"* başlığıyla kamuoyuna verilmiştir. Radyonun haberi yayımlamasının ardından o günlerde kamuoyu nezdinde etkin bir konumda olan gazete devreye girmiş ve haber İstanbul halkına hızla aktarılmıştır. Bomba hadisesi ile ilgili radyo haberinin

[48] Üçüncü, Öksüz, **a.g.e.**, s. 57-58.
[49] Üçüncü, Öksüz, **a.g.e.**, s. 59.
[50] Üçüncü, Öksüz, **a.g.e.**, s. 60.
[51] Fahir Armaoğlu, **Kıbrıs Meselesi 1954-1959 Türk Hükümeti ve Kamuoyunun Davranışları**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1963, s.155.

ardından saat 16.00'da *İstanbul Ekspres* gazetesinin 1451 sayılı nüshasının ikinci baskısı yayımlanmıştır. Gazetenin Yazıişleri Müdürü Gökşin Sipahioğlu, gazetenin sahibi Mithat Perin'i telefonla arayıp radyoda öğle vakti çıkan haberi bildirmiştir. Gazetenin ikinci baskıyı yaparak haberi duyurmasını teklif etmiştir. Perin, devletin radyolarında yayınlanmış bir haberin gazetede neşredilmesinde herhangi bir sakınca görmeyerek teklifi kabul etmiştir. Günlük tirajı sadece 30.000 civarında olan *İstanbul Ekspres* bomba haberini iki ayrı baskı şeklinde tam 269.000 adet basarak kamuoyuna sunmuştur. Haberi büyük ve siyah puntolarla: *"Atamızın Evi Bomba İle Hasara Uğradı"* şeklinde birinci sayfasının önemli bir kısmı kaplayacak şekilde kamuoyuna taşımıştır. Haber henüz kamuoyunda yeterince yankı bulmasa da, gazetenin sütunlarında: "Sabaha karşı vuku bulan bu menfur hadise infial uyandırdı", *"... Bu çirkin hareket bütün yurtta büyük bir teessür uyandırmıştır."* ifadeleri kullanılmıştır. Gazete, Ankara ve İstanbul radyolarının haberlerine dayanarak yaptığı yayını, radyo haberlerinde belirtilenlerin dışında: *"Bu gece yarısını 4 dakika geçe Selanik'te Aziz ATATÜRK'ün evine konan bomba patlayarak evde büyük bir hasara sebep olunmuştur"* şeklinde vermiştir. Gazete, Yunan sansürü nedeniyle haberin gizli tutulduğunu belirtmiş, Yunanistan'ın konuyla ilgili soruşturma yaptığını da haber olarak vermiştir.[52]

7 Eylül 1955 tarihli *Zafer* gazetesi ise ilk sayfasında *"Selanik'te Menfur Tedhiş Hadisesi"* başlığıyla duyurduğu haberin devamında şu ifadelere yer vermiştir: *"Selanik'te Aziz Atatürk'ün doğduğu ev ile Türk Konsolosluğu binası arasındaki bahçede saat gece yarısını dört gece bir bomba patlamış ve bu infilak neticesinde Aziz Atatürk'ün doğduğu evin pencereleriyle konsolosluğun camlarının hasara uğradığı, insan zayiatı olmadığı"*[53]

Atatürk'ün doğduğu evin bahçesinde bomba patladığı ve hasar aldığı haberi kamuoyuna ulaşınca başlayan hadiseler, öncelikle İstanbul'da Beyoğlu'nda bir protesto gösterisi şeklinde ortaya çıkmıştır. Olaylar hızla gelişti, Rumların ev ve dükkânları yağmalandı, İstanbul'da Rumların yoğunlaştığı yerlerde bir kaos ortamına dönüştü. Yağma, talan ve saldırılar ön plana çıktı. İçişleri Bakanlığı'nın raporunda olaylarda 32 yaralı ve 3 ölü olduğu kayda geçildi.[54] Hadiselerde ölümlerin az olması ve yoğunlukla Rumlara ait mallara saldırılar yapılması olayların önceden organize edilmiş olabileceğini düşündürmüştür.[55] İstanbul'daki olaylar İzmir'e ve Ankara'ya da sıçradı. İstanbul'daki hadiselerin adeta küçük bir kopyasının İzmir'de tatbik edilmesi 6-7 Olaylarının tertip olabileceği yönündeki düşünceleri berkitmiştir. İstanbul ve İzmir'de meydana gelen olaylar üzerine Hükümet örfi idare ilan etmiştir.[56]

Kurulan Örfi İdare yönetiminin aldığı tedbirler neticesinde olaylar bastırılmıştır. Olaylara sebebiyet verdikleri gerekçesiyle Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti kapatılmıştır. Çok sayıda mensubu

---

[52] Üçüncü, Öksüz, **a.g.e.**, s. 112-123.
[53] **Zafer**, 7 Eylül 1955, s.1.
[54] Üçüncü, Öksüz, **a.g.e.**, s. 180.
[55] Derya Çakıcı, "6-7 Eylül Olaylarının Gerçekleşmesinde Kıbrıs Türk'tür Cemiyetine Yöneltilen Suçlamalar ve Cemiyetin Önde Gelen Simalarının Savunmaları", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı 72, 2023, s. 48.
[56] **Zafer**, 7 Eylül 1955, s.1.

gözaltına alınmıştır. Yine olaylarla ilgili olduğu gerekçesiyle ileri gelen komünistler tutuklanmıştır. İstanbul Emniyet Müdürü görevinden el çektirilmiş, İçişleri Bakanı istifa etmiştir. Basına sansür getirilmiş, bazı gazeteler kapatılmıştır. Olayları provoke ettiği düşünülen bazı gazeteciler de tutuklanmıştır.

6 Eylül olaylarıyla ilgili olarak Hükümet mağdur olan vatandaşların zararlarının karşılanması için her türlü fedakarlığın yapılacağını, gerekli tahkikatların başlatıldığını, dükkanları zarar gören vatandaşların derhal dükkanlarını tekrar açmalarını ve devletin gerekli desteği sağlayacağını belirtmiştir. Öyle ki gerekli yardımların sağlanabilmesi adına bir komite kurulmuştur.[57] Kısa süre içerisinde yardımlara başlanmıştır.

Olaylar Yunanistan tarafından uluslararası alanda Türkiye aleyhine propagandaya dönüştürülmek istenmiştir. Yunanistan olaylarla ilgili sadece Türkiye'yi değil İngiltere'yi de suçlamıştır. Kıbrıs meselesinde İngiltere'nin Türkiye ve Yunanistan'ı bilerek karşı karşıya getirdiğini ileri sürmüştür.[58] Kıbrıs Rumlar, ENOSİS taleplerini, EOKA ise eylemlerini artırmıştır. Bunun üzerine İngiltere'nin Kıbrıs Valisi Harding, Rumlara karşı baskısını artırmıştır. Tedhiş hareketlerinden sorumlu gördüğü Başpiskopos Makarios'u Seychelles Adaları'na sürgün etmiştir. Bu karar Yunanistan'da ve Kıbrıslı Rumlar tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Protesto mitingleri düzenlenmiş, şiddet olayları baş göstermiştir. Örneğin Atina'da yapılan gösterilerde 75 kişi yaralanmıştır. Girit'teki İngiliz Konsolosluğu ise kapatılmıştır. Kıbrıs'ta ise Rumlar genel grev başlatmışlardır.[59]

Kıbrıslı Türkler ise, Türkiye'nin sona ermeyen desteğine güvenmeye devam etmişlerdir.[60] EOKA'nın tedhiş hareketlerinin Ada'daki Türklere de yönelmesi karşısında Türk Mukavemet Teşkilatının kurulması için 1957'de girişimlere başlamışlardır. Cemiyet Rauf Denktaş, Burhan Nalbantoğlu ve Kemal Tanrısev'in öncülüğünde kurulmuştur.

Kıbrıs'taki son gelişmeler karşısında Türklerin durumuyla ilgili Ekonomist gazetesi şunları yazmıştır: *" Türkler (statüko veya Türk hakimiyeti) yerine Kıbrıs'ın taksimi tezini kabul etmekle Kıbrıs meselesinde bir anlaşmaya varmak hususunda Yunanlılardan çok daha uzlaşıcı olduklarını bilfiil göstermişlerdir. Fakat Kıbrıs meselesinde Türklerin hayati menfaatlerinin nazari itibara alınmadığına kanaat getirirlerse İngiltere ile olan münasebetlerinin mahiyeti kaçınılmaz olarak bütün bütün değişecektir."*[61] Söz konusu gazetede bahsedildiği üzere, Türk hükümeti çözüm

[57] **Zafer**, 11 Eylül 1955, s.7.
[58] T.C. Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, **II. Gornale D Italia gazetesine Yunanistan Dışişleri Bakanı`nın Kıbrıs meselesi Hakkında Vermiş olduğu Ropörtajı**, Yer. 44305-210669,(06.07.1956).
[59] Mustafa Albayrak, "Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları (1950-1960)", **Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi,** Sayı 46, 2020, s. 255.
[60] Elif Esra Kodal, **Giresunlu Gazilere Göre Kıbrıs Barış Harekâtı,** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**,** Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021, s. 15.
[61] T.C. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, **Economist Dergisinde Kıbrıs Meselesi Hakkında Çıkan Yazı,** Yer:30-1-0-0/38-227-11, (04.05.1957).

konusunda daha uzlaşmacı tavır göstermekle birlikte Türklerin Kıbrıs'taki haklarından vaz geçmeyeceği dünya kamuoyu tarafından fark edilmiştir.

2.3. Zürih ve Londra Konferansları

1958 yılında Yunanistan Kıbrıs meselesini bir kez daha Birleşmiş Milletlere taşımıştır. Birleşmiş Milletler, soruna yine müdahil olmamayı tercih etmiştir. Sorunun ana aktörleri haline gelen Türkiye'nin, İngiltere'nin ve Yunanistan'ın aralarında müzakereler ve anlaşma yöntemiyle çizmeleri gerektiğini bildirmiştir. İngiltere ise İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği yeni durumda Kıbrıs'ta üslerinin kalması şartıyla Ada'nın yerli unsurlara yönetiminin devredilmesi eğilimine girmişti. Yunanistan ve Kıbrıslı Rumlar bundan faydalanmak istemişler, Türkiye ve Kıbrıslı Rumlar ise Ada'da Türklerin ve Rumların ayrı yönetim bölgelerini ihtiva eden taksim tezini benimsemişti. 1958 yılında Paris'te NATO Bakanlar Kurulu Konseyinde üç devlet arasında görüşmeler yapılmıştır.[62] Paris görüşmelerinde sorunun Yunan Dışişleri Bakanı, Türk-Yunan dostluğu çerçevesinde çözülmesi taraftarı olduklarını bildirmiştir. Yunanistan'ın ENOSİS talebinde bulunmadığını ifade etmiştir.[63] Paris toplantısında İngiltere ise yeni stratejisini ortaya koyan eğilimini ortaya koymuştur.[64] İngiltere Başbakanı McMillan bu doğrultuda 18 Aralık 1958 tarihinde Avam Kamarasında: *" Kıbrıs Meselesine bulunabilecek en kötü hal şekli taksimdir. Fakat Başka hal çaresi olmadığı takdirde İngiliz Hükümeti Kıbrıs'ı taksime mecbur kalacaktır."*[65] İfadelerini kullanmıştır.

Kıbrıs sorununda iki NATO üyesi Türkiye ve Yunanistan'ın karşı karşıya gelmesi Soğuk Savaş Döneminde Batı Blokunun istemediği bir şeydi. Zira Sovyet tehlikesine karşı bu iki devletin anlaşmazlığı NATO'nun güneydoğu kanadının güvenliği sorununu doğurmaktaydı. Bu nedenle Batı Bloku'nun ve NATO'nun lideri konumundaki ABD tarafları teskin etmiş ve anlaşma yolunda onlara tellkinde bulunmuştur. ABD'nin bu yönde telkinleri ve çağrıları iki NATO üyesi tarafından da kabul görmüştür. Türkiye taksim tezinden, Yunanistan ise ENOSİS' ısrarlarından vazgeçmişler, Kıbrıs'ta iki toplumun yer alacağı bir devlet fikrine yaklaşmışlardır. Bu da Kıbrıs tarihinin en önemli kırılma noktalarının belirleneceği Londra ve Zürih Antlaşmalarının önünü açmıştır.

İlk olarak 1959 yılının Ocak ayı içerisinde Türkiye Dışişleri Bakanı Zorlu ile Yunanistan Dışişleri Bakanı Averof bir görüşme yapmıştır. Bu görüşmelerin ardından Kıbrıs Cumhuriyeti'ne giden süreç başlatılmıştır.[66] 5 Şubat 1959 tarihinde saat 14:30'da Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Zorlu, Yunanistan Başbakanı Karamanlis ve Dışişleri Bakanı Averof ile Kıbrıs meselesi konusunda bir anlaşma zemini hazırlamak üzere Türk Hava Yollarına ait özel bir uçakla Zürih'e hareket etmişlerdir.[67] Aynı şekilde Yunan heyeti de Zürih'te yerini almıştır. İstanbul Rum Ortodoks Patriği Athenagoras, Zürih'te bulunan Türk heyeti ve Yunan heyetine birer

[62] Kaan Cem Geniş, "Londra ve Zürih Anlaşmalarına Giden Süreç", **Belgi Dergisi**, Sayı 21, 2021, s.235.
[63] Çay, **a.g.e.,** s.43
[64] Aydoğdu, **a.g.e.**, s.35.
[65] **Cumhuriyet**, 19 Aralık 1958, s. 1.
[66] **Cumhuriyet,** 24 Ocak 1959, s. 1.
[67] **Cumhuriyet,** 6 Şubat 1959, s.1.

telgraf çekerek iki tarafın barış ortamını sağlayacak kesin bir anlaşmaya varmaları temennisinde bulunmuştur.[68]

Bu görüşme Kıbrıslı Türkler tarafından da yakından takip edilmiştir. Zürih'te gerçekleşecek görüşmelerin arifesinde Kıbrıs Türk Cemaati liderleri Fazıl Küçük ve Rauf Denktaş uyarılarını ve beklentilerini içeren şu ortak beyanda bulunmuşlardır:

" Türk cemaati haklarının tamamıyla müdafaa edileceğinden emindir. Şerefimizle mütenasip ve ayrı bir cemaat olarak bütün haklarımızı tamamiyle tanıyacak bir hal çaresini kabul edebilir. Fakat, bir hal çaresi bulunsun diye Kıbrıs Türklerini köle mevkiinde bırakacak tavizler vermeye asla hazır değiliz. Davamızın hükümetimiz tarafından dirayetle ve cesaretle savunulacağından tamamen eminiz ve bu emniyetin verdiği huzur içerinde tek bir vücut olarak şerefli bir neticeyi beklemekteyiz. Kıbrıs'taki durum değişmiş değildir. Karşı taraf hala daha hiçbir sahada bize hak tanımamakta ısrar etmektedir. Gazetelerinde Türklere karşı küfürler devam ettiği gibi, köylerini, mal ve mülklerini harap halde canlarını kurtarmak için terk eden Türklere geride bıraktıkları mal ve mülklerine ayak basma hakkı dahi verilmemektedir. Bunun için uyanık ve imanlıyız."[69]

Zürich'teki toplantılarda sorun teşkil eden en önemli meselelerden biri Türkiye'nin Kıbrıs'ta bir üst ve önemli sayıda asker ile varlık göstermek talebi olmuştur. Bu konuda mutabakat sağlanamaması, toplantının neticelenmeden dağılması tehlikesine yol açmıştır. Görüşmelerdeki tıkanıklık ortak komutanlığın kurulması uzlaşısıyla ortadan kalkmıştır. 11 Şubat 1959'da yayımlanan ortak bildiriyle, tarafların Kıbrıs konusunda anlaşmaya vardıkları kamuoyuna bildirilmiştir.[70] Böylelikle, Rumların ENOSİS ve Türklerin taksim ısrarları yerine Ada'nın bağımsızlığı fikri vücut bulmuştur.[71] Menderes ile Karamanlis'in parafe ettikleri belgeler şunlardır:

"-Zürih'te imzalanan belgelerin içerik ve anlamını açıklayan, uygulamanın kolaylaştırılması için tanımlara yer veren bir " Centilmenler Antlaşması".

-Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyetinin anayasal çerçevesini ortaya koyan, 27 maddelik ve bir ek'li " Kıbrıs Cumhuriyetinin Temel Yapısı" adı verilen anlaşma.

-Bir yandan Kıbrıs Cumhuriyeti, öte yanda ise Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin yer aldığı, dört maddelik bir "Garanti Antlaşması" taslağı.

-Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye ve Yunanistan arasında bir "İttifak Antlaşması".

Görüşmelerin ardından Başbakan Adnan Menderes Türkiye'ye dönerken Fatin Rüştü Zorlu ve Averof İngiliz hükümetine bilgi vermek amacıyla Londra'ya gitmişlerdir.[72] *"Esaret Altındaki Avrupa Milletleri Meclis Genel Sekreteri"* Brutus Coste Zürih görüşmelerinden sonra Adnan

[68] Vehbi Zeki Serter, **Adım Adım…: Kıbrıs Cumhuriyeti (1960-1963)**, ATASE Yayınları, Ankara, 2014, s.11.
[69] **Cumhuriyet**, 6 Şubat 1959, s. 1
[70] Gürel, **a.g.e.**, s. 154.
[71] İsmail, **a.g.e.**, s.54.
[72] **Cumhuriyet**, 12 Şubat 1959, s.1.

Menderes'e telgraf çekerek; Zürih'te varılan anlaşmayı tebrik ederek üstün devlet adamlığı gösterildiğinin ve bu başarılı anlaşmanın Avrupa'da esaret altındaki milletlere cesaret verdiğini belirtmiştir.[73]

Zürih'te yapılan bu anlaşma Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temeli olarak nitelenirken Türkiye ve Yunanistan arasındaki sorunun ilk aşaması çözmüş oluyordu. Zürih'te varılan antlaşmaların imzalanması için taraflar Londra'ya davet edildiler. Kıbrıslı Rumların lideri mahiyetindeki Başpiskopos son anda çark ederek antlaşmanın bazı maddelerinin değiştirilmesini istemişse de Yunanistan'ın müdahalesiyle geri adım atmıştır. Yunan Başbakanı ve Kıbrıslı Rumları temsilen Makarios Londra'da antlaşmayı imzalamışlardır. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Adnan Menderes ise antlaşmayı imzalamak için 17 Şubat 1959'da İngiltere'ye giderken uçağı Londra yakınlarında düştü. Buna rağmen Adnan Menderes hastanede olduğu halde getirilen metinleri imzaladı.[74] Böylece Kıbrıs'ta müstakil bir cumhuriyetin temelleri atıldı.

Antlaşmalar merkezinde oluşturulan Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası Ada'da Türkler ve Rumlar açısından şu şekilde değerlendirilebilir: Kurulacak Kıbrıs Cumhuriyetinde her iki cemaatin varlıklarını korumaları garanti altında tutulacaktır. İki kesimin de temsilcilerinden oluşan meclisler, Kıbrıs'taki meselelerde birlikte hareket edeceklerdi. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin idaresinde bir "Yasama Meclisi" teşkil edilecektir. Bu Mecliste oran olarak %70 Rum, %30 ise Türk temsilcilerden oluşacaktır. Devletin idare usulü Başkanlık sistemidir. En üst idareci Cumhurbaşkanıdır ve Rumlardan olacaktı. Cumhurbaşkanı Yardımcısı Türkler arasından seçilecektir. Cumhurbaşkanı ve Yardımcısında yürütme yetkisi olacaktı. Ayrıca 7'si Rum, 3'ü Türk bakanlardan bir hükümet teşkil edilecektir. Hükümette çoğunluk Rumlarda olmakla beraber kararlar ancak kesin çoğunlukla alınabilecektir. Cumhurbaşkanının yanı sıra yardımcısın da veto yetkisi bulunacaktır. İdare ve belediye yönetimlerinde kadrolar %70 Rum, %30 Türk oranında oluşturulacaktır. Ancak neredeyse tamamı Türk veya Rumların yaşadıkları yerlerin yönetimi o cemaatin mensuplarına verilecekti. Bunların dışında Kıbrıs'taki beş büyük şehirde Türk belediyesi oluşturulacaktır. İki cemaatin de farklı mahkemeleri bulunacaktır. Üst mahkeme mahiyetindeki Yüksek Adalet Divanı kurulacaktır. Bunların da bir Türk ve iki Rum üyesi bulunacaktı. Bu üyelerin başkanlığını ise tarafsız devletten bir hukukçu yürütecekti. Ülkede asayişten ve güvenlikten sorumlu olacak ordu, polis ve jandarma teşkilatı da kurulacaktır. Bunlarda ise %60 Rum, %40 Türk oranı aranacaktı. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin resmi dili ise Türkçe ve Rumca şeklinde iki dilli olacaktı. Ada'daki cemaatlerin Türkiye'deki ve Yunanistan'daki bağlarına saygı duyulacaktı. Bunun için bu ülkelerdeki milli bayramların ve özel günlerin Kıbrıs'ta Türklerce ve Rumlarca kutlanabilmesinin önü açılmıştır.[75]

[73] T.C. Dışişleri Bakanlığı Cumhuriyet Arşivi, **Zürih Konferansı ve Türk Yunan Münasebetleri İle İlgili Olarak Brutus Coste'nin Adnan Menderes'e Çektiği Telgraf,** Yer:7-39-5, (14.02.1959)
[74] Kodal, **a.g.t.**, s.19.
[75] Çay, **a.g.e.,** s.44-45.

Zürich ve Londra Antlaşma metinlerinden en önemlilerinden biri taraflar arasında imzalanan Garanti Antlaşmasıdır. Bu Antlaşma ile kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin garantörlüğüne bırakılmıştır. Antlaşma maddeleri şu şekilde verilebilir:

"1-Kıbrıs Cumhuriyeti, kendi bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü ve güvenliğini devam ettirmeyi ve anayasaya saygıyı güven altına almayı üstlenir. Kıbrıs Cumhuriyeti, ayrıca tümüyle veya bir bölümüyle herhangi bir devlet ile hiçbir şekilde siyasi veya ekonomik bütünleşmeye girmeyeceğini taahhüt eder. Kıbrıs Cumhuriyeti, bu maksatla Ada'nın gerek birleşmesini, gerekse taksimini doğuracak doğrudan doğruya veya dolaylı olarak gerçekleştirmeye yardımcı ve teşvik edici tüm hareketleri yasaklar.

2-Yunanistan, İngiltere ve Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 1'nci maddede belirtilen taahhütlerini kaydederek, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını, ülke bütünlüğünü, güvenliğini ve anayasanın temel maddeleri ile oluşan durumu tanırlar ve garanti ederler. Yunanistan, İngiltere ve Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin diğer herhangi bir devlet ile gerek birleşmesini, gerekse Ada'nın taksimini doğrudan doğruya veya dolaylı olarak gerçekleştirmeye yardım ve teşvik edici bir amacı olan tüm hareketleri kendi yetki ve ilgileri oranında önlemeyi üstlenirler.

3-Bu Antlaşma hükümlerinin herhangi birinin ihlali halinde Yunanistan, Türkiye ve İngiltere bu hükümlere saygıyı sağlamak için gerekli girişimlerin yapılması ve önlemlerin alınması maksadıyla aralarında danışmalarda bulunmayı üstlenirler. Üç garantör devletten biri, birlikte veya birbirlerine danışarak (işbirliği halinde) hareket etmek olanağı bulunmadığı taktirde, bu antlaşmanın oluşturduğu durumu münhasıran yeniden oluşturmak gayesi ile hareket etmek hakkını korumaktadırlar.

4-Bu antlaşma imza edildiği gün yürürlüğe girecektir.

Yüksek Akit Taraflar, Birleşmiş Milletler Şartının 102'nci maddesi hükümlerine uygun olarak bu antlaşmayı Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine en kısa sürede kaydettirmeyi üstlenirler."[76]

Bu antlaşmadaki hususlar Türkiye için oldukça önemli olmuştur. Artık Kıbrıs'ta kurulacak yeni devletin korunmasına doğrudan müdahil olmuştur. Mevcut statükonun bozulması halinde Ada'ya müdahale etme hakkına kavuşmuştur.

2.4. 1960-1974 Yılları Arasında Yaşanan Gelişmeler

Zürih ve Londra Antlaşmalarının imzalanmasından, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilanına kadar geçen süredeki *"Geçici Devrede"* önemli meselelerden biri Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı seçimiydi. Cumhurbaşkanı ve cumhurbaşkanı yardımcılığına aday olmak için 3 Aralık 1959 tarihine kadar süre verilmişti. Tek aday çıkılması halinde ise derhal adaylar cumhurbaşkanı ve cumhurbaşkanı yardımcısı olarak ilan edilecekti. Anlaşma gereği ancak cumhurbaşkanı yardımcısı Türklerden seçilebilecekti. Bu nedenle Kıbrıs Türk Milli Birliği ve Gençlik Teşkilatı yöneticileri

[76] https://www.mfa.gov.tr/garanti-antlasmasi-_zurich_11-subat-1959_.tr.mfa, e.t., 11.11.2024.

yapmış oldukları toplantıda cumhurbaşkanı yardımcılığı için tek aday olarak Dr. Fazıl Küçük'ü göstermişlerdir. Türkler arasında başka aday çıkmadığı için 3 Aralık 1959'da Dr. Fazıl Küçük Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı yardımcısı ilan edilmiştir.[77]

Antlaşmaya göre Kıbrıs Cumhuriyeti'nin cumhurbaşkanını seçeceklerdi. Kıbrıslı Rumların bu yöndeki adayı Kıbrıs'tan İngiliz yönetimi tarafından sürülmüş olan Makarios'tu. Makarios'un sürgün hayatı Zürih ve Londra Antlaşmalarının ardından sona erdirilmiş ve Ada'ya girmesine müsaade edilmişti.[78] Ada'ya dönen Makarios, Rumların tek aday göstermesi üzerine Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı olmuştur.

Kıbrıs'ta 15 Ağustos 1960 gecesi Lefkoşa'da Temsilciler Meclisi binasında Kıbırs Cumhuriyeti'nin kuruluşunu resmileştirecek Antlaşmalar imzalanmıştır. Böylece Anayasa ve ilgili Antlaşmalar yürürlüğe girmiştir. 16 Ağustos 1960'da Kıbrıs Cumhuriyeti resmen kurulmuş oldu.[79] Kıbrıs Cumhuriyeti'nin resmen kurulması Ada'da yaşayan Türkler tarafından sevinçle karşılanmıştır. Bunda özellikle Kıbrıs'ın ortak savunması için belirli sayıda Yunan askerinin yanı sıra Türk askerinin de Ada'ya yerleşmesidir. 16 Ağustos 1960 tarihli Bozkurt gazetesinde yer alan bir yazıda Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşu Kıbrıslı Türkler için şu şekilde haberleştiriliyordu, *"...Kıbrıs bugün yeni bir devre giriyor. Artık bağımsız bir Kıbrıs Cumhuriyetinin vatandaşıyız. Kendi kendimizi idare edeceğiz. Başımız her zaman diktir. Çünkü zaferin şanlı kartalı Mehmetçik aramızdadır..."*.[80]

Antlaşma doğrultusunda Türk ve Yunan Alayı kuvvetleri, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulduğu gün olan 16 Ağustos 1960 tarihinde, eş zamanlı olarak Mağusa'dan karaya ayak basmışlardı. Antlaşmalara göre Kıbrıs'a çıkan Mehmetçik sayısı 650, Yunan askeri ise 950 subay ve erbaştan oluşacaktı.[81] Türk askerinin Ada'ya ayak basması Kıbrıslı Türkler arasında sevinçle karşılanmıştır.

Kıbrıslı Türklerin bu sevinci fazla sürmedi. Zira Kıbrıs Cumhuriyeti daha birinci yılını tamamlamışken Rumlar Türklerin uluslararası antlaşmalarla ve Anayasa ile kazanmış oldukları, Kıbrıs Cumhuriyeti yönetimindeki statülerini sorgulamaya başlamışlardır. Mevcut Anayasanın değiştirilmesi gerektiğine dair söylemlere başlamışlardı. Bu durum Kıbrıslı Türkler tarafından sert tepkiyle karşılanmıştır. Aynı şekilde Kıbrıs'taki statükonun garantörlerinden Türkiye Cumhuriyeti de Rumların Kıbrıs'taki statülerinin temelini teşkil eden Anayasayı değiştirme taleplerine tepki göstermiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin Dışişleri Bakanı Selim Sarper, 5 Ağustos 1961'de gazetecilere verdiği demeçte şunları söyledi: *" Bu antlaşmaların tatbiki için hüsnüniyetle çalışıyoruz. Bu antlaşmaları ihlal etmek isteyenler olursa netice onların lehine olmayacaktır. Temenni ederim ki,*

[77] Vehbi Zeki Serter, **Kıbrıs Türk Mücadele Tarihi Cilt 2**, Halkın Sesi Yayınları, 3. Baskı 1970. s.3.
[78] Serter, **a.g.e.,** s.1.
[79] Başbuğ, **a.g.e.,** s.39.
[80] Cemalettin Ünlü, **Kıbrıs'ta Basın Olayı (1878-1981),** Basın Yayın Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1981, s.164.
[81] Serter, **a.g.e.**, s.58.

Kıbrıslılar, ellerindeki nimetin kıymetini bilerek Zürih ve Londra Antlaşmalarını başarıyla tatbik etsinler".[82]

Rumlar arasında, mevcut durumdan şikayet edenlerin başında Cumhurbaşkanı Makarios gelmekteydi. Oysaki Makarios, hem Anayasayı imzalayanlar arasında idi hem de ona uyacağına dair yemin etmişti. Böyle olmasına rağmen daha Kıbrıs Cumhuriyeti'nin birinci yılı dolmuşken Ada'da Türkleri azınlığa, Rumları ise hakim unsur kılmaya yönelik çabalara başlamıştı. Örneğin 15 Ağustos 1962'de Kykko Manastırında yaptığı konuşmada şu ifadeleri kullanmıştır: *" Kıbrıs Rumların EOKA kahramanlarının başlatmış olduğu işi tamamlamak için ileriye doğru yürümeye devam etmelidir. Şimdi mücadele yeni bir şekil almıştır ve nihai gayemizi gerçekleştirinceye kadar da devam edecektir"*[83]

Kıbrıs'ta Bayrak gazetesi de yaptığı haberde Makarios'un: *"Varmak istediğimiz hedef Cumhuriyet değil, EOKA'ların eserini tamamlamak ve nihai hedefe varmak için mücadeleye devam"* sözlerini hatırlatarak böyle bir kişinin nasıl cumhurbaşkanlığı yapacağını belirterek eleştiride bulunmuştur.[84]

Kıbrıslı Rumlar Anayasayı lehlerine değiştirmek için yeniden tedhiş hareketlerine başvurmuşlardır. EOKA üyeleri Ömeriye ve Bayraktar Camilerini 25 Mart 1962 tarihlerinde bombalamıştır. Kıbrıs Cumhurbaşkanı ve Yunanistan bombalama hadiselerini kınamışlarsa da bu saldırılar Türklerin ve Rumların Kıbrıs Cumhuriyeti'nde bir arada yaşama arzusunda karşılıklı güvensizliğin artmasına neden olmuştur.[85] Kıbrıslı Türkler ve Türkiye'deki üniversite öğrencileri saldırıları protesto etmişlerdir. 25 Mart 1963'te Türkiye'de Cumhuriyet Senatosu Meclisinde dönemin Dışişleri Bakan Vekili Turhan Feyzioğlu Kıbrıs'ta cereyan eden bu saldırılarla ilgili olarak şu bilgilendirmede bulunmuştur:

"... Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios 25 Mart günü verdiği demeçle olayı sert ifadelerle takbih etmiş, faillerin bulunup cezalandırılması için yüksek seviyede tahkikat açıldığını beyan etmiştir. Yunanistan Dışişleri Bakanı da 26 Mart günü yayınlanan demecinde, hâdiseyi ve faillerini şiddetle takbih etmiştir. Kıbrıs ve Yunan hükümetleri yetkili şahsiyetleri, Lefkoşe ve Atina'daki Büyükelçilerimize olaydan duydukları üzüntüyü ifade eylemişlerdir. Kıbrıs ve Yunanistan hükümetlerinin bu reaksiyonları Hükümetimizce memnunlukla kaydedilmiş ve üç memleket arasında bu konu üzerindeki görüş birliğini belirtmek suretiyle her üç memleketin aralarındaki iyi münasebetleri her türlü suikastlara karşı koruma arzu ve kararlarını bir kere daha teyit eylemiştir. Bu çirkin tecavüz, gerek Kıbrıs'taki, gerek Türkiye'deki Türk umumi efkârında infial ve tepki yaratmıştır. Lefkoşa'da dün yapılan bir açık hava toplantısı, Türk cemaati liderlerinin ve Türkiye Büyükelçisinin itidal ve sükûnet tavsiyeleri sonucunda hiçbir nahoş hâdiseye sebebiyet verilmeden

[82] Eroğlu, **a.g.e.**, s.39.
[83] Pierre Oberling, (Çev. Fahir Armaoğlu), **Kıbrıs Faciası,** Atatürk Kültür, Dil Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara,1990, s.5.
[84] Ünlü, **a.g.e.,** s.126.
[85] Aydoğdu, **a.g.e.,** s. 45.

ağırbaşlı bir hava içinde geçmiştir. Ankara ve İstanbul'da da Türk üniversite gençliği kendilerine yakışır şekilde hislerini olgun ve vakur bir tarzda izhar etmiştir."

Makarios ise Kıbrıs'ta statüyü Rumlar lehine değiştirmek için 30 Kasım 1963 tarihinde 13 maddelik Anayasa değişikliği talebini Kıbrıslı Türklere ve Türkiye Cumhuriyeti'ne iletmiştir. Kıbrıslı Türkler, teklifi hemen reddetmiştir. Türkiye Cumhuriyeti ise 13 Aralık 1963'te Makarios'un talebini kabul etmeyeceklerini bildirmiştir. Makarios'un talep ettiği ve Kıbrıslı Türkler ve Türkiye tarafından reddedilen Anayasa değişikliği şu maddelerden oluşmakta idi:

"*Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı yardımcısının veto haklarının kaldırılması.*

1- Cumhurbaşkanı yurt dışında iken veya görevlerini yerine getiremeyecek durumda olduğunda, Cumhurbaşkanı yardımcısının ona vekalet etmesi.

2- Rum temsilciler Meclisi başkanı yurt dışında, ya da görevlerini yerine getiremeyecek durumda olduğunda, Meclis Başkanlığı görevinin Meclis Başkan Yardımcısı tarafından yerine getirilmesi.

3- Meclis Başkanının Rum, Yardımcısının Türk üyelerce ayrı ayrı seçilmesi uygulaması yerine, her ikisinin de Meclis Genel Kurulunca seçilmesi.

4- Bazı yasaların Meclis'te onaylanması için, ayrı çoğunluk şartının aranmaması.

5- Birleşik Belediyelerin kurulması.

6- Adaletin dağıtımının birleştirilmesi.

7- Güvenlik Kuvvetlerinin, polis ve jandarma olarak ikiye ayrılmasına son verilmesi.

8- Güvenlik Kuvvetlerinin sayısının yasa ile belirlenmesi.

9- Hükümete ve orduya katılma oranlarının iki toplumun nüfus oranına göre değiştirilmesi.

10- Amme Hizmeti Komisyonu'nun üye sayısının 10'dan 5'e indirilmesi.

11- Amme Hizmeti Komisyonu'nun, tüm kararlarını basit çoğunlukla alması.

12- *Rum Cemaat Meclisi'nin yürürlükten kalkması.*[86]"

Kıbrıs Türklerinin anayasa değişikliğini reddetmesinin ardından Makarios Anayasaya aykırı şekilde uygulamalara başladı. Öncelikle Hükümette bulunan Türk bakanlar ile Meclisteki Türk temsilcilerini azletti. Daha da kötüsü EOKA yine Türkler üzerinde korku yaratmak amacıyla Türk mahallelerine ve köylerine bir dizi acımasız saldırılar başlattı. Örneğin 23 Aralık 1963 günü 25 Türk hastanın birdenbire yataklarından kaybolduğu, The Guardian gazetesinde yayınlanan, İngiliz Hükümeti raporu ile ortaya koyulmuştur. İddialara göre Yunanlı doktorlar bu hastaları, yataklarında

[86] Aydoğdu, **a.g.e.**, s. 46-47.

uyurlarken gırtlaklarından kesmişlerdir. Naaşlar bir kamyon ile taşınmış, kentin kuzeyinde bir çiftliğe götürülmüş ve parçalanarak toprağa gömülmüşlerdir.[87]

EOKA, Makarios tarafından desteklenmeye devam edilmiştir. Bu meyanda Hükümete tayin ettiği bakanlardan dördü EOKA'nın ileri gelenlerindendi. Bunlar arasında bulunan İçişleri Bakanlığına getirilen EOKA'nın Lefkoşa sorumlusu Polikarpos Yorgacis'ten yine EOKA'nın güvenilir üyelerinden oluşacak ayrı bir örgüt kurulması vazifesi verilmiştir. Yorgacis, kendi liderliğinde EOKA'nın güvenilir üyelerinden oluşturduğu örgüte "Akritas" kod adını verdi. Makarios'un emirleri doğrultusunda yeni örgüt faaliyetlerine başlamıştır. Yeraltı örgütü olarak tesis edilmiş olan bu örgütün beyin takımında, Temsilciler Meclisi Başkanı Glafkos Klerides ile Çalışma Bakanı Tassos Papadopullaos da bulunmuştur. Klerides'e göre bu örgütün 500 kişiden oluşan üye sayısı 1963'e gelindiğinde 1800'ü bulmuştur. EOKA'nın silahları bu yeni örgüte geçerken, ayrıca Yunanistan, Mısır ve diğer Rum dostu ülkelerden örgüt için silah ve cephane temin edilmiştir. Akritas örgütü üyeleri İttifak Antlaşması gereği Ada'da bulunan Yunanistan Alayının subaylarınca eğitilmiştir. Örgüt mensuplarının bir kısmı ise özel askeri eğitim almaları için Yunanistan'a da gönderilmiştir. Örgüt eğitimlerini ve tatbikatlarını gizli olarak Rum köylerinde ve dağlarda gerçekleştirdiler. Tatbikat karargâhı olarak kendilerine Makarios'un Cumhurbaşkanlığı yazlık evi de tahsis edilmiştir.[88]

Kıbrıs'ta Rumlar, Türklere karşı daha etkili olabilmek adına belirli bir hedefe ulaşabilmek için planlı saldırı da gerçekleştirmişlerdir. Bunlardan en kanlısı kuşkusuz Akritas planı idi. Bu plan ile hem Türklere karşı baskı ve imha yapılacak hem de uluslararası alanda Türk ve Rum çatışmasının mevcut Anayasanın yetersizliğinden kaynaklandığı algısı oluşturulacaktı. Böylece Rumların Ada'da hakim olduğu, Türklerin ise azınlık statüsüne getirildiği şekliyle Anayasanın değişikliği taleplerini meşrulaştırmayı hesaplamışlardır. Plana göre Türklere karşı yürütülecek Akritas Planı şöyle idi:

"1. İlk aşama Kıbrıs sorunun aslında çözülmediğini dünyaya duyurmak,

2. İki milletin bir ülkede birlikte barınamayacağına, Türklerin güvenilmez insanlar olduğuna Rum halkını inandırmak,

3. Adanın zaten Rumlar tarafından yönetildiğini ve Türklerin yanlış davranışları yüzünden yönetimin zorlaştığını göstermek.

4. Amaçlarının Türklere eziyet etmek değil yeniden anayasayı oluşturmak olduğunu anlatmak,

5. ENOSİS isteklerinden vazgeçtiklerine inandırmak ve self-determination isteklerini tekrar etmektir.[89]*"*

[87] Oberling, **a.g.e.,** s.7.
[88] Ayhan Cankut, "Rumların Akritas Soykırım Planları ve Kıbrıs'ta Çözümsüzlüğün Başlangıcı", **ASSAM Dergisi,** Cilt 8, 2021, s. 74.
[89] Kodal, **a.g.t.,** s. 21

Rauf Denktaş'ın değerlendirmesiyle Zürih ve Londra Antlaşmaları zemininde kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti devletinde Türkler ve Rumların ortaklık anlayışını bitirecek Akritas Planı oldu.[90] Bu plan doğrultusunda önce 21 Aralık 1963 günü Makarios, Garanti Antlaşmasının hiçbir hükmü olmadığını, bunun için BM'ye başvuracağını, Türkiye'nin hiçbir şekilde askeri müdahalede bulunmaması gerektiğini ve Anayasayı değiştirmek için Türklerin onayına ihtiyaç duymadığını açıklamıştır.[91] Makarios'un bu açıklamalarının akabinde ve Akritas Planı doğrultusunda harekete geçen Rumların ilk hedefi Lefkoşa olmuştur. EOKA'lı teröristler 21 Aralık 1963'te Lefkoşa Erkek Lisesindeki öğrencilerin üzerine ateş açmışlar, Atatürk heykelinin etrafında toplanan Türklere bomba atmışlardır. "Kanlı Noel" olarak adlandırılan katliama hazırlık olarak, 1963'ün Aralık ayının başlarında Kıbrıs Cumhuriyeti'ndeki Türk Polislerin elindeki silahlar toplanmıştı. Buna karşın Rum polislere ise makinalı tüfekler dağıtılmıştı. Katliama katılacak olan bazı Rum gençleri de silahlandırılmıştır. Yine Türk mahallelerini tepeden gören otel odaları tutulmuş ve Türk Jandarma Komutanı'nın elindeki silah deposunun anahtarı alınmıştır. Katliamın tarihi de bilinçli seçilmiştir. Christmas haftasında kendi saldırılarından ziyade Türklerin karşı koyması halinde Hristiyanları katlediyor algısı ile kamuoyu oluşturulmaya çalışılacaktır. Öte yandan Türk mahallelerini tepeden gören otel odaları tutuluş ve Türk Jandarma Komutanı'nın elindeki silah deposunun anahtarı alınmıştır. [92] Plan doğrultusunda harekete geçen Rumlar Türk köylerine ve mahallerine saldırmışlardı. İlk olaylarda 20'den fazla Türk yaralanmıştır. Olaylar üzerine Kıbrıs'taki Türk alayına "hazır ol" emri iletilmiştir.[93]

Türkiye garantör devlet olarak bu gelişmeler üzerine 23 Aralık'ta saldırıları durdurmak için İngiltere ve Yunanistan hükümetleri ile temas kurdu. Garantör devletler olarak Kıbrıs'taki Rum saldırılarının engellenmesi için birlikte harekete geçilmesini talep etti. Türkiye'nin girişimi üzerine ertesi günü Lefkoşa'da bu üç devlet adına yayınlanan ortak bildiride şu ifadelere yer verildi:

" Türkiye, İngiltere ve Yunanistan Hükümetleri Garanti Antlaşmasını imza eden devletler sıfatı ile Kıbrıs Hükümeti ile Türk ve Rum cemaatlerini hâlihazır karışıklıklara son vermeye çağırırlar. Üç Hükümet, bu gece ateş kesilmesi için uygun bir saatin tespitine ve her iki cemaatten buna riayetini istemeye Kıbrıs Hükümeti'ni davet ederler. Üç Hükümet ayrıca hukuk nizamının korunması lüzumunu göz önünde tutarak bugünkü durumu doğuran güçlüklerin halline yardım maksadıyla tavassutta bulunmayı teklif ederler".[94]

Garantör devletlerin bu ortak bildirisine rağmen saldırılar sona ermemişti. 24 Aralık 1963'te Türk ve insanlık tarihinin en acı olaylarından biri yaşandı. Rum teröristler, Lefkoşa'de Binbaşı Nihat İlhan'ın hanesini hedef aldılar. Dr. Nihat İlhan, olaylar nedeniyle görevi başında yaralanan Türklerin tedavisiyle uğraştığı bir zamanda Rum teröristler onun Kumsal semtinde İrfan Bey Sokakta 2

[90] Rauf Denktaş, "Kıbrıs Cumhuriyeti", **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 19,2002, s.1434.
[91] **Milliyet**, 22 Aralık 1963, s.1.
[92] İsmail, **a.g.e.,** s. 63.
[93] **Milliyet**, 22 Aralık 1963, s. 1.
[94] Çay, **a.g.e.**, s. 74-75.

numaralı evine saldırdılar. O sırada Nihat İlhan'ın 37 yaşındaki hanımı Mürüvet ve çocukları 6 yaşındaki Murat, 5 yaşındaki Kutsi ve henüz 10 aylık olan Hakan evde idiler. Mürüvvet Hanım çocukları ile birlikte banyoya saklandı. Fakat hepsi de Rum teröristlerce vahşi bir şekilde öldürüldüler.[95]

Kıbrıslı Rumların Akritas Planı doğrultusunda yaptıkları saldırılar bir türlü durdurulamamıştı. Ayvasıl köyünden Yılmazköy'e kaçmaya çalışan savunmasız 21 Türk kurşuna dizilmişti. Öldürülen bu Türkler toplu halde gömülmüştü. Bu toplu mezar Ocak ayında İngiliz askerleri, St. John Ambulans örgütü temsilcileri ve gazetecilerin önünde katliamın boyutunu ortaya koyacak olan toplu mezar açıldı. Böylece Rumların bu vahşeti dünya kamuoyuna aktarılmıştı.[96]

25 Aralık 1963 tarihine gelindiğinde 24 Türk şehit edilmiş, 103 köy boşaltılmıştır.[97] Kıbrıs Türk cemaati lideri Rauf Denktaş, Akritas Planı doğrultusunda gerçekleştirilen bu saldırılar ile ilgili olarak şu ifadeleri kullanmıştır: *"Günlerden beri Rum polis ve çetecileri mesul Rum liderlerinin emri altında masum Türk halkını, çocuk, kadın yaşlı dinlemeksizin imha etmek için amansız bir mücadeleye atılmışlardır".*[98]

Türkiye Cumhuriyeti ise garantör devletlerle işbirliği içinde ortak demecin bir sonuç vermemesi üzerine tek başına harekete geçme kararını aldı. Önce 25 Aralık 1963'te Kıbrıs'ta bulunan Türk Alayı verilen emir üzerine garnizonlarından çıkarak gerekli savunma mevzileri oluşturdu. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin emriyle Türk Silahlı Kuvvetlerine bağlı Türk Hava Kuvvetleri'nin savaş uçakları Lefkoşa semalarında uyarı uçuşlarına başladılar.[99] Türk savaş uçaklarının Kıbrıs semalarında görünmesi Rumları korkuttu. Rumlar saldırılarına son vererek İngiltere'nin arabuluculuğuna başvurarak ateş kesi kabul ettiler. Kıbrıs'ta sükuneti sağlamak için 27 Aralık'ta üç garantör devlet olarak Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin Ada'daki askerlerinden oluşan "Barışı Koruma Kuvveti" adıyla oluşturulan bir birlik göreve başladı. Yine Türk ve Rum kesiminin ayrılığının nişanesi olacak olan bir hat belirlendi. Hattın yeşil kalemle çizilmesi nedeniyle *"Yeşil Hat"* denildi.

İngiltere'nin çağrısı üzerine garantör devletler ve Kıbrıs'taki iki kesimin temsilcileri 13 Ocak 1964'te Londra'da üçlü konferans toplandı. Konferansta Kıbrıslı Türklerin ve Rumların anlaşmazlığı belirginleşti. Türk tarafı, mevcut anlaşmaların Türklerin can ve mal güvenliğinin sağlanmasında yetersiz kaldığını belirterek ek teminatlar verilmesini talep ederken Rum tarafı Garanti anlaşmasının

---

[95] Ulvi Keser, **Kızılay Belgeleri Işığında Kıbrıs (1963-1974),** Türk Kızılay'ı Yayınları, Ankara, 2010, s.47

[96] Serkan Açıkgöz, **Kıbrıs Barış Harekâtı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s.37.

[97] Başbuğ, **a.g.e.,** s.42.

[98] Gürhan Yellice, **20 Temmuz 1974 Kıbrıs Barış Harekâtını Hazırlayan Koşullar**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2007, s. 40.

[99] Mustafa Tarakçı, **Kıbrıs Barış Harekâtı**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 1998, s. 28.

feshedilerek Türk ve Yunan Alaylarının Ada'dan geri çekilerek Anayasadan Türklere tanınan hakların kaldırılması talebini iletmişlerdir.[100]

Birleşmiş Milletler de Kıbrıs'taki anlaşmazlıkların çözümüne çalışmıştı. 18 Şubat 1964'te yapılan Güvenlik Konseyi esnasında Genel Sekreter U-Thant Kıbrıs meselesini çözmeye yönelik yoğun temaslarda bulunmuştur. Bu temasları başlıca şu hususlarda toplanmıştır:

a) Gerginliğin azaltılması adına, Kıbrıs'a milletler arası bir kuvvet göndererek biran evvel asayiş sağlanarak, gergin ortamın giderilmesi,

b) Kıbrıs meselesinin halli için, tarafsız arabulucular sayesinde çözümün araştırılması.

U-Thant belirtilen bu hususlar üzerine, Türkiye, Yunanistan, İngiltere ve Kıbrıs Hükümetleriyle Güvenlik konseyi üyelerine, görüşmeler neticesinde hazırladığı teklifi yazılı olarak sunmuştur.

Güvenlik Konseyinde İngilizler, Birleşmiş Milletlere bağlı olarak bir Barış Kuvvetinin Kıbrıs'a gönderilmesini istedi. Rum kesimi, Garanti, Zürih ve Londra Anlaşmalarının iptal edilerek Birleşmiş Milletlere bağlı bir askeri gücün Ada'da emniyet ve asayişi korumakla yetinmeyip Kıbrıs Cumhuriyeti'nin toprak bütünlüğünü de savunması görüşlerini savunmuşlardır. Türkiye ise Barış Gücü gönderilmesini desteklemiştir. Amerika ve İngiltere mevcut anlaşmaların devam edeceği konusunda Türkiye'ye teminat vermişlerdir.[101]

Güvenlik Konseyinde Ada'ya Birleşmiş Milletler Barış Gücü (UNFICYP) gönderilmesi kararı alınmıştır. Mart ayında Barış Gücü askerleri Ada'ya sevk edilmiştir. Makarios mevcut statükonun devam etmesine karşı Zürih ve Londra Antlaşmalarından çekildiğini açıklamıştır. Birleşmiş Milletlerinin Barış Gücü askerlerinin etkinliğini kırmak adına da Kıbrıs'ta zorunlu askerlik uygulamasına geçerek, dışarıdan ağır silahlar temin etmeye çalışmıştı. Bu doğrultuda Makarios hükümetinin hazırladığı zorunlu askerlik tasarısı Rum Temsilciler meclisinden geçmişti. Türk ve İngiliz Hükümetleri bir nota ile bu yasanın Kıbrıs Anayasa'na aykırı olduğunu belirterek durumdan memnun olmadıklarını iletmişlerdir. Bu esnada Türk köylerine Rumlar tarafından silahlı saldırılar düzenlenmeye devam etmişti.[102]

Yunan Hükümetine yakınlığı ile tanınan Elefteria gazetesinin Lefkoşa muhabiri, Kıbrıs Rum Hükümeti tarafından satın alınan 3 askeri uçak ile 2 helikopterin önceki gün Ada'ya ulaştığını bildirmişti. Muhabire göre, uçak ve helikopterler Makarios'un satın almaya karar verdiği ağır askeri malzemenin bir kısmını teşkil etmektedir.[103] Kıbrıs Türk lideri ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük, ağır silah alımını eleştirerek, zorunlu askerlik yasasını veto etmiştir.[104]

---

[100] Çay, **a.g.e.**, s.74.

[101] T.C. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, **Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde Kıbrıs Meselesi Hakkında Yapılan Müzakereler,** Yer:71-452-4, (19.02.1964).

[102] **Cumhuriyet,** 2 Haziran 1964, s.1.

[103] **Milliyet,** 3 Haziran 1964, s.1.

[104] **Cumhuriyet,** 3 Haziran 1964, s.1.

Kıbrıs'ta barış ve huzur ortamının kurulması noktasında kendisinden çok şey beklenen Barış Gücü bu beklentiyi karşılayamadı. Kıbrıs'ta Makarios'un arzuları temelinde Rum tedhiş örgütlerinin saldırıları devam etmiştir. Barış Gücü Türkleri katliamlardan ve çeşitli baskılardan ya korumayı başaramamış ya da korumak konusunda pek istekli davranmamıştı. Ada'ya Yunan askeri birliklerinin, subaylarının ve ağır silahlarının sokulmasına bile engel olamamıştı.[105]

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Kıbrıs'ta Barış Gücü'nün sükuneti sağlayamadığını, olayların artarak devam ettiğini diğer garantör devletlere nota ile bildirmiştir. Garantör devletlerden umduğu karşılığı bulamayan Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Ada'ya müdahale etme kararını yeniden almıştır.[106]

Türkiye'nin bu kararları almasında Türkiye dışındaki kamuoyunun da etkisi vardı. Örneğin 28 Mayıs 1964 tarihinde Londra'dan ileri gelen Türklerden Başbakan İnönü'ye gönderilen bir mektupta şu çağrıda bulunulmuştur: *"Kıbrıs'ta Girit gibi elden gidecek Yunanlılar Kıbrıs'a çok büyük bir kuvvet ve silah yığdırıyor. İş işten geçtikten sonra Türkiye müdahaleye kalkışsa dahi diğer Devletler buna mani olacak ve bu şekilde Kıbrıs elden gidecek. Türkiye'nin de aynı şekilde Kıbrıs'a büyük bir kuvvet sokmalı ve papazın önüne geçirilmelidir. Bunun Yunanistan gibi açık yapılmazsa kuvveti gizli bir şekilde göndermeli ve Birleşmiş Milletleri artık istememeli, çünkü onlara düşen vazifeyi yapmadılar."* [107]

Yine Başbakan İsmet İnönü'ye bir Kıbrıs Türkü tarafından gönderilen imzasız mektupta, Kıbrıs'ta Türk'ün şerefli tarihinin korunması gerektiği vurgulanmış ve İngilizlere güvenilmemesi uyarında bulunulmuştur.[108] İngiliz ileri gelenlerinden de İnönü'ye mektuplar gönderilmiştir. Örneğin 17 Haziran 1964 tarihinde Lusignan ailesinden gelen mektupta Kıbrıs'taki hadiselerin sebebi olarak Rumların Zürih ve Londra antlaşmalarına uymaması gösterilmiştir.[109]

2.4.1. Johnson Mektubu

Başbakan İsmet İnönü 6 Haziran 1964'te Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin uluslararası haklarını kullanarak Ada'ya çıkarma yapacağını ABD'ye bildirmiştir. ABD Başkanı Johnson ise Türkiye'nin müdahalesini engellemek için diplomatik dilden uzak, ağır tehdit dolu bir mesajı 5 Haziran 1964'de İsmet İnönü'ye göndermiştir.[110] Johnson bu mektupla Türkiye'nin Kıbrıs'a çıkarma kararını geri bırakmasını belirterek müzakerelerde bulunmak için İnönü'yü Amerika'ya davet etmiştir. Söz konusu mektupta Johnson şunları ifade etmiştir:

---

[105] **Kıbrıs Barış Harekâtı Sorular-Cevaplar**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1974, s.7.
[106] Kodal, **a.g.t.,** s. 24.
[107] T.C. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, **Mustafa Halil'in Kıbrıs Meselesiyle İlgili Gönderdiği Mektup**,Yer:8-45-34, (28.05.1964).
[108] T.C. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, **Kıbrıs Meselesi Hakkında İsmet İnönü'ye Gönderilen İmzasız Mektup**,Yer:8-45-3, (31.01.1964).
[109] T.C. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, **Kıbrıs Lusignan Ailesinden Mustafa Şevki Lusignan'ın İsmet İnönü'ye Kıbrıs Hakkında Görüşlerini Bildirdiği Mektup,** , Yer:8-46-6, (17.06.1964).
[110] Açıkgöz**, a.g.t.,** s.44

"1- Türkiye, Garanti Antlaşmasını tam işletmeden Kıbrıs'a müdahale kararı almıştır. Türkiye henüz müdahale hakkını kullanamaz.

2- Türkiye tarafından Kıbrıs'a yapılacak askeri bir müdahale, kendisini Sovyetler Birliği ile bir çatışma durumuna sokabilir. Türkiye NATO'lu müttefiklerine danışmadan, onların rızasını almadan böyle bir harekete giriştiğine göre, acaba NATO'nun Türkiye'yi savunma yükümlülüğü var mıdır? Türkiye bu hususu herhalde düşünmedi.

3- Türkiye ile Amerika arasında mevcut 12 Temmuz 1947 tarihli antlaşmanın 4. maddesine göre, Türkiye Amerika'nın vermiş olduğu silahları Kıbrıs'a müdahalede kullanamaz. Çünkü bu silahlar Türkiye'ye savunma amaçlı verilmiştir.

4- Ayrıntılı görüşmeler için Türkiye Başbakanı Washington'a gelirse, Başkan Johnson bundan memnun olacaktır."

Mektup incelendiğinde, diplomatik dilden uzak, Türkiye'ye ders ve tavsiye verilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Mektuba göre, Türkiye'nin Ada'ya müdahalesi için gerekli koşulların oluşmadığı iletilmiştir. Ayrıca üstü kapalı bir tehdit olarak da algılanabilecek, Türkiye'nin fiili bir müdahalesi olasılığı sonrasında, Sovyetler Birliğinin saldırısına maruz kalırsa NATO'nun Türkiye'yi savunmayacağı bildirilmiştir. Yine Truman yardımları çerçevesinde Türkiye'ye verilen silahlarının Kıbrıs'ta kullanılmayacağı açıklanmıştır. Johnson'un bu sert ve tehdit içeren mektubu ile Türkiye, ABD'ye dayalı dış politikasını sorgulamaya başlayacaktır.[111]

İsmet İnönü, 13 Haziran 1964'te Johnson Mektubuna cevap vermiştir. Bu cevabın ana hatları şunlardır:

"1-Türkiye, müttefik olarak gördüğü Amerika'dan böyle bir mesaj aldığı için hayal kırıklığı yaşamıştır.

2-Türkiye'nin Kıbrıs'a son çıkarma girişimi de dahil dört girişimden de önce ABD'ye bilgi verilmediği doğru değildir.

3-Amerika, Yunanistan'ın antlaşmalara uymamasına, Kıbrıs'ta Türklere karşı yapılan zulme bir şey yapmadı. Tepki gösterilecekse Yunanistan'a tepki gösterilmeliydi.

4- Türkiye ile Amerika arasındaki iyi ilişkilere mektup zarar vermiştir.

5- NATO'nun durumu konusunda da bazı sorgulamalara yol açtı.

6-Washington daveti İsmet İnönü tarafından kabul edildi."[112]

İnönü Johnson'un daveti üzerine ABD'ye de gitmiştir. Johnson Yunanistan temsilcilerini de ABD'ye davet etmiştir. Burada yapılan görüşmeler neticesinde Türkiye Ada'ya müdahale kararını

[111] Hüseyin Çelik, Uğur Özgöker, "Johnson Mektubundan Trump Mektubuna Türkiye ABD İlişkileri", **Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi,** Cilt 8, 2020, s. 3,4,5.
[112] Aydoğdu, **a.g.e.,** s. 68.69.

askıya almıştır. Başbakan İsmet İnönü Türkiye'ye dönüşte basına verdiği demeçte, Amerika'nın Kıbrıs buhranını çözmek için herhangi bir plan teklif etmediğini, görüşmelerin daha ziyade Türkiye ile Yunanistan'ın bir araya gelerek çözüm üretmesi üzerine gerçekleştiğini, Amerika'daki çalışmalardan memnun kaldığını çözüm konusunda umudunun arttığını ve NATO'daki müttefiklerinin Yunanistan'a ve Türkiye'ye eşit olarak yaklaştığını belirtmiştir.[113]

Bu sırada 19-20 Haziran 1964 tarihlerinde toplanan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Barış Gücü'nün Kıbrıs'ta görev süresinin 27 Eylül 1967 ye kadar uzatılması kabul edilmiştir.[114]

2.4.2. Cenevre Konferansı ve Acheson Planları

Kıbrıs'ta sükûnetin sağlanması ve barış ortamına yönelik uluslararası çabalar sürmüştür. Bu yönde arabuluculuk ABD eski Dışişleri Bakanı ve NATO'nun kurulmasında hizmeti geçen Dean Acheson'a verilmişti. Acheson, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere temsilcileriyle görüşmeler yapmıştır. Türkiye Hükümeti'ni temsilen Nihat Erim de 8 Temmuz 1964 tarihinde Cenevre'ye giderek Acheson ile görüşmelerde bulunmuştur. Acheson taraflarla da görüştükten sonra Kıbrıs'ta tarafları ikna edeceğini düşünerek hazırladığı ve kendi adıyla anılan planı 15 Temmuz 1964 tarihinde sunmuştur. Acheson planın genel hatları şöyledir;

" Kıbrıs'ın Karpaz Yarımadasında Türkiye'nin egemenliğinden ve Ada yüz ölçümünün %5'ini oluşturan bir üs Türkiye'ye verilecekti. Türkiye buna karşılık Ada'nın Yunanistan ile birleşimine razı olacaktı. Kıbrıs'ın yerel yönetim açısından ayrıldığı altı bölgesinden ikisinde denetim Kıbrıs Türklerine verilecekti. Türkiye'nin güvenliği bakımından kaygılarını karşılamak üzere, Meis Adası Türkiye'ye verilecekti. Ada Türklerine Lozan Antlaşmasında öngörülen azınlık hakları tanınacaktı."[115]

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Ada'nın Acheson planını kabul etmişti. Yunanistan Hükümeti ise Türklere egemen olacağı alanlar bıraktığı gerekçesiyle planı reddetmiştir. Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios da aynı şekilde plana sıcak bakmamıştır. 22 Ağustos'ta Acheson, Rumların menfaatine uygun olarak Türkiye'ye sunduğu üs teklifinde değişikliğe giderek ikinci planını sunmuştur. Bu yeni teklifinde Karpas Yarımadası'nda Türkiye'ye bırakılacak üssün 50 yıllığına olduğu belirtilmiştir. Acheson'un bu teklifine de Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti karşı çıkmıştır. Türkiye'nin Kıbrıs'ta egemenlik ve daimi üst elde etme konusunda ısrarcı olmuştur. Makarios ise Acheson'un ikinci planına da olumsuz yaklaştı. Makarios'un ve Kıbrıslı Rumların yaklaşımı nedeniyle Yunanistan Hükümeti de net bir cevap verememiştir.[116] Böylece aslında Yunanistan ve Kıbrıslı Rumlar, büyük ölçüde ENOSİS anlamına gelen bir plana hayır diyerek Ada'nın Yunanistan'a bağlanması idealine en fazla yaklaştığı ve bir daha asla gelmeyecek fırsatı tepmiş oldu.

---

[113] **Milliyet,** 26 Haziran1964, s.1.
[114] **Cumhuriyet,** 21 Haziran1964, s.1.
[115] Aydoğdu, **a.g.e.,** s. 72.
[116] Kodal, **a.g.t.,** s. 27.

2.4.3. Erenköy Saldırıları

Diplomatik girişimlerden beklediğini alamayan Kıbrıslı Rumlar Yunanistan'ın desteğiyle şiddet faaliyetlerine yeniden başladılar. Yunan subayı Grivas'ın komutasında Rum ve Yunan birliklerinin yeni hedefi, Kıbrıs'taki Türk Mukavemet Teşkilatı üyelerinin Ada'dan Türkiye'ye açılan giriş kapısı olarak kullandıkları Erenköy idi. Grivas liderliğindeki Rumlar 5 Ağustos 1964 tarihinde Erenköy ve Mansura'ya top ateşi desteğinde saldırılar başlatmıştır. Bu bölgeye taarruzda bulunmasının nedeni Erenköy ve Mansura'nın stratejik açıdan doğal liman konumunda bulunması ve Türkiye'den tıbbi yardım ile askeri teçhizatın Ada'ya sokulmasında kullanıldığının düşünülmesi idi.[117]

Türk Mukavemet Teşkilatının az sayıdaki mücahitleri, Yunan askerlerinin de bulunduğu düzenli Rum birliklerinin saldırılarına mevzilerinde kahramanca karşılık verdiler. 8 Ağustos'ta Başiammo'dan yapılan saldırıları durdurmayı başardı. Fakat düzenli Rum birlikleri öğle üzeri bu sefer mevzileri değil Erenköyü'nün içine saat ikiye kadar süren havan atışlarında bulundu. Bu havan atışlarında mücahitler önemli kayıplar verdiler. Erenköy'de direnen Kıbrıslı Türkler, denizden de saldırıya uğradı. İki Rum hücumbotu Dikilitaş mevzilerine top atışları ve makineli tüfek saldırısında bulundu. Denizden ve karadan yapılan saldırılar karşısında Türk mücahitler muhasara altında kaldılar. Her geçen dakika zaten sınırlı olan askeri mühimmatı ve taçhizatı da tükenmekte idi. Yine gıda tedarikinin de sağlanamaması büyük sorundu. Rumların denizden ve karadan sardığı ve saldırdığı az sayıda Erenköy direnişini yürüten Kıbrıslı Türkler, Türkiye'nin müdahalesi dışında kurtulamayacaklarının farkında idiler. Zira Erenköy savunma hattı kırılmak üzere idi. Rumların yapacağı genel saldırıda bütün direnişçilerin ve sivil unsurların dayanabilecek gücü kalmamıştı. Tek umudu Türkiye'den gelecek yardıma bağlayan Kıbrıslı Türkler Rauf Denktaş vasıtasıyla Türkiye'den acil yardım talebinde bulundular. Denktaş'ın 8 Ağustos'ta Ankara'ya çektiği şu mesaj yardım gelmezse Erenköy mücahitlerinin akıbetinin ne olacağını göstermesi açısından oldukça mühimdir: *"Saldırı bütün şiddeti ile devam etmektedir. Rumlar kesin sonuç almak kararındadır. Yarın sabaha kadar direnebiliriz. Yardıma gelmezseniz, bunu engelleyen büyük bir milli neden olduğuna inanarak öleceğiz. Vatan sağ olsun"*[118]

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, soydaşlarının ölmesine izin vermeyerek harekete geçti. Türk Hava Kuvvetlerine bağlı 64 jet uçağı, Rumlar tarafından sarılmış olan Erenköy'deki Türk savunmasına destek olmak için Rum hedeflerini vurdu. 3 saat süren hava hücumu esnasında Piyenye, Alevkaya, Pomo, Pirgo, Sellayn, Tapi, Başammo, Pano köylerindeki Rum askeri mevzilerine yoğun hava saldırıları gerçekleşti.[119] Tük jetlerinin hava harekâtı devam ederken Türkiye'de Bakanlar Kurulu toplantısında Turizm Bakanı Ali İhsan Göğüş, şu bilgilendirmeyi yapmıştır; *" Erenköy'ün desteklenmesine devam ediyoruz. Bu destek BM yardımlarından mahrum bırakılan Türklerin, kadın,*

---

[117] Aydoğdu, **a.g.e.,** s.76.
[118] Çağatay Taşkın, C. Okan Tuncel, "Kıbrıs Türk Milli Mücadelesinde Erenköy Direnişi: Bir Sözlü Tarih Çalışması", **Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Dergisi,** Cilt 18, 2017, s.573-574.
[119] **Milliyet**, 26 Ağustos 1964, s.1.

hasta, çocuk ve yaşlıların korunması maksadıyla yapılmaktadır. Yunan Başbakanının, Ada'daki askeri Harekâtın durdurulması için dün gece Makarios'a gönderdiği mesaja rağmen Rum saldırıları durmamış, Poli istikametinde yeni takviye kuvvetler Erenköyü çevirmeye devam etmiştir."[120]

Türkiye Cumhuriyeti'nin bu kararlı ve etkili müdahalesi karşısında Rumlar ciddi kayıplar yaşadılar. Bunun üzerine önce Erenköy'deki muhasarayı kaldırdılar ardından 10 Ağustos 1964'te ateşkes imzaladılar. Böylece Erenköy'deki Kıbrıs Türk mücahitleri Türkiye'nin yardımlarıyla hayatta kaldılar. Bu da kendilerine olan güvenlerinin yükselmesine neden oldu. Onlar Erenköy'ü tutmaya devam ettiler.[121]

Erenköy'de istediğini alamayan Makarios, bu sefer de Kıbrıs Türklerine ekonomik ambargo uyguladı. Stratejik madde olduğu gerekçesiyle Türk bölgelerine çimento, demir, kereste, benzin gibi maddelerin girişini engellemiştir. Fakat bu aşamada Türkiye yeniden devreye girmiştir. Türkiye'nin yardım malzemesi olarak Kıbrıs Türklerinin ihtiyaç duyduğu maddeleri Ada'ya göndermesine mani olamamıştır.[122] Türkiye'nin Ada'nın tamamına müdahale edebileceği endişesi Makarios'un bu yaklaşımında belirleyici olmuştur.[123]

Öte yandan Türkiye, yukarıda ayrıntılarına yer verilen Johnson Mektubu sonrasında dış politikada denge politikasına yönelmiştir. Bu durum Kıbrıs konusunda da görülmüştür. Türkiye Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin, 30 Ekim 1964'te, Rusya'ya bir ziyarette bulunmuştur. Bu ziyaret Türkiye Sovyetler Birliği ilişkilerinde normalleştirmeyi başlatmıştır. Sovyet Rusya, Kıbrıs meselesinde Türkiye'nin tezine yaklaşmıştır.[124]

2.4.4. Glazo Plaza Raporu ve BM Genel Kurul Kararı

Kıbrıs meselesinin çözümüne dair girişimler 1964-1965 yıllarında da sürmüştür. Bu sefer taraflar arasındaki görüşmeleri yürütmek için 1964 Martında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Sakari Tuomioja'yı arabulucu olarak görevlendirmiştir. Tuomioja 9 Ekim 1964'te vefat edince Birleşmiş Milletler Glazo Plaza Lasso'yu görevlendirmiştir. Glazo Plaza, Kıbrıs meselesine dair hazırladığı raporu 1965 yılında taraflara sunmuştur. Rapor doğrultusunda, Kıbrıs'taki taraflara acilen görüşmelere başlamaları tavsiyesinde bulunmuştur.[125]

Plaza'nın raporunda Türkleri azınlık olarak görmüş, Rum tarafını tüm anayasa dışı yapısına karşın meşru hükümet olarak tanımıştır, azınlık hakları empoze edilmesine karşı, anayasal düzenin iadesi ve egemenliği ile hürriyetini korumak için direnen Türk halkını ise, sözde meşru hükümete karşı direnen asi bir topluluk olarak nitelenmiştir.[126] Türklerce tepkiyle karşılanan rapor, Rumları

[120] Milliyet, 26 Ağustos 1964, s. 1.
[121] Taşkın, Tuncel, a.g.m., s. 575.
[122] Çay, **a.g.e.,** s.82.
[123] Oberling, **a.g.e.,** s.10.
[124] Ferhat Apuhan, **1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Bingöllü Kıbrıs Gazileri**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017, s. 16 s.58.
[125] https://mfa.gov.ct.tr/tr/dis-politika/uluslararasi-orgutler/bm/, e.t., 11.12.2024.
[126] Sabahattin İsmail, **Kıbrıs Üzerine Bildiriler**, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi Yayınları, Lefkoşa, 1998, s.217-218.

tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Dolayısıyla Rumlar lehine hazırlanan bu rapor Kıbrıs konusunda her hangi bir çözüm zemini oluşturmamıştı. Bu nedenle 1965 Mayıs'ından itibaren Kıbrıs meselesinin çözümüne dair Türkiye-Yunanistan arasında ikili müzakerelere başlanmışsa da bir sonuç alınamıştır.[127]

Kıbrıs'taki Türklerin her alanda yaşadıkları mağduriyeti Birleşmiş Milletler raporuna da girmiştir. Birleşmiş Milletlerde 10 Haziran 1965'te Güvenlik Konseyine sunulan bir raporun 104. maddesinde şu ifadelere yer verilmiştir: *"Kıbrıs Türk Toplumu bazıları muazzam olarak vasıflandırılabilecek çeşitli güçlüklere maruz kalmaya devam etmiştir. Bunlara, sivillerin seyahat hürriyetinin kısıtlanması, ekonomik kısıtlamalar, zaruri kamu hizmetlerinden yararlandırılmamaları ve göçmenlerin ızdırapları da dahildir."*

2.4.5. 1967'de Kıbrıs'ta Gerçekleşen Olayları

Kıbrıs meselesine dair Birleşmiş Milletlerin çözüm çabaları ve Türkiye ve Yunanistan arasındaki ikili görüşmeler başarısızlıkla neticelenince Kıbrıs'ta iki toplum arasındaki gerginlik artmıştır. Ada'da Türklere karşı korkutma, sindirme ve yok etme stratejisi 1967'de yeniden fiiliyata dönüşecekti. Bundan önce Türkiye'de iktidar değişikliği yaşanmıştır.

Türkiye'de 1965 yılında genel seçimler yapılmıştır. Seçimler sonucunda Adalet Partisi tek başına iktidara gelmiş, Süleyman Demirel Başbakan olmuştur. Demirel Hükümeti ile 1965 Mayısında Yunanistan ile yapılan müzakereler devam etse de Kıbrıs'ta Türklere karşı olan hasmane yaklaşım sona ermemiştir. 1967'de ise Yunanistan'da iktidar değişikliği olmuştur. Fakat bu demokrasi yoluyla değil darbe ile gerçekleşmiştir. Yunanistan'da 21 Nisan 1967'de seçimler yapılacakken, Papadopulos liderliğinde bir darbe gerçekleşmiş ve albaylar cuntası dönemi başlamıştı. Darbeyi ve darbecilerin arkasında ise ABD bulunmakta idi.[128]

Yunanistan'da kurulan Albaylar Cumtası, Kıbrıs konusunda ABD'nin telkinleriyle hareket etmiştir. Yeni Hükümet Kıbrıs'ta Makarios'u hedef almıştır. Çünkü onlara göre Cumhurbaşkanı Makarios, bir süredir Yunanistan'dan uzaklaşıp Bağlantısızlar Hareketine ve Sovyetler Birliği'ne yaklaşmıştır. Sovyet Rusya ile de temas halinde olması neticesinde Kıbrıs'ta komünizm güçlenmeye başlamıştı. Onun bu yöndeki yönetim anlayışı Yunanistan'daki yeni yönetimi ve ABD'yi ziyadesiyle rahatsız etmişti. Kendisinin dışlandığı ve indirilmeye çalışıldığının farkında olan Makarios ise Yunanistan'ın iç işlerine karışmadığı bir Kıbrıs Cumhuriyeti hedefine yönelmiştir. Bunun için de Yunanistan'dan bağımsız bir idare anlayışı izlemeye başlamıştı. Bunun için Yunanistan'ın Kıbrıs'taki uzantıları ile mücadeleye girişmiştir. Yunanistan'ın Kıbrıs'ta bulunan temsilcilerinden Grivas ve birliklerini Ada'dan çıkarmaya çalışmıştır. Buna karşın Yunanistan'daki cunta ise Girivas'ı ve askerlerini desteklemiş ve askeri gücünü takviye etmiştir. Yunanistan'daki cunta Kıbrıs konusunda 9-10 Eylül 1967 tarihleri arasında Demirel ile görüşmeler yapmıştır. Cunta'nın lideri

[127] Umut Arık, "Kıbrıs Krizi", **LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi,** Cilt 2, 2011, s. 10.
[128] Apuhan, **a.g.t.,** s. 60.

Konstantin, Kıbrıslı Türklerin her türlü haklarının muhafaza edilerek de ENOSİS'in sağlanabileceğini teklif etmiştir. Demirel ise bu teklifi reddetmiştir.[129]

Bu gelişmeler ışığında Kıbrıs'ta Yunanistan destekli Grivas ve adamları 15 Kasım 1967'de Geçitkale ve Boğaziçi köylerine saldırıya geçmiştir. Kadın ve çocukların da bulunduğu 26 Türk'ü kurşuna dizerek acımasızca katletmişlerdir. Öyle ki öldürülenlerin cesetlerindeki işkenceler Grivas ve adamlarının zalimliğinin kanıtlarını taşımaktaydı. Saldırganlar sadece sivil Türkleri katletmemişler, aynı zamanda Geçitkale ve Boğaziçi köylerinde bulunan Türklerin evlerini de yağmalamışlar, besledikleri küçük ve büyük baş hayvanlarını da yanlarında götürmüşlerdir. [130] Türklere karşı yapılan bu katliamı Birleşmiş Milletlerin Barış Gücü engellememiştir. Bunun üzerine Türkiye'deki Demirel Hükümeti harekete geçmiştir.[131]

Kıbrıs'ta katliamlar yapılırken Başbakan Süleyman Demirel yaptığı açıklamada şunları ifade etmiştir:

" ...bu hadise dünya efkarı umumiyesini bugüne kadar vaki olmadığı şekilde tesiri altında bıraktı. Böylece Kıbrıs'ta meydana gelen hadiseler sadece Türkiye'nin meselesi değil, bütün beşeriyetin meselesi olma hüviyetini kazandı.... Barışçı yollardan meselenin çözülmesini araştırabilmenin Kıbrıs'ta Türk Cemaatinin güvenlik içinde insanlık haysiyetiyle bağdaşır bir şekilde yaşamasına bağlı bulunduğunu da her vesile ile ve ısrarla söylemişizdir.... Türk Hükümeti; Türk Cemaatinin güvenliğini temin edecek tedbirlerin behemahal tamamlanmasında musır olacaktır... Şimdi, Şu hususu belirtmek isterim. Kıbrıs meselesi yeni bir safhaya girmiştir....Kıbrıs'taki soydaşlarımızın emniyet içinde yaşaması temin edilinceye kadar ve Kıbrıs'la ilgili hak ve menfaatlerimiz güvenliğe kavuşuncaya kadar bu davayı takibe büyük Milletimiz gibi Hükümetimiz de azimli ve kararlı bulunmaktadır..."[132]

Demirel Hükümeti, Kıbrıslı Türklerin haklarını korumak için Yunanistan'a da şu notayı göndermiştir:

"

a) *Türkiye ve Yunanistan 16 Ağustos 1960 Lefkoşa Antlaşması gereğince, Kıbrıs'ın muhtariyet, toprak bütünlüğü ve bağımsızlığını kabul edecektir.*

b)Ada'daki iki cemaatle birlikte, Türkiye ve Yunanistan'ın rızası olmadan Ada'nın statüsünde ve 1960 Lefkoşa Antlaşmasında hiçbir değişiklik yapılmayacaktır.

c) Taraflar antlaşmalar dışı Kıbrıslı olmayan askeri kuvvetlerinin Kıbrıs'tan çekilmesini kabul ederler. Çekilme en az iki ay içerisinde gerçekleşir.

---

[129] Kodal, **a.g.t.**, s.29-30.

[130] Oğuz Yücel, "1963- 1974 Yılları Arasında Kıbrıs'ta Rumların Türklere Karşı Saldırıları Soy Kırım Olarak Değerlendirilebilir Mi?", **Harp Tarihi Dergisi,** Sayı 4, 2021, s.114-115.

[131] İsmail, **a.g.e.,** s.109.

[132] T.C. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, **Kıbrıs'ta Meydana Gelen Son Hadiseler ve Neticeleri Hakkında Başbakan'ın Beyanatı,**Yer:16-89-10, (00.11.1967).

ç) Tarafların bu hususlara uydukları, evvela Yunanistan, daha sonra Türkiye tarafından ilan olunacaktır.

d) Kıbrıslı olmayan Yunan kuvvetlerinin tahliyesine başlanması üzerine Türkiye, buhranın giderilmesi için askerlerini hudutlardan çekerek, tahkimat yapmaktan imtina edecek ve Kıbrıs'taki kuvvetlerini çekmeye başlayacaktır.

e) Grivas bir daha Ada'ya dönmemek şartı ile geri çekilmiş olacaktır.

f) EOKA teşkilatı tamamen dağıtılacak, Türklere karşı herhangi bir sabotaj yaptırma ve sindirme hareketlerinde bulunulmayacaktır.

g) Antlaşmalar dışı Ada'ya sokulmaz olan bütün silah ve teçhizat geri çekilmiş olacak.

h)Türkiye ve Yunanistan Ada'da tam manasıyla pasif pozisyonda bulunacak.

I)Ada'daki BM Barış Gücü askeri sayısı arttırılacak ve Türkiye ile Yunanistan arasındaki antlaşmaların takipçisi BM olacak.

i)Boğaziçi ve Geçitkale'de öldürülenlerin yakınlarına tazminat verilecek, hasarları tanzim edilecek.

j)Kıbrıslı Türkler Ada içinde ve dışında seyahat serbestliğine sahip olacak, işledikleri suçlarla ilgi sadece Türk Cemaatine karşı sorumlu olacaklar.

k)Mevcut buhranın giderilmesi için Yunanistan bu şartları yerine getirmez ve Makarios idaresi Türklere yeni baskılarda bulunursa, Türk Hükümeti hiç kimseyi haberdar etmeden Kıbrıs'a fiili müdahalede bulunacak ve istediği şartlar tahakkuk edinceye kadar, Ada'yı askeri yönden kontrol altında bulunduracaktır."[133]

Hükümet olayları durdurmak amacıyla Kıbrıs'a harekât düzenlemek için hazırlıklara da girişti. Bunun için Trakya, Ege ve Mersin bölgelerine asker kaydırdı. Türk Donanma kuvvetleri Kıbrıs'a çıkarma için denize açıldı. Türk Hava Kuvvetlerinin savaş uçakları saldırı yapılan Boğaziçi ve Geçitkale köyleri üzerinde uyarı uçuşları yaptı.[134]

Türkiye'nin notası ve Ada üzerinde aldığı tedbirler sonuç verdi. Yunanistan Cunta Hükümeti geri adım attı ve Grivas'ı 19 Kasım 1967'de geri çağırdı.[135] Daha önce gizli yollarla Ada'ya yerleştirmeyi başardığı Yunan askerlerinden 12 binini Yunanistan'a çekti. Bir süredir Türkiye'den dönüşüne izin verilmeyen Rauf Denktaş'ın Kıbrıs'a girmesine müsaade edildi. Geçitkale ve Boğaziçi köyleri boşaltıldı, esir edilen Türkler bırakıldı.[136]

Kıbrıslı Türkler, olaylardan bir süre sonra 28 Aralık 1967'de *"Geçici Kıbrıs Türk Yönetimini"* kurdular. Kıbrıs Cumhurbaşkanı Yardımcısı, kurulan Türk Yönetiminin Başkanı oldu. Türk Cemaat

[133] Tarakçı, **a.g.e.,** s.37-38.
[134] İsmail, **a.g.e.,** s.109.
[135] Oberling, **a.g.e.,** s.13.
[136] İsmail, **a.g.e.,** s.109.

Meclisi Başkanı ise onun yardımcısı yapılmıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti Temsilciler Meclisi'nin 15 Türk üyesi ve Cemaat Meclisinin 30 üyesi "Yönetim Meclisi" ismiyle bir araya geldiler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI VE GAZİLER İLE YAPILAN RÖPORTAJLAR

3.1. Kıbrıs Barış Harekâtı Öncesi Gelişmeler

1967 olaylarının ardından taraflar arasında diplomatik çözüm arayışları sürdü. Mart 1968'den itibaren Türk ve Rum toplumları arasında ikili görüşmeler yeniden başlamıştır. Bu toplantıların ilki 12-13 Mart'ta Atina'da ikincisi 16-27 Nisan tarihleri arasında Ankara da yapılmıştır. Alt seviyelerde başlayan görüşmeler 20 Mayıs'ta Viyana'ya taşınmıştır. 26 Haziran'da Londra'da iki ülkenin Dışişleri Bakanlarının katılmasıyla yapılan görüşmelerle toplantılar bir üst seviyeye çıkarılmıştır. BM Genel Sekreteri U Thant'ın girişimiyle, Türk Toplum Meclisi Başkanı Rauf Denktaş ile Rum mevkidaşı Glafkos Klerides, 2 Haziran 1968'de Lefkoşa'da, 5 Haziran'da da Beyrut'ta bir dizi görüşmeler yaptılar. Müzakerelerin hiçbir etki altında kalmaması ve başarılı bir şekilde devam etmesi için görüşmeler gizlilik içinde yürütülüyordu.[137] Haziran 1968'den sonra Birleşmiş Milletler gözetiminde Kıbrıslı Türkler ve Rumlar arasındaki görüşmeler devam etmiştir. Bu görüşmelere Denktaş ve Klerides'in dışında Türkiye Cumhuriyeti'nin temsilen Prof. Orhan Aldıkaçtı, Yunanistan Hükümetini temsilen Mihail Dekleris de dahil oldular.[138]

Diplomasi çabaları sürerken Ada'da tarafların yaklaşımları farklılık arz etmekteydi. Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios, Yunanistan'daki ABD destekli Cunta idaresinin müdahale girişimlerine karşı çıkmaktaydı. Yönettiği Kıbrıs Cumhuriyeti'ni Yunanistan gölegesinden kurtarma arzusu içerisinde idi. Bunu ise Soğuk Savaş döneminin güç odağı olarak sivrilen Bağlantısızlar Hareketi ile dengelemeye çalışmakta idi. Fakat asıl denge olarak gördüğü Sovyetler Birliği ile de ilişki içerisinde idi. Makarios liderliğindeki Rumlar, sosyalist ve bağlantısız devletlerle ilişkileri geliştirerek kendileri adına ayak bağı olarak gördükleri Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temeli olan uluslararası antlaşmalarının yani Zürih ve Londra Antlaşmalarının kendileri için sınırlamalarından kısmen de olsa kurtulmayı planlamakta idiler. Makarios'un bu yaklaşımı, Kıbrıs'ta özellikle komünistlerin temsil edildiği AKEL partisince desteklenmekte idi. ABD desteğindeki Yunanistan ise Ada'da her geçen gün kominizmin yükselmesini Makarios'un bu yaklaşımına bağlamakta idi. Yunanistan'a göre Makarios, Yunanistan'dan uzaklaşıp Sovyetlere kaymaktadır. Bu nedenle Makarios'un Kıbrıs'taki iktidarı sona erdirilmeliydi. Bunun için Kıbrıs'taki uzantılarını harekete geçirmek için fırsat kollamaktaydı.

---

[137] İlker Çelebi, **1974 Kıbrıs Barış Harekâtından Annan Planına Türkiye Cumhuriyeti'nin Kıbrıs Politikası Ve Türkiye AB İlişkilerinde Kıbrıs'ın Etkisi (1974-2004)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020, S.73.

[138] Kodal, **a.g.t.,** s. 32.

Yunanistan'ın bu yaklaşımının en güçlü destekçileri ise Ada'da bulunan bakanlık koltuğuna kadar çıkmış olan eski EOKA'cıların faşist kanadı ve gizli örgütlenmeler şeklinde örgütlenmiş

ENOSİS'çi Rumlar ve Yunanlardır. Adadaki Türkler ise gelişmeleri kaygıyla takip etmekte idi. Onlar da Makarios'un bu yaklaşımının getirdiği yükselen komünizmi tehlike olarak görmekte idi. Makarios liderliğindeki Rumların, sosyalist ve bağlantısız devletlerle ilişkileri sayesinde Zürih ve Londra Antlaşmalarının kendileri için sınırlamalarından kurtulmayı çalışırlarken Türkler de bu antlaşmaların sağladığı uluslararası haklarını muhafaza edebilmenin mücadelesi içinde idiler. [139]

Makarios ABD'nin ve Yunanistan'daki cunta iktidarının hoşuna gitmeyen dış politikasını devam ettirmekteydi. Makarios, Sovyetler Birliği'nden Kıbrıs meselesine destek talebinde dahi bulunmuştur. Sovyetlerle ticaret anlaşmaları yapmıştır. Sovyetlerden silah temin etmek için çeşitli bağlantılar kurmuştur. Bağlantısız devletlerden özellikle Batı karşıtı yönüyle dikkat çeken Mısır'ın lideri Nasır ile çok yakın ilişkiler kurmuştu.[140]

Yunanistan cuntası Makarios'u iktidardan indirmek için tedbirlerini almaktaydı. Bunun için 1971 yılında Kıbrıs'ta EOKAB adı verilen yeni bir örgüt kurdurdu. Kıbrıs'a gizlice gönderilen Grivas, EOKAB'nin başına getirildi. Makarios ise gelişmelerin farkında idi. Bunları önlemek için PEON ve Yardımcı Polis adında gençlik örgütleri oluşturdu.[141] Makarios'u iktidardan indirmek için Yunanistan'daki Cunta yönetimi bu örgüt vasıtasıyla suikast girişimlerine başvurdu. Fakat bütün girişimlere rağmen Makarios'a karşı bu suikast girişimleri başarıya ulaşamadı.[142] Makarios ise yurt dışı basınına verdiği demeçte Yunanistan'ın Kıbrıs'ın bağımsızlığını tehdit ettiğini açıkça belirtmiştir. Buna karşın Makarios'un öldürülmesi pahasına darbe yapılması gerektiği Yunan yetkili mercilerince dile getirilmiştir.[143]

3.2.Birinci Kıbrıs Barış Harekâtı

Yunanistan, Kıbrıs'taki uzantıları sayesinde Makarios'u öldüremese de onu iktidardan indirmeyi başardı. Yunanlı subayların idaresinde bulunan Kıbrıs Rum Milli Muhafız Birlikleri 15 Temmuz 1974 sabahı harekete geçerek Kıbrıs'ta idareye el koydular. Makarios, Sarayının gizli yolundan kaçmayı başardıysa da koltuğunu koruyamadı. Darbeciler, Lefkoşe Radyosu aracılığıyla Başpiskopos Makarios'un öldürüldüğünü, Kıbrıs Elen Devleti'nin kurulduğunu bildirmiştir. Ancak Kıbrıs Türklerinin radyosu olan Bayrak Radyosu Makarios'un sağ olduğunu ve Birleşmiş Milletleri göreve çağırdıklarını bildirmiştir.[144] Kıbrıs Türk Yönetimi Başkanı Rauf Denktaş, yaptığı ilk açıklamasında, Makarios'a karşı gerçekleştirilen darbeyi dikkatle takip ettiklerini belirtip devamında

[139] Ahmet An, **Kıbrıs Sorununun Perde Arkası**, Gelenek Yayınları, İstanbul, 2000, s. 17.
[140] Hakkı Akalın, **İnfaz Yeri: Kıbrıs Tarih: 19 Ağustos 1974**, Ümit Yayınları, Ankara, 2002, s. 53-54.
[141] Kodal, **a.g.t.,** s. 32.
[142] Çay, **a.g.e.,** s.91.
[143] Çay, **a.g.e.,** s.94-95.
[144] **Vatan,** 16 Temmuz 1974, s.1.

şu ifadelere yer vermiştir: *" Yarınımızdan ve davamızdan emin olarak gelişmeleri izlemeye devam edeceğiz."*[145]

Kıbrıs'taki darbe Yunanistan hükümeti tarafından sükunetle, buna karşın Türkiye'de tepkiyle karşılanmıştır. Türk basınında darbenin gerekçelerine dair kamuoyuna değerlendirmeler aktarılmıştır. Milliyet gazetesine göre Makarios'a yapılan bu darbenin sebepleri şu şekildedir; Cunta Hükümeti ENOSİS için acele ediyordu. İç sorunlarını ve başarısızlıklarını örtbas etmek için Kıbrıs'ta acele bir zafere muhtaçtı. Aynı zamanda, 1964'te ve 1967'de Ada'ya müdahale etmemiş olan Türkiye'nin bu sefer de müdahale etmeyeceğine emindi. Türkiye'nin sabrı ve uzlaşıcı tutumu yanlış bir değerlendirme ile umursamazlık ve aldırmazlık olarak değerlendirildi. Cunta, Makarios'u ENOSİS'i geciktiren ve kolay bir zaferi engelleyen kişi olarak görüyordu. Bunun için de ortadan kaldırılmalıydı. Bundan sonra sıra Türk toplumunun yok edilmesine gelecekti.[146]

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin garantörlerinden olan Türkiye Cumhuriyeti'nin Başbakanı Bülent Ecevit Afyon'da yaptığı konuşmada; *"Kıbrıs'ta hiçbir oldubittiyi kabul etmeyiz. Türklerin haklarına el sürdürtmeyeceğiz"* [147] ifadesiyle bu oldu bittiyi kabul etmeyeceğini ortaya koymuştur. Ecevit, Kıbrıs Cumhuriyeti'nde statünün yeniden tesisi için diğer garantör devlet olan İngiltere'ye işbirliği çağrısında bulunmuştur. Türkiye İngiltere'ye darbenin amacının uluslararası antlaşmalar ile temeli atılan Kıbrıs Cumhuriyeti'ni ve anayasasını yıkarak meşru olmayan bir yönetimin kurulması olduğunu bildirmiştir. İngiltere ise darbeyi tanımadığını belirtmekle beraber Kıbrıs'a müdahale çağrısına mesafeli durdu. Türkiye, Birleşmiş Milletler nezdinde de girişimlerde bulundu. Birleşmiş Milletler darbeyi kabul etmediğini açıklamış, bölge ve dünya barışına zarar vereceğini belirtmiştir. [148]

Ecevit, 16 Temmuz 1974 sabahı ise erkenden muhalefet parti başkanlarıyla da uzun bir süre görüşmüştür. Görüşmede onları gelişmelere dair bilgilendirmiş, Ada'ya müdahale meselesinin gerekliliğini anlatmıştır.[149] Başbakan Kıbrıs meselesinde ortaya çıkan yeni durumu görüşmek için 17 Temmuz'da beraberindeki heyet ile Londra'ya hareket etmiştir.[150] Londra'ya hareket etmeden önce Genel Kurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanları ile de bir toplantı düzenleyerek mevcut durumu değerlendirerek bilgi alışverişinde bulunmuştur.

Başbakan Ecevit ve beraberindeki Türk heyeti Londra'da İngilizlerle görüşmeler yaptığı esnada 18 Temmuz 1974 tarihinde Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan TBMM gizli oturumunda mevcut durum hakkında bilgi vermiştir. Erbakan Meclis'te yaptığı bilgilendirmede, darbenim kimler tarafından yapıldığından ve Türkiye'nin yasal haklarından bahsetmiş, ardından

---

[145] **Vatan,** 16 Temmuz 1974, s.1.

[146] **Kıbrıs Barış Harekatı: Sorular-Cevaplar**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1974. s. 11.

[147] **Zafer,** 16 Temmuz 1974, s.1-7.

[148] Mehmet Erkan Kıllıoğlu, "Kıbrıs Barış Harekâtı ve Niki (Zafer) Operasyonu 1974", **Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi,** Cilt 11, 2022, s.7.

[149] Kıllıoğlu, a.g.m., s.7.

[150] **Zafer,** 18 Temmuz 1974, s.1.

ABD Dışişleri Bakanı Kissinger'in itidalli olunması yönündeki 15 Temmuz tarihli mesajına yer verirken, Sovyet Hükümetinin ise söz konusu darbenin dış kaynaklı olduğunu ve içişlerine müdahil olunmadığı beyanını meclise bildirmiştir.[151]

Londra'da Ecevit başkanlığındaki Türk heyetinin İngiltere Başbakanı H.Wilson ve Dışişleri Bakanı Callaghan'la yaptıkları müzakerelerden olumlu sonuç çıkmamıştı. İngiltere Türkiye ile Kıbrıs'a ortak müdahaleyi sakıncalı bulmuştur. Yunan Hükümetinin ve ABD temsilcisi Sisco'nun da aracılık çalışmaları sonuç vermemiştir. Siyasi girişimlerin sonuçsuz kalması üzerine, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Ada'ya uluslararası antlaşmalardan doğan hakkını kullanarak müdahale kararı almıştır. Bu meyanda 19 Temmuz 1974'te Garanti Antlaşması gereği Türk Silahlı kuvvetlerine Kıbrıs'a fiili müdahalede bulunmasına dair yetki Başbakan Ecevit'e verilmiştir.[152]

Karar gereği hazırlıklarını tamamlamış olan Mehmetçik 20 Temmuz 1974'te sabah saat 05.00'da harekete geçti. Hava İndirme Taburunun paraşütlerle Kıbrıs'a çıkarma yapmasıyla Barış Harekâtı başladı. Hava indirme birliklerinin yanı sıra Amfibi taburlar ve 50. Piyade Alayı ve destek birlikleri de Kıbrıs'a çıkarma yaptı. Başbakan Ecevit, Türkiye ve dünya kamuoyuna yönelik harekâtın meşruiyetini ve haklılığını ortaya koyan konuşmalar yapmışlardır. Bunlardan birinde şunları ifade etmiştir: *"Kıbrıs'ta zorla ve yasa dışı yollarla yasa yerine konulan anlaşma maddeleri çiğnenmiştir. Bu sorun giderilecek ve ada halkına bu zorbalığı yapanlar anlaşma yapmak isteyeceklerdir"*[153]

Ecevit, aynı gün TBMM'yi de bilgilendirdi. Meclite yaptığı konuşmada Kıbrıs'ta gerçekleşen 15 Temmuz darbesi sonrası Türkiye'nin yaptığı siyasi görüşmeler hakkında teferruatlı bilgiler vermiştir. Bu görüşmelerin neticesiz kalması üzerine sabah saatlerinde Kıbrıs Barış Harekâtı'nın başladığını bildirdi.[154]

Harekâtın başladığı 20 Temmuz'da Ecevit Hükümeti ayrıca Ankara, İstanbul, Tekirdağ, Kırklareli, Edirne, Çanakkale, Balıkesir, Manisa, İzmir, Aydın, Muğla, Adana, Mersin ve Hatay illerinde sıkıyönetim ilan etti. Türk hava sahası uçuşlara kapatıldı. Ecevit kamuoyuna yönelik yaptığı bir başka konuşmasında ise: *"Ordumuzun Kıbrıs'taki zaferi haklılığın, barışın kardeşliğin, özgürlüğün zaferi olacaktır."* açıklamasında bulundu. İngiltere Kıbrıs bunalımının çözülmesi Türk ve Yunan yüksek rütbeli temsilcilerin derhal İngiltere'ye gönderilmesini istedi. Ankara'ya gelen ABD Dışişleri Bakanı Sisco, Turan Güneş ile yarım saat süren bir toplantı yaptı. Bu toplantıya Ecevit de katıldı.[155]

---

[151] T.B.M.M. Tutanak Dergisi (Gizli Oturum), Dönem: 13, Toplantı: 13, Cilt: 13/1, 18.07.2024, s. 3-12, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/GZC/d13/c013/gcz13013002.pdf e.t., 23.12.2024.

[152] T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, **TSK Tarafından Kıbrıs'a Karşı Fiili Müdahalede Bulunulmasına ve Yunanistan'ın Bir Tecavüzü Halinde Bu Devlete Karşı da Harekete Geçilmesine Emir Verme Konusunda Başbakanın Yetkili Kılınması**, , Yer:317-47-8. (01.19.1974).

[153] Başbuğ, **a.g.e.,** s. 72-73.

[154] T.B.M.M. Tutanak Dergisi (Gizli Oturum), Dönem: 13, Toplantı: 13, Cilt: 13/1, 20.08.1974, s.3-12. https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/GZC/d13/c013/gcz13013002.pdf, e.t., 25.12.2024.

[155] Hasan Cem, **Kıbrıs Antlaşmalarında Ecevit'in Savunması**, Aktüel Yayınları, İstanbul, 1974, s.71-72-73.

Harekât, Türk basınında büyük yankı uyandırdı. 21 Temmuz 1974 tarihinde Zafer gazetesi *"Şanlı Ordumuz Kıbrıs İşini Bitirdi"*[156], Barış gazetesi: *"Ordumuz Kıbrıs'ta Duruma Hakim Oldu"*[157], Ankara Ekspres gazetesi: *"Barışı Getirmek İçin Kıbrıs'a Çıktık, İşte Biz Böyle Büyük Bir Milletiz"*[158] ve Vatan gazetesi: *"Kıbrıs Kontrolümüz Altına Girdi"*[159] başlıkları ile Kıbrıs Barış Harekâtını halka duyurmuşlardır.

Barış Harekâtı, dünyada da geniş yankı uyandırdı. İngiliz basını Harekâtı anlayışla karşılamış, The Sunday Times gazetesi Barış Harekâtını tehlikeli fakat haklı bir müdahale olarak değerlendirmiş, Yunanların kazdıkları kuyuya düştüklerini belirtmiştir. The Observer gazetesi ise, Türkiye'nin Ada'ya asker çıkarmasının Makarios'a yapılan askeri darbeye haklı bir tepki olduğunu söylemiştir. Danimarka Başbakanı, durumun kötüleşmemesi için barışın sağlanması gerektiğini kamuoyuyla paylaşmıştır. Tunus yetkili çevreleri, bu Harekâtın yapılacağının belli olduğunu söylemişlerdir. Yugoslavya, Yunan subaylarını şiddetle kınayarak Türkiye'nin haklı olduğunu vurgulamıştır. Pakistan, Türkiye'ye gereken her türlü yardımı yapacağını iletmiştir. Cezayir, Yunan subaylarının trajik müdahalesinin Türk Harekâtına neden olduğunu söylemiştir. Amerika'nın izlediği politika ise New York Times gazetesi tarafından eleştirilmiştir. İsviçre darbeyi kınayarak Kıbrıs Rum hükümeti ile ilişki kurulmaması gerektiğini açıklamıştır. [160]

Kıbrıs'a çıkarma yapan Mehmetçik kahramanca mücadele etmişlerdir. Kısa süre içerisinde pek çok hedefe ulaşılmıştır. Girne kıyılarında başlayan Türk ordusunun çıkarması Lefkoşa-Girne yolu üzerine Türk hava kuvvetlerine bağlı askerlerin indirmeleriyle desteklenmiştir. Mehmetçik Lefkoşa-Girne arasındaki dar bir şeridi ele geçirmeyi başarmıştır. 20-22 Temmuz tarihlerinde harekât başarıyla devam etti. Rum-Yunan birlikleri bozguna uğratılmıştır. Buna rağmen istenilen arazi kurtarılamadan Birleşmiş Milletlerin çağrısı üzerine 22 Temmuz akşamı ateşkes kabul edilmiştir.[161]

Başbakan Ecevit TBMM'de yaptığı konuşmada, Türk Silahlı Kuvvetlerinin üç günlük Harekât sırasında farklı rütbelere sahip 57 Mehmetçiğin şehit, 184'ünün yaralı, 242'sinin ise kayıp olduğunu bildirmiştir. Ecevit Ada'ya yapılan çıkarmanın zor şartlar altında yapıldığını ve meydana gelen insan kaybının kazanımlar düşünüldüğünde fazla büyütülmemesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Askeri araç ve gereç hakkında meydana gelen kayıpların açıklanmasını ise uygun görmediğini bildirmiştir.[162]

Ateşkes'in ardından Ecevit basın toplantısında Harekâtın hedefine ulaşıp ulaşmadığı sorusuna şu cevabı vermiştir: *" Türk Silahlı Kuvvetleri üç günlük Harekâtının hedeflerine ulaşmıştır. Muhakkak ki BM'nin ateşkes çağrısı olmasa ve Harekât birkaç gün daha devam etseydi, Türk kontrolündeki bölge şu andakinden çok daha geniş olacaktı. Fakat Türk Silahlı Kuvvetleri üç günlük*

[156] **Zafer**, 21 Temmuz 1974, s.1.
[157] **Barış,** 21 Temmuz 1974, s.1.
[158] **Ankara Ekspres**, 21 Temmuz 1974, s.1
[159] **Vatan,** 21 Temmuz 1974, s.1.
[160] **Ankara Ekspres**, 21 Temmuz 1974, s.5.
[161] Çay, **a.g.e.,** s. 99.
[162] **Ankara Ekspres**, 23 Temmuz 1974, s. 1.

Harekâtının hedeflerinin tamamına ulaşmıştır. Lefkoşa Havalimanı bu üç günlük Harekâtın hedefleri arasında değildir, bunu kesinlikle söylüyorum. Girne kesinlikle, tamamen Türk kontrolündedir. Bugün bu bölge ye yeniden askeri malzeme ve birlikler çıkarılmıştır"[163]

Öte yandan Türkiye'nin harekâtı Kıbrıs'ta ve Yunanistan'da demokrasinin gelmesi sonucunu doğurmuştur. Kıbrıs'ta darbe ile başa geçen Nikos Sampson hükümeti düşmüştür. Onun yerine Rum Temsilcileri Meclisi Başkanı Glafkos Klerides başa geçmiştir. Yine Yunanistan'da albaylar cuntası yıkılmış, onun yerine Karamanlis sivil idarenin başına geçmiştir.[164]

3.3. Cenevre Görüşmeleri

Birinci Harekâtın ateşkes ile sona ermesinin hemen ardından garantör devletler dışişleri bakanlarının katılımlarıyla barışı sağlamak amacıyla 25 Temmuz 1974'te Cenevre Konferansında bir araya gelmişlerdi. Türkiye'yi Dışişleri Bakanı Turan Güneş liderliğinde bir heyet temsil etmişti. Yaklaşık altı gün devam eden görüşmeler birkaç kez çıkmaza girmiştir.[165] 25 Temmuz tarihinde başlayan görüşmeler 30 Temmuzda sonra ermişti. Türkiye, Yunanistan ve İngiltere dışişleri bakanları hazırladıkları ortak bir bildiriyi kamuoyuna açıklanmıştır. Bildiride 1960 antlaşmalarının ve Kıbrıs Cumhuriyeti statüsünün korunacağı, Ada'da istikrarın sağlanması için gerekli adımların atılacağı, Türk ordusunun ele geçirdiği yerleri genişletmeyeceği ve tarafların diplomatik müzakerelere devam edeceği belirtilmiştir. Bakanların bildirisi şöyledir:

"Türkiye, Yunanistan ve Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı Dışişleri Bakanları Bildirisi;

1-*Türkiye, Yunanistan ve Büyük Britanya Dışişleri Bakanları 25-30 Temmuz 1974 tarihleri arasında Cenevre'de müzakerelerde bulunmuşlardır. Bakanlar 16 Ağustos 1960'da Lefkoşa'da imzalanan milletlerarası antlaşması ve BM Güvenlik Konseyinin 353 sayılı kararını dikkate alarak Kıbrıs'taki durumu makul bir süre içinde yeniden tanzim edecek ve ayarlayacak tedbirlerin, acil olarak devamlı olacak şekilde harekete getirilmesinin önemini kabul etmişlerdir. Bununda beraber Bakanlar ilk önce, bazı acil tedbirlere ihtiyaç olduğunda mutabık kalmışlardır.*

2-Üç bakan, durumu istikrara kavuşturmak için karşı karşıya bulunan Silahlı Kuvvetlerin Kıbrıs Cumhuriyeti'nde 30 Temmuz 1974 günü saat 09:00 (Cenevre) saatinde kontrolleri altında bulundurdukları bölgeleri genişletmemeleri gerektiğini beyan etmişlerdir. Bakanlar, gayri nizami olanlar dahil bütün kuvvetleri tüm saldırgan ve hasmane faaliyetlerden kaçınmaya davet etmişlerdir.

3-Üç Dışişleri bakanı alınacak tedbirleri derhal uygulayacak.

4-Üç Dışişleri Bakanı, Güvenlik Konseyi'nin 353 sayılı kararının mümkün olan en kısa sürede uygulanması hususunda yeniden teyid ederek, ilgili bütün tarafların kabul edebileceği adil ve sürekli

---

[163] **Ankara Ekspres**, 23 Temmuz 1974, s. 5.
[164] Çay, **a.g.e.,** s. 99.
[165] Emrah Utku Gökçe, "1974 Kıbrıs Krizinde CHP-MSP Koalisyon Hükümetinde Karar Alma Süreci", **Uluslararası Çalışma Dergisi**, Cilt 2, Ankara, 2018, s. 54.

bir çözüm çerçevesinde ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nde barış, güvenlik ve karşılıklı itimat tesis ettiği ölçüde Kıbrıs Cumhuriyetindeki Silahlı Kuvvetler sayısı ile silah, mühimmat ve diğer harp malzemesini uygun zamanlarda ve kademeli şekilde azaltılmasını sağlayacak tedbirlerin geliştirilmesinde mutabık kalmışlardır.

5-Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlık, toprak bütünlüğü ve güvenliğinin idame ettirilmesiyle ilgili sorumluluklarını derin şekilde müdrik olarak, üç bakan Güvenlik Konseyinin 353 sayılı kararı doğrultusunda görüşmeler en az gecikmeyle devam edecektir.

6-Üç Bakan, bu bildirinin muhtevasının BM Genel Sekreterine gönderilmesi ve kendisini bildiri ışığında gereken tedbirleri almaya davet konusunda mutabık kalmışlardır. Bakanlar aynı zamanda bu bildirinin hükümleri yerine getirilirken Kıbrıs Cumhuriyetindeki bütün ilgililer tarafından tam işbirliği gösterilmesi zarureti üzerinde kanaatlerinde ısrar etmişlerdir".[166]

II. Cenevre görüşmeleri ise 8 Ağustos'ta toplandı. Toplantının daha başında Rum ve Yunan temsilcilerinin ilk konferansta onayladıkları hususları inkara yeltenmeleriyle anlaşmazlık çıktı. Onların bu tutumu II. Cenevre Konferansının barış açısından bir netice vermeyeceğini göstermiştir.[167] 14 Ağustos'a kadar sürecek konferansta Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Turan Güneş, Yunanlara bazı tekliflerde bulunmuştu. Bu tekliflerde Kıbrıs'ta bölge esaslı yeni bir satatünün kurulmasını, Ada'nın yüzde 34'ünün Kıbrıs Türk idaresine bırakılmasını ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin konumlandığı yerlerin batısında bir güvenlik bölgesinin oluşturulmasını istemiştir.[168]

Cenevre'de görüşmeler yapılırken Ada'da Rum-Yunan kuvvetleri zaman zaman ateşkesi bozmakta idi. Kıbrıs'a bulunan Türk Silahlı Kuvvetleri ise ateşkes nedeniyle yerinde kalmış, bulundukları yerlerde bir güvenlik hattı kuramamışlardı. Dolayısıyla Rum-Yunan saldırısına açık konumda idiler. Ayrıca Kıbrıs'ta Türk köylerine ve sivillere karşı da saldırılar gerçekleşmiştir.[169] Bu meyanda Atlılar, Muratağa, Sandallar, Taşkent köyleri Rum-Yunan birliklerince saldırıya uğramışlardır. Çok sayıda eli silah tutan erkek kurşunlanarak katledilmiş ve toplu bir şekilde gömülmüşlerdir.[170]

3.4. İkinci Kıbrıs Barış Harekâtı

Kıbrıs'ta Rum-Yunan kuvvetlerinin ateşkese aykırı bir şekilde Türklere karşı saldırılarda bulunurlarken yapılan Cenevre görüşmelerinde Kıbrıslı Rumların ve Yunanistan temsilcilerinin uzlaşmaz tutumu İkinci Cenevre Konferansından barış adına bir sonuç alınamayacağı anlaşılmıştır. Bunun üzerine daha fazla Cenevre'de oyalanılmayarak Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Turan Güneş, Başbakan Bülent Ecevit'le önceden kararlaştırdıkları mesajı gönderdi. Bu mesaj: *"Ayşe*[171]

[166] **Barış,** 1 Ağustos 1974, s. 3.
[167] Çay, **a.g.e.,** s.100.
[168] Gökçe, a.g.m., s. 55-56.
[169] Çay, **a.g.e.,** s,100.
[170] İsmail, **a.g.e.,** s.133.
[171] Ayşe, Turan Güneş'in kızıdır.

Tatile Çıksın" idi. Anlamı ise Mehmetçiğin İkinci Barış Harekâtını başlatması idi. Mesajın alınmasıyla verilen emir üzerine Türk Silahlı Kuvvetleri Kıbrıs'a ikinci müdahaleye başladı.[172] 14 Ağustos sabaha karşı saat 04.30'da harekete geçen Türk Silahlı Kuvvetlerine bağlı hava ve kara birlikleri, Kıbrıs'ta hızla ilerlemişleridir.

Birinci Harekâtın aksine İkinci Harekâta dünya devletlerinden sert tepki gösterilmiştir. Müzakereler devam ederken Türkiye'nin başlattığı harekât işgalcilik olarak telakki edildi. Birleşmiş Milletler, bir an önce ateşkes yapılıp, Türk askerinin bulundukları yerde kalmaları çağrısında bulundu. Türkiye Mehmetçiğin belirlenen hedeflere ulaşması üzerine 16 Ağustos'ta harekâtını durdurmuştu.

Başbakan Ecevit Bakanlar Kurulu toplantısı sonrası 16 Ağustos saat 19'da kamuoyuna harekâtla ilgili bilgiler sunmuştur. Harekâtın başarıyla sona erdiğini, belirlenen hedeflere ulaşıldığını belirterek, 2. Barış Harekâtını zorunluluktan dolayı yaptıklarını söylemiştir.[173] Gerçekten de zaferle Kıbrıs Türklerinin can ve mal güvenliği sağlanmış oldu. Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan ise; *" Ordumuz her türlü takdirin üstünde eşsiz bir zafer kazanmıştır. Ada'da çok kıza zamanda sulh ve sükunun teessüs edeceğini umuyoruz"* açıklamasında bulunmuştur.[174]

Rauf Denktaş ise harekâtta elde edilen zaferle birlikte Mehmetçiğin Kıbrıslı Türklerin sınırlarını çizdiğini Şöyle ifade etmiştir. *" Bugün Federe bir Türk Devleti kurulmuştur. Hudut ise Türk askerinin gittiği yerdir. Türk yönetiminin hudutları çizilmiştir."*[175]

Milli Savunma Bakanlığı verilerine göre Birinci ve İkinci Harekâta kara kuvvetlerinden 31.504, deniz kuvvetlerinden 87'si hemşire ve işçi olmak üzere 4.479, hava kuvvetlerinden 523, jandarmadan 993 olmak üzere 37.479 Mehmetçik ve personel katılmışlardır. Kara Kuvvetlerinden: 411, Deniz Kuvvetlerinden: 69 deniz, Hava Kuvvetlerinden: 5, Jandarma Birliğinden: 13 olmak üzere toplam 498 Mehmetçik şehit olmuştur. Yaralanan Mehmetçik sayısı ise 1200 idi. Barış Harekâtında sadece Mehmetçik savaşmamıştı. Kıbrıslı Türkler de Mehmetçikle birlikte bu savaşta yer almışlardır. Bu savaşlarda 70 Kıbrıslı mücahit ile 270 sivil Kıbrıs Türkü şehit olmuş, 1000'i ise yaralanmıştır. Harekâtta Rum ve Yunan kayıpları ise daha fazladır. 4.000 Rum ve Yunan askeri ölmüş, 12.000'i ise yaralanmıştır. Birleşmiş Milletlerin Barış Gücü askerlerinden de ölen ve yaralananlar olmuştur. 3 Avusturya askeri ölmüştür. 17 Finlandiyalı, 4 İngiliz, 3 Kanadalı olmak üzere toplamda 24 Barış Gücü askeri de yaralanmıştır. İki ay sonra yapılan esir değişimi anlaşmasıyla Türklerin esir aldığı 2.487 Rum ve 9 Yunan serbest bırakılmıştır. Buna karşılık Rumların esir ettikleri 3308 Kıbrıs Türkü ve 12 Mehmetçik serbest bırakıldı.[176]

---

[172] Cemil Küçük, **1974 Kıbrıs Barış Harekâtında Yer Alan Vanlı Gaziler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017, s, 90.
[173] **Vatan**, 17 Ağustos1974 s.1.
[174] **Zafer,** 17 Ağustos 1974 s.7
[175] **Zafer,** 17 Ağustos 1974 s.7
[176] Küçük, **a.g.t.,** s.61-62.

Kıbrıs Barış Harekâtı ile birlikte yıllardan beri katliamlara ve baskılara maruz kalan Kıbrıs Türk halkı bu zulümlerden kurtarılmıştır. Ada'da genel asayiş kontrol altına alınarak sükunet sağlanmıştır. Rumlar, ENOSİS hayallerini gerçekleştiremeyeceklerini anlamışlardır. Kıbrıslı Türkler ise 13 Şubat 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti'ni oluşturmuşlardır. 15 Kasım 1983'te ise Rauf Denktaş Kıbrıslı Türklerin özgür iradeleri ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurduklarını bütün dünyaya ilan etmiştir.[177]

3.5. Görüşme Yapılan Ankaralı Gaziler

- **Gazi Hamza BAYDAR**

Hamza Baydar, 1953 yılında Ankara'nın Şereflikoçhisar'da dünyaya gelmiştir. Ortaokuldan terk eğitimi vardır var. 20 yaşında iken askerlik vazifesine 3 Kasım 1973 tarihinde Isparta Er Eğitim Birliğinde başlamıştır. Acemi birliğinden sonra usta birliğine Gaziantep 5. Mekanize Birliğine katılmıştır. Barış Harekâtına bu görevde iken katılmıştır. Tezkeresini ise harekât sonrası görev yaptığı Kıbrıs'ta almıştır. Kendisiyle görüşme 3 Aralık 2024'te Ankara Büyük Şehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde yapılmıştır.[178]

- **Gazi Yılmaz GÜRBÜZ**

Yılmaz Gürbüz, 1 Ocak 1954 tarihinde Ankara'nın Bala ilçesinde dünyaya gelmiştir. Lise eğitimini tamamlamıştır. Lise sonrasında Telekom'da çalışmıştır. Askerlik yaşı gelince 1974 yılında acemi birliği için Mamak Muhabere Okulunun 1. Operatör Çavuş talimgahı bölüğüne dahil olmuştur. Acemi eğitimini tamamladıktan sonra usta birliği için Erzurum Kandilli'ye Çavuş olarak gitmiştir. Harekâta bu birlikten katılmıştır. Harekat da dâhil yaklaşık 15 ay boyunca Kıbrıs'ta askerlik vazifesini tamamlayarak 4 Eylül 1975 tarihinde Kıbrıs'tan tezkeresini almıştır. Kendisiyle görüşme 3 Ocak 2025'te Ankara Büyük Şehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde yapılmıştır.[179]

- **Gazi Kasım ÇAL**

Kasım Çal, 15 Mayıs 1953 tarihinde Ankara'nın merkezi Çankaya'da dünyaya gelmiştir. Askerlik çağı gelince 1973 Kasım ayında acemi birliği için İzmir Bornova Savaş İstihkam Taburunda birliğine katılmıştır. Acemi birliğini tamamladıktan sonra usta birliği için on başı rütbesiyle Erzurum'da birliğine katılmıştır. Kıbrıs Harekatına buradaki birliğinden katılmıştır. Harekat sonrasında askerliğinin geri kalanını Kıbrıs'ta tamamladıktan sonra Ağustos 1975'te tezkeresini almıştır. Kendisiyle görüşme 26 Mart 2005 tarihinde Ankara'da Gölbaşı Gaziler ve Şehit Aileleri Derneğinde yapılmıştır.[180]

---

[177] Kodal, **a.g.t.,** s. 37.
[178] **Hamza Baydar,** 03.12.2024 tarihinde Ankara Büyük Şehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde Yapılan Görüşme.
[179] **Yılmaz Gürbüz,** 03.02.2025 tarihinde Ankara Büyük Şehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde Yapılan Görüşme.
[180] **Kasım Çal,** 26 Mart 2025 tarihinde Gölbaşı Gaziler ve Şehit Aileleri Derneği'nde Yapılan Görüşme.

- **Gazi Mehmet Kadir Kaya**

Mehmet Kadir Kaya, 1 Aralık 1953 tarihinde Çorum'un İskilip ilçesinde dünyaya gelmiştir. Daha sonra Ankara'ya yerleşmiştir. Askerlik yaşı gelince Ankara'dan acemi birliği için Diyarbakır Silvan Jandarma Alay Komutanlığında birliğine katılmıştır. Acemi birliğini tamamladıktan sonra usta birliği için Batman Jandarma Komando Taburuna katılmıştır. Harekâta bu birliğinde askerlik yaparken katılmıştır. Harekat sonrasında askerlik vazifesini tamamlamasının ardından Kıbrıs'tan tezkeresini alıp Ankara'ya memleketine dönmüştür. Yaklaşık 60 yıldır başkentte ikamet eden Gazi Mehmet Kadir Kaya ile görüşme 10 Nisan 2025 tarihinde Türkiye Muharip Gaziler Derneği Polatlı Temsilciliğinde yapılmıştır.[181]

- **Gazi İsmail YALÇIN**

İsmail Yalçın, 3 Mayıs 1953 tarihinde Nevşehir'de dünyaya gelmiştir. Ankara'ya taşınmış ve orada ikamet etmektedir. Askerlik çağı gelince acemi birliği için Kasım 1973'te Amasya Çavuş Talimgâhında askerlik vazifesine başlamıştır. Acemi birliğini tamamlamasının ardından usta birliği için Ağrı Doğubeyazıt'a 35. Mekanize Zırhlı Tugay Komutanlığına katılmıştır. Burada askerlik vazifesini ifa ederken Barış Harekatına katılmıştır. Harekat da dahil olmak üzere Kıbrıs'ta 16 ay daha askerlik görevini yapmıştır. Ardından tezkeresini alarak Ankara'ya dönmüştür. Kendisiyle görüşme 11 Mayıs 2024 tarihinde Ankara'da Türkiye Muharip Gaziler Derneğinin Genel Merkezinde yapılmıştır.[182]

- **Gazi Dursun YİĞİTOĞLU**

Dursun Yiğitoğlu 1953 yılında Çorum'da dünyaya gelmiştir. Ankara'ya taşınmış ve orada ikamet etmektedir. Askerlik çağı gelince acemi birliği için 3 Mart 1973 yılında Ankara'dan Isparta Dağ Komando Birliğine katılmıştır. Acemi birliğini tamamladıktan sonra usta birliğinde Kayseri Hava İndirme Tugayı 4. Paraşüt Taburu Karargâh Bölüğünde Yazıcı Çavuş olarak yaptı. Bu görevinde iken Harekâta katıldı. Zaferden sonra kalan askerlik süresini tamamladıktan sonra 9 Kasım 1974 tarihinde terhis olarak Ankara'ya dönmüştür. Kendisiyle görüşme 16 Ekim 2024 tarihinde Ankara'da Türkiye Muharip Gaziler Derneğinin Genel Merkezinde yapılmıştır.[183]

- **Gazi İsmail GÜÇLÜ**

İsmail Güçlü, 1 Aralık 1953 tarihinde Kayseri'de dünyaya gelmiştir. Erken yaşlarda Ankara'ya taşınmış ve orada ikamet etmektedir. Askerlik vazifesinde acemi birliğini tamamladıktan sonra usta birliği için Kars Sarıkamış'ta birliğine dahil olmuştur. Sarıkamış'ta Piyade Çavuş rütbesinde görev yaparken harekat için Kıbrıs'a gitmiştir. Zaferin ardından kalan askerlik hizmetini Kıbrıs'ta tamamladıktan sonra Mart 1975'te terhis olmuş ve Ankara'ya dönmüştür. İsmail Güçlü Ankara'da

[181] **Mehmet Kadir Kaya,** 10 Nisan 2025 tarihinde Türkiye Muharip Gaziler Derneği Polatlı Temsilciliği'nde Yapılan Görüşme.
[182] **İsmail Yalçın**, 11.05.2024 Türkiye Muharip Gaziler Derneği Genel Başkanlığı'nda Yapılan Görüşme.
[183] **Dursun Yiğitoğlu,** 16.10.2024 tarihinde Türkiye Muharip Gaziler Derneği Genel Başkanlığı'nda Yapılan Görüşme.

iken Kıbrıs'ta Hükümetin savaşa katılan gazilere Ada'da ev, iş ve vatandaşlık verme hakkından haberdar olmuştur. Bundan faydalanmak istemişse de annesini kıramadığı için Ankara'da kalmayı tercih etmiştir. Kendisiyle görüşme 16 Ekim 2024 tarihinde Ankara'da Türkiye Muharip Gaziler Derneğinin Genel Merkezinde yapılmıştır.[184]

- **Gazi Cemalettin TÜRKER**

Cemalettin Türker, 1 Ekim 1951 tarihinde Amasya'da dünyaya gelmiştir. Erken yaşlarda Ankara'ya taşınmış ve orada ikamet etmektedir. Askerlik vazifesinde acemi birliğini tamamladıktan sonra usta birliği için Kırıkkale'de 28. Tümen 61. Piyade Alayına katılmıştır. Kırıkkale'de askerlik görevini yapmakta iken harekat için Kıbrıs'a gitmiştir. Zaferin ardından kalan askerlik hizmetini Kıbrıs'ta tamamladıktan sonra Ankara'ya dönmüştür. Kendisiyle görüşme 16 Ekim 2024 tarihinde Ankara'da Türkiye Muharip Gaziler Derneğinin Genel Merkezinde yapılmıştır.[185]

- **Gazi Necip TORUN**

Necip Torun, 1 Ocak 1953 tarihinde Yozgat'ta dünyaya gelmiştir. İlkokul mezunudur. Erken yaşlarda Ankara'ya taşınmış ve orada ikamet etmektedir. Askerlik vazifesinde acemi birliğini tamamladıktan sonra usta birliği için 1973 yılında Kars Sarıkamış 9. Tugay'ında on başı rütbesinde görev yapmıştır. Bu görevde iken harekatın başlaması üzerine Kıbrıs'a gitmiştir. Zaferden sonra kalan askerlik süresini Kıbrıs'ta tamamlamasının ardından 29 Kasım 1974 tarihinde terhis olmuş ve Ankara'ya dönmüştür. Kendisiyle görüşme 15 Ekim 2024 tarihinde Ankara'da Türkiye Muharip Gaziler Derneğinin Genel Merkezinde yapılmıştır. [186]

- **Gazi Mehmet DURMUŞ**

Mehmet Durmuş, 15 Mart 1953'te Kırşehir'de dünyaya gelmiştir. İlkokul mezunudur. Erken yaşlarda Ankara'ya taşınmış ve orada ikamet etmektedir. Üniversite mezunudur. Askerlik vazifesinde acemi birliğini tamamladıktan sonra usta birliği için Kahramanmaraş 14. Piyade alayında 106 mm geri tepmesiz top çavuşu olarak görev yapmıştır. Bu görevde iken harekata katılmak için Kıbrıs'a gitmiştir. Kıbrıs'ta kalan askerlik vazifesini yaparken Doğancılar köyünde tanıştığı bir ailenin kızıyla evlenmiştir. Dolayısıyla aynı zaman da Kıbrıs vatandaşıdır. Kıbrıs'ta askerliğini tamamladıktan sonra 20 Şubat 1975 tarihinde tezkeresini alıp Ankara'ya dönmüştür. Kendisiyle görüşme 3 Aralık 2024 tarihinde Ankara Büyükşehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde yapılmıştır.[187]

- **Gazi Müslüm ŞİRİNAGA**

Müslüm Şirinağa, 1953 yılında Çorum'da dünyaya gelmiştir. Erken yaşlarda Ankara'ya taşınmış ve orada ikamet etmektedir. Askerlik çağı gelince acemi birliğini Isparta Eğirdir Dağ

[184] **İsmail Güçlü,** 16.10.2024 tarihinde Türkiye Muharip Gaziler Derneği Genel Başkanlığı'nda Yapılan Görüşme.
[185] **Cemalettin Türker,** 16.10.2024 tarihinde Türkiye Muharip Gaziler Derneği Genel Başkanlığı'nda Yapılan Görüşme
[186] **Necip Torun,** 15.10.2024 tarihinde Türkiye Muharip Gaziler Derneği Genel Başkanlığı'nda Yapılan Görüşme.
[187] **Mehmet Durmuş,** 03.12.2024 tarihinde Ankara Büyük Şehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde Yapılan Görüşme.

Komando Okulunda tamamlamıştır. Ardından usta birliği için Kayseri Hava İndirme Tugayı'na er olarak katılmıştır. Bu görevde iken harekata katılmak üzere Kıbrıs'a gitmiştir. Zaferin ardından kalan askerlik süresini Ada'da tamamladıktan sonra tezkeresini almış ve memleketine dönmüştür. Kendisiyle görüşme 3 Eylül 2024 tarihinde Ankara Büyükşehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde yapılmıştır.[188]

- **Gazi Adil ATEŞ**

Adil Ateş, 1954 yılında Kars'ta dünyaya gelmiştir. 30 yıldır Ankara'da ikamet etmektedir. Askerlik yaşı gelince acemi birliği için 1974 yılında Isparta Eğirdir Dağ Komando okulunda 4 ay acemi eğitimi almıştır. Eğitiminin ardından usta birliği için Bolu Dağ Komando Tugayı'na dâhil olmuştur. Burada askerlik hizmetini yaparken harekât için Kıbrıs'a gitmiştir. Zaferden sonra Bolu Dağ Komando Okuluna dönmüştür. Askerlik hizmetini tamamladıktan sonra tezkeresini Bolu'dan almıştır. Kendisiyle görüşme 3 Aralık 2024 tarihinde Ankara Büyükşehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde yapılmıştır.[189]

- **Gazi Yıldırım YÜCEL**

Yıldırım Yücel, 1954 yılında Kars'ta doğmuştur. Uzun yıllardır Ankara'da ikamet etmektedir. Askerlik çağı gelince acemi birliği için 7 Mart 1974 yılında Isparta Eğirdir Dağ Komando Okulunda 4 aylık eğitim almıştır. Acemi birliğini tamamladıktan sonra usta birliği için Kayseri Hava İndirme Tugayı 4. Karargâh Birliğine katılmıştır. Harekât başlayınca Kıbrıs2a gitmiştir. 6-7 ay civarı Kıbrıs'ta kaldıktan sonra tezkeresini almıştır. . Kendisiyle görüşme 3 Aralık 2024 tarihinde Ankara Büyükşehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde yapılmıştır.[190]

- **Gazi Haydar ARU**

Haydar Aru, 1 Ocak 1953 tarihinde Çorum'un Mecitözü kazasında dünyaya gelmiştir. Uzun yıllardır Ankara'da ikamet etmektedir. Askerlik çağı gelince acemi birliği için Isparta 40. Piyade Alayı'nda eğitim görmüştür. Acemi birliğinden sonra usta birliği için Gaziantep 5. Zırhlı Tugayı'na katılmıştır. Burada askerlik vazifesini yaparken harekât nedeniyle Kıbrıs'a gitmiştir. Zaferden sonra kalan askerlik vazifesini tamamladıktan sonra Kıbrıs'ta tezkeresini almış ve memleketine dönmüştür. Kendisiyle görüşme 3 Aralık 2024 tarihinde Ankara Büyükşehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde yapılmıştır.[191]

3.6.Ankaralı Gazilerin Anlatılarında Türk Askerlerinin Adaya Sevkleri

Kıbrıs'ta uzun yıllardan beri Rumlar tarafından Türklere karşı baskılar ve kanlı saldırılar gerçekleştirilmiştir. Türkiye diplomasi yoluyla Ada'da barış için mücadele ettiyse de başarılı olamadı. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri uluslararası haklarından faydalanarak Ada'ya birkaç kez

[188] **Müslüm Şirinaga,** 03.09.2024 tarihinde Ankara Büyük Şehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde Yapılan Görüşme.
[189] **Adil Ateş,** 03.12.2024 tarihinde Ankara Büyük Şehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde Yapılan Görüşme.
[190] **Yıldırım Yücel,** 03.12.2024 tarihinde Ankara Büyük Şehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde Yapılan Görüşme.
[191] **Haydar Aru,** 03.12.2024 tarihinde Ankara Büyük Şehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde Yapılan Görüşme.

Türk jetleriyle uyarı uçuşları yapmıştı. Bunlar ancak geçici çözümlerdi. Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Makarios'a Yunan Subayları tarafından darbe yapılması üzerine Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Garanti Antlaşması gereğince, uluslararası haklarını kullanarak kalıcı olarak Kıbrıs'ta Türklerin acılarına son vermek için harekete geçti. Türkiye, gerekli hazırlıklar ve planları zaten yapmıştı. Genç Türkiye Cumhuriyeti ilk defa deniz aşırı bir müdahale yaparak 20 Temmuz sabahı Kıbrıs'a çıkarma yapacaktı. Harekâta katılacak askerlerin Ada'ya sevkleri gizlilik ve titizlikle yapılacaktı. Öyle ki kendileriyle röportaj yapılan Ankaralı gazilerin anlatılarına göre askerlerin çoğuna savaşa gittikleri son anda yola çıktıklarında söylenmiştir. Bundan dolayı da birçoğu ailelerine haber veremeden Harekâta katıldılar.

Mehmetçiğin Kıbrıs'a sevkleri denizden ve havadan gerçekleşmiştir. Deniz Kuvvetlerinin çıkarma gemileri ile Kıbrıs'a taşınan Türk askerleri Ada'nın sahillerinden giriş yapmışlardır. Hava Kuvvetlerine bağlı uçak ve helikopterlerle taşınan askerler ise paraşütlerle Kıbrıs'a inmişlerdir.

3.6.1. Deniz Yolu İle Sevk Edilen Askerler

Gazilerin anlatımlarına göre Kıbrıs Barış Harekâtına katılacak askerlerin büyük çoğunluğu Mersin Taşucu Limanından Kıbrıs'a deniz yoluyla sevk edilmişlerdir. Önce bulundukları birliklerden gönüllük, kura veya kendilerine sorulmasın Harekâta gitmek için seçilmişler, ardından kara yolu vasıtasıyla Mersin Taşucu limanına götürülmüşlerdir. Önemli bir kısmı birliklerinde iken kendilerine doğrudan Ada'ya gönderildikleri söylenmemiştir. Askerlerin bir kısmı yolda, bir kısmı ise Mersin'de beklerlerken, Harekât için Kıbrıs'a gittiklerini öğrenmişlerdir. Bazı gönüllüler harekâta katılacakları için yola çıktıklarını önceden öğrenmişlerdir. Mersin'den deniz altıların nezaretinde çıkarma gemileriyle Ada'ya sevk edilmişlerdir. Deniz yoluyla sevk edilen Mehmetçik Girne sahillerinden Kıbrıs'a çıkarma yapmışlardır. İlk çıkarma yapanlar Rumların ateşiyle karşılaşmışlardır. Sonra çıkarma yapanlar ise bu ilk ateşe maruz kalmamışlardır. İkinci Harekâta deniz yoluyla sevk edilenler ise gönüllük usulüne tabi tutulmamışlardır. Zorunlu olarak Harekâta katılmışlardır. Kıbrıs'a gideceklerinin bilinciyle yola çıkmışlardır. Onların çıkarması da I. Harekâttaki gibi önce birliklerinden kara yolu ile Mersin'e oradan deniz yoluyla Girne sahillerine filikalarla gerçekleşmiştir. Farklı olarak bazıları birliklerinden Mersin'e uçaklarla da taşınmıştır. Yine Mersin'den sivil gemilerle de Ada'ya sevk edilenler olmuştur.

Ankaralı gazilerden İsmail Yalçın Harekât öncesinde Ağrı Doğubeyazıt'ta 35. Mekanize Zırhlı Tugay Komutanlığında usta asker olarak görev yapmaktaydı. Yalçın'ın anlattığına göre 15 Temmuz 1974 tarihinde Nikos Sampson'un Kıbrıs'ta darbe yapmasından sonra, Tugayda alarm çalması üzerine tüm askerler toplanmıştır. Komutanlar askerlere Türkiye'nin yakında Kıbrıs'a Harekât yapacağını ve 17 Temmuz'da yola çıkılacağını söylemişlerdir. Kendi birliklerinden de 5 çavuşun, 5 onbaşının ve 5 erin seçileceği bildirilmiştir. Harekâta katılacak bu 15 asker gönüllük yoluyla belirlenmiştir. Gönüllü olanların sayısı fazla olunca kura çekilmiştir. İsmail Yalçın kurada çıkmasıyla Kıbrıs'a gidecek askerler arasında yerini almıştır. Yalçın'a ve diğer 14 arkadaşına Osmaniye'de komando eğitimi verileceği söylenerek 18 Temmuz sabahı kahvaltıdan sonra otobüse

bindirilmişlerdir. Bu uğurlamaya vatandaşlar da katılmışlardır. Halk kurbanlar keserek askerleri Osmaniye'ye yolculamışlardır. Yalçın ve arkadaşları Osmaniye'de komando eğitimi alacaklarını düşünürlerken oradan Mersin'e götürülmüşlerdir. Mersin'den 19 Temmuz'da Ertuğrul çıkarma gemisine binmişlerdir. 20 Temmuz sabahı ise Girne'den çıkarma yaparak Harekâtta 14. Piyade Alayı 2. Tabur ve 6. Bölük'te Piyade Çavuş olarak görevlendirilmiştir.[192]

Kars Sarıkamış'ta Piyade Çavuş olarak askerliğini yaparken 18 Temmuz 1974 sabahı İskenderun'da tatbikata katılacağını düşünerek yola çıkan İsmail Güçlü ise Adana'ya gelmeden yolda Harekâta katılacağını öğrenmiştir. Mersin'e vardıktan sonra 19 Temmuz'u 20 Temmuz'a bağlayan gece gemiye binmişlerdir. Sonrasını İsmail Güçlü şu şekilde anlatmaktadır; *" Sabaha karşı gemiden küçük feribotlara aktarma yaptık. 6 adet denizaltı öncülüğünde Girne sahile hareket ediyorduk. Sabah 06.30 sıralarında Girne halk plajının açıklarında denize atlayarak çıkarma yapacaktık. Ancak tuhaf şekilde ben bir anda denize atlarsam üstüm ıslanır gibi bir düşünceyle duraksadım. O esnadan arkamdan birisi beni denize itince bir anda kendime geldim. Çıkarma esnasında Rum mevzilerinden üzerimize yağmur gibi mermi yağıyordu. İlk anda 90 civarı şehit verdiğimizi düşünüyorum."*[193]

Necip Torun, Kars'ta askerlik görevini yaparken Kıbrıs'a Harekât yapılacağı söylentilerinin dolaştığını belirtmiştir. Torun'un anlatımına göre bir gün komutanları askerleri toplamış, düzenlenmesi düşünülen Harekâta katılmak isteyen gönüllü askerlerin olup olmadığını sormuştur. Askerlerin hepsinin gönüllü olması üzerine komutanlar kura çekmiştir. Kuradan Necip Torun da çıkmıştır. Torun, tam gününü hatırlayamasa da, bir gün sabaha karşı Kars'tan yola koyulmuşlardır. Adana'da bir gece kaldıktan sonra Mersin'e gitmişlerdir. Mersin Limanından akşam üstü gemilerle Kıbrıs'a doğru yola çıkmışlardır. Girne sahilden araçlarla alınmışlardır. Herhangi bir çatışma yaşanmamıştır. Girne'ye vardıklarında 28. Tümene katılmış bu sırada Beşparmak Dağlarında çatışmaların sürdüğünü ifade etmiştir.[194]

Gaziantep 5. Mekanize Birliğinde askerlik yaparken Mersin'e normal göreve gittiğini düşünen Hamza Baydar ise yaşadıklarını şu şekilde anlatmaktadır: *"Mersin'e vardıktan sonra Kıbrıs Barış Harekâtına katılacağımızı öğrendik. Aileme haber verememiştim. Evliydim ve çocuklarım ne olacak diye düşündüm. Korku ve üzüntü içinde Mersin'de bekliyorduk. Harekâtın yapılacağı sabah gemiyle hareket ettik. Girne sahile yaklaştığımızda Rumlar tarafından atış yağmuruna tutulduk. Çıkarma yaptıktan sonra 39. Tümen ve 28. Tümen'de görev yaptığımız hatırlıyorum."*[195]

Mehmet Durmuş, Kahramanmaraş 14. Piyade alayında askerlik görevini yaparken bir Pazar günü alarmın çaldığını belirtmiştir. Bunun rutin uygulamalardan biri olduğunu düşünmüştür. Onun anlatılarına göre Harekâtla ilgili toplanıldığı askerler arasında konuşulmuştur. Tüm Alay'da bir anda savaş hazırlıkları başlamıştır. Hazırlıklar bitmeden kimsenin uyumayacağı talimatları iletilmiştir.

[192] **İsmail Yalçın**, 11.05.2024 Türkiye Muharip Gaziler Derneği Genel Başkanlığı'nda Yapılan Görüşme.
[193] **İsmail Güçlü,** 16.10.2024 tarihinde Türkiye Muharip Gaziler Derneği Genel Başkanlığı'nda Yapılan Görüşme.
[194] **Necip Torun,** 15.10.2024 tarihinde Türkiye Muharip Gaziler Derneği Genel Başkanlığı'nda Yapılan Görüşme.
[195] **Hamza Baydar,** 03.12.2024 tarihinde Ankara Büyük Şehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde Yapılan Görüşme.

Yalnız kaldıklarında hayatta nasıl kalacaklarına dair eğitimler verilmiştir. Ardından bir gece yarısı tüm Alay arabalarla yola çıkmıştır. Önce Mersin Erdemli, ardından Mersin Limanına gidilmiştir. Gemi ile birlikte Girne açıklarına kadar gidilmiş, oradan filikalar ile çıkarma yapılmıştır. Durmuş, kendisinin Girne'ye ilk çıkarma yapan birliklerde olmadığını ve çıkarma yaptıklarında her yerde savaşın izlerinin görüldüğünü anlatmıştır.[196]

Erzurum Kandilli'de askerlik yapan Yılmaz Gürbüz ise Harekâta gönüllü katılan askerlerdendir. Birliklerinde komutanlarının Kıbrıs Barış Harekâtına gitmek için gönüllü asker olup olmadığının sorulması üzerine kendisinin gönüllü olduğunu söylemiştir. Gürbüz, Kıbrıs'a gönüllü olarak yazıldığını dayısına haber vermeyi başarabilmiştir. Gönüllü olan diğer arkadaşlarıyla beraber Erzurum'dan kara yolu ile doğrudan Mersine gitmişlerdir. 23 Temmuz 1974 akşamı saat 21.00 sularında çıkarma gemisine binmişlerdir. Girne'ye yaklaşınca filikalara binerek çıkarma yapmışlardır. Çıkarma yaptıktan sonra 14. Piyade Alayı'na katılmıştır.[197]

II. Barış Harekâtına katılan Kasım Çal Ada'ya çıkarma sürecini şöyle anlatmaktadır: *"17 Ağustos 1974 sabahı Kıbrıs Barış Harekâtına katılmak üzere Erzurum'dan yola çıktık. Mersin Taşucu'na 18 Ağustos günü vardık. 19 Ağustos günü yanımıza alabildiğimiz kadar cephane alarak 40'ar kişilik botlara bindik. Geceyi denizde geçirdik. Sabah saatlerinde zor şartlar altında Girne'ye çıkarma yaptık. Çıkarma yaptığımız gibi sıcak çatışma başladı hatta 100 metre sonra ilk şehidimizi verdik. Durup geri dönmeden direk ilerlemeye devam ettik."*

Kasım Çal çıkarmanın neden Girne'den yapıldığına dair Subayların kendilerine aktardıklarını anlatmıştır: *" Çıkarmadan 3-4 ay önce öğretmen kılığında subayların Kıbrıs'a giderek ön araştırma yaptıklarını, bunların neticesinde Girne sahildeki kayalıklardan Rumların kendilerini göremeyeceği, Rum atışlarından korunabileceği ve Rumların esas çıkarmanın Lefke tarafından yapılacağını düşünmesi sebebiyle daha çok yığınaklarını bu bölgeye yaptıklarını, bu sebeplerden ötürü Girne'nin çıkarma için seçildiğini belirtmişlerdir."*[198]

Haydar Aru, Gaziantep 5. Zırhlı Tugayı'nda 8 aylık usta asker iken Kıbrıs'taki Birinci Harekâtı ve sonrasındaki gelişmeleri yakından takip etmişlerdir. Komutanları, birliklerinin II. Harekâta katılacağını bildirmiştir. Bunun üzerine hazırlıklar başlamıştır. Birlikteki tüm mühimmat trene yüklemişlerdir. Mühimmat trenle nakledilirken, Aru'nun da içinde bulunduğu askerler karayoluyla Mersin'e sevk edilmişlerdir. Aru'nun anlatımına göre Mersin'e giderlerken Toros Dağlarında asker taşıyan kamyonun devrilmesi üzerine bir subay şehit olmuştur. Adana'dan geçerken tüm halk sokaklara çıkarak askerlere, meyve, sebze ve yiyecek vermişlerdir. Mersin'de Çamlık bölgesinde sivil bir tur gemisi ile 40 kişi akşam saat 22.00 civarı Girne'ye hareket etmişlerdir. Girne sahile yaklaşınca da filikalara binerek çıkarma yapmışlardır.[199]

---

[196] **Mehmet Durmuş,** 03.12.2024 tarihinde Ankara Büyük Şehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde Yapılan Görüşme.
[197] **Yılmaz Gürbüz,** 03.02.2025 tarihinde Ankara Büyük Şehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde Yapılan Görüşme.
[198] **Kasım Çal,** 26 Mart 2025 tarihinde Gölbaşı Gaziler ve Şehit Aileleri Derneği'nde Yapılan Görüşme.
[199] **Haydar Aru,** 03.12.2024 tarihinde Ankara Büyük Şehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde Yapılan Görüşme.

Batman Jandarma Komando taburunda Jandarma er olarak görev yaparken Mehmet Kadir Kaya Tabur Komutanlarına gönderilen şifrenin geç çözülmesi sebebiyle Harekâta geç katıldıklarını anlatmıştır. Akşam saat 16:00 sularında Taburda bir telaşın başladığını, hemen tüm taburun uçağa bindirilerek Mersin'e götürüldüklerini, oradan da 11'er kişilik filikalar ile Girne'ye çıkarma yaptıklarını, belirtmiştir. Çıkarma yaptıkları sırada II. Harekâtın başladığını, Nevşehir Komando taburuna katıldıklarını anlatmıştır.[200]

3.6.2.Hava Yolu İle Sevk Edilen Askerler

Kıbrıs Barış Harekâtına denizden yapılan çıkarmaların yanı sıra bir çok asker uçaklarla havadan paraşüt ve helikopter ile Ada'ya indirilmişlerdir. Paraşüt eğitimi alanlar uçaklarla taşınırken, eğitimsiz olan askerler helikopterlerle sevk edilmişlerdir. Hava yoluyla Kıbrıs'a çıkarma yapan askerlerin çoğu askeri emirle Harekâta gönderilmişlerdir. Çok azı gönüllük usulüyle seçilmiştir. Onların neredeyse tamamı Harekât için Kıbrıs'a gittiklerinin farkında idiler. Fakat kendilerine son anda haber verdiklerinden dolayı pek çoğu ailelerine haber vermeye fırsat bulamamışlardır. Askerlik yaptıkları birliklerinden önce karayoluyla hava alanlarına sevk edilmişlerdir. Ardından uçaklarla veya helikopterlerle Kıbrıs semalarına uçmuşlardır. Oradan uçaklardan paraşütlerle ve helikopterlerle Ada'ya inmişlerdir. İlk inenler Rum askerlerinin yoğun ateşiyle karşılaşmışlardır.

Kayseri Hava İndirme Tugayı 4. Paraşüt Taburu Karargah Bölüğünde yazıcı çavuş olarak görev yapan Dursun Yiğitoğlu, görevi sebebiyle Harekât yapılacağını arkadaşlarından önce öğrenmiştir. 19 Temmuz 1974 tarihinde Tugay Komutanlarının: *"Gazanız mübarek olsun, Kıbrıs'a barış götüreceğiz, Türklerin emniyetini alacağız"* sözleriyle tüm askerlerin Kıbrıs'a gideceklerini öğrendiklerini belirtmiştir. Yiğitoğlu, arkadaşlarıyla kendi aralarında Kıbrıs Harekâtından dönüp dönemeyeceklerini, orada neyle karşılaşacaklarını konuştuklarını anlatmıştır. 20 Temmuz 1974 sabahı kamyonlara binerek uçaklara götürülmüşlerdir. Giderken yolda duygusal anların yaşandığın belirtmiştir. Uçağa bindiklerinde pilot ; *"Kıbrıs'a gidiyoruz atlayacağımız yer düzlük, rüzgar sıfır nat, düşman teslim olmak üzere"* anonsunu yapmıştır. Yiğitoğlu uçaktan paraşütle Ada'ya inişlerini şöyle anlatmıştır; *" Ortaköy mevkiinin üzerinde uçaktan paraşütle atladık. İnerken Rumlar tarafından yerden bize doğru yoğun atış vardı. Ortaköy'de bir yere indik. Ardından 20'şer ve 30'arlı gruplara ayrıldık. Telsizlerimizi kurup bizi karşılayacak grupla iletişime geçtik."*[201]

Kırıkkale 28. Tümen 61. Piyade Alayı cephanelik çavuşu olarak görev yapan Cemalettin Türker, komutanlarının: *"Kıbrıs'a Harekât düzenlenecek depoları açın"* emriyle Harekât yapılacağını öğrenmiştir. Türker ve arkadaşları karayolu ile Ankara Kayaş'a götürülmüşlerdir. Ankara'da halk onları sevinçle karşılamıştır. Türker, Harekâta katılmak için yola çıkacağını bildirdiği, fakat göndermeye fırsat bulamadığı ailesine yazdığı mektubu bu sırada yere atmıştır. Onun gibi bazı askerler de aynı usulü uygulamışlardır. Ankara halkı ise askerlerin attıkları bu mektupları

[200] **Mehmet Kadir Kaya,** 10 Nisan 2025 tarihinde Türkiye Muharip Gaziler Derneği Polatlı Temsilciliği'nde Yapılan Görüşme.
[201] **Dursun Yiğitoğlu,** 16.10.2024 tarihinde Türkiye Muharip Gaziler Derneği Genel Başkanlığı'nda Yapılan Görüşme.

toplayıp postaya vermişlerdir. Bu sayede Türker'in mektubu da ailesine ulaşmıştır. Ailesi de onun Harekâta katılacağını öğrenmiştir. Türker, Ankara'dan bindikleri helikopterle Kıbrıs'a hareket ettiklerini belirtmiştir. Kıbrıs'ın Kırnı bölgesine yoğun ateş altında indiklerini anlatmıştır.[202]

Kayseri Hava İndirme Tugayı'nda er olarak görev yapan Müslüm Şirinaga, kendilerine mühimmat dağıtılmasıyla Kıbrıs Harekâtına katılacaklarını anladıklarını belirtmiştir. Havalimanında uçaklara bindirildikten sonra Kıbrıs'ta Paşaköylü civarında bir araziye paraşütle 4 tabur olarak atlayış yaptıkları bilgisini paylaşmıştır. Paraşütle Kıbrıs'a iniş yaparken saldırıyla karşılaşmadıklarını beyan etmiştir.[203]

Bolu Dağ Komando Tugayı'nda askerliğini yapan Adil Ateş, Kıbrıs'ta darbe yapıldığı haberlerini duymaları üzerine Kıbrıs'a gideceklerini öğrenmiştir. Ateş, yaşanan süreci şu ifadelerle anlatmıştır; " *Biz bir Harekât yapılacağından ziyade Kıbrıs'a giderek sükunu sağlayacağımızı düşünüyorduk. Üsteğmenimiz gönüllü asker var mı diye sordu fakat sonrasında herkes Harekâta katıldı. Harekâttan üç gün önce sabah spor yaparken emir gelmesi üzerine hepimiz araçlara binerek yola çıktık. 1. gün Ankara Etimesgut'a, 2. gün Konya'ya, 3. gün Mersin'e vardık. Mersin'den manga manga helikopter ile Kıbrıs'a hareket ettik ve Boğazköy civarında bir tarlaya indik. İndikten kısa süre sonra Rumlar tarafından yaylım ateşine tutulsak da Rumlar başarılı olamadı."*[204]

Yıldırım Yücel, Kayseri Hava İndirme Tugayı 4. Karargâh Birliğinde askerlik yaparken, radyodan Kıbrıs'taki gelişmeleri takip ettiğini anlatmıştır. 19 Temmuz'da Kıbrıs'a gideceğini öğrenmiş fakat kendisine Harekâttan hiç bahsedilmemiştir. Usta birliğinde görev yapması ve paraşüt eğitimlerini yeterince almamış olması sebebiyle karayolu ile Mersine götürülmüş buradan uçaklarla değil helikopterler ile Kıbrıs Boğazköy civarında indirilmiştir. İndikten hemen sonra toplanıp eksik olup olmadığının anlaşılması için askerler sayılmıştır.[205]

3.7. Gazilerin Anlatılarında Birinci Harekât

Birinci Kıbrıs Barış Harekâtına katılan Ankaralı gazilerin anlatıları cephedeki savaşın nasıl yürütüldüğünü ortaya koymaktadır. Harekât Hava indirme Tugayı'na bağlı havacıların paraşütleriyle Kıbrıs'a inmesiyle başlamıştır. 2.087 havacı Mehmetçik atlayış yapmıştır. Yeterli uçak tahsis edilemediğinden Hava İndirme Tugayı'nda bazı paraşütçüler ile paraşüt eğitimini yeterince almayan yaklaşık 1.000 Mehmetçik ve Kıbrıs Değiştirme Birliği, Ada'da Kırnı bölgesine indirilmişlerdir.[206] Harekâtın başladığı tarih olan 20 Temmuz, Kıbrıs için en sıcak günlerdi. Rumlar Türk hava kuvvetlerinin hava indirme harekâtını engellemek için bölgedeki tarlaları ateşe vermiştir. Çıkan dumanlar paraşütlerle inen Mehmetçiklere zorlanmalarına neden olmuştur. Yine gazilerin anlatımına göre Rumlar Türk ordusuna karşı çok güçlü savunma hatları ve korunma alanları oluşturmuşlardır.

---

[202] **Cemalettin Türker,** 16.10.2024 tarihinde Türkiye Muharip Gaziler Derneği Genel Başkanlığı'nda Yapılan Görüşme.
[203] **Müslüm Şirinaga,** 03.09.2024 tarihinde Ankara Büyük Şehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde Yapılan Görüşme.
[204] **Adil Ateş,** 03.12.2024 tarihinde Ankara Büyük Şehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde Yapılan Görüşme.
[205] **Yıldırım Yücel,** 03.12.2024 tarihinde Ankara Büyük Şehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde Yapılan Görüşme.
[206] M. Şükrü Tandoğan, **Kıbrıs Barış Harekatı Birlikler ve Muhabereler**, Türkiye Muharip Gaziler Derneği Yayınları, Ankara, 2015, s.30.

Rumlar tarafından hazırlanan mevziler betonarme ile inşa edilmiş, içinde her şeyin mevcut olduğunu uzun süre yaşanabilecek ortamın sağlandığı belirtilmiştir. Aslında Rumlar Harekâtın uzun süreceğini tahmin etmekteydi.

Kıbrıs'a havadan ve karadan çıkarma yapan Türk ordusunun hareketi genel olarak, karadan ilerleme sağlarken aynı esnada hava desteği ile askerlerin önünün açılması şeklinde olmuştur. Kayseri Hava İndirme Tugayından Kıbrıs Ortaköy'e paraşütle inen Dursun Yiğitoğlu çıkarma sırasında karşılanışlarını, Rumların savunma hatlarını, ilk sıcak temasları şöyle anlatmıştır: *"Paraşütlerle iniş yaptıktan sonra Dikmen bölgesine giderken Kıbrıslı Mücahitler ile karşılaştık. Bizi sevinçle karşılayarak, < bayrak görürseniz sakın inanmayın temkinli olun uyarısında bulundular.> Bu esnada sıcak çatışmalar yaşamaya başladık. Bizim mevzilerimiz dört adet taştan ve çevresi kumla çevriliydi. Rumların mevzileri ise beton dökülerek yapılmıştı. Bu önceden hazırlıklı olduklarını gösteriyordu. Yanılmıyorsam 21-22 Temmuz günü taarruza geçiyoruz talimatı geldi. Biz de mevzilerimizden çıkarak hücuma geçtik. Hücuma geçtiğimizi gören Rumlar her şeyi bırakıp kaçmaya başladılar. Burada şunu belirtmeliyim. Kaçan Rumlardan ele geçen mermilerin üzerinde MKE damgası vardı. Tahminimce Yunanistan ve Türkiye'nin NATO üyesi olması sebebiyle bizim üretimimiz mermiler Rumların eline geçmişti. Bu mermilerin hepsini geri aldık"*[207]

Kıbrıs Kırnı bölgesine helikopter ile indirilen askerlerden Cemalettin Türker ise Birinci Harekât ile ilgili şunları aktarmıştır: *"İndiğimizde yoğun ateş altındaydık. Şehit veriyorduk. Harekâtın 2. günü çok sıkıntılı geçmişti. Buradan canlı çıkamayacağımızı düşünürken Türk jetlerinin desteğe gelmesi ile daha rahat ilerleyebildik. 3 gün içinde Güneye doğru ilerleyip Beş Parmak Dağlarını aşıp Girne, Karova ve Lapta'yı teslim aldık."*[208]

Paraşütle atlayış yaparak Kıbrıs'a çıkarma yapan Müslüm Şirinaga, Paşaköylü civarına atlayış yaptıklarını belirtmiştir. İniş yaptıkları sırada ve ilk anlarda Rumların ateşine maruz kalmadığını ifade etmiştir. Fakat bir süre sonra Rum ateşine maruz kaldıklarını bildirmiştir. Akşama doğru hava kararınca kendilerine Rumlar tarafından sürekli aydınlatma mermileri atıldığını aktarmıştır. Bolu'dan gelen ve helikopterle indirilen askerlerle birleşince Rumlar karşısında daha hızlı ilerleme kaydettiklerini belirtmiştir. Girne'ye doğru hareket ettikleri sırada 3 Mehmetçiğin şehit düştüğü bilgisini paylaşmıştır.[209]

Bolu Komando Tugayı'nda görevli iken helikopter ile Kıbrıs'a indirilen askerlerden olan Adil Ateş, Birinci Harekâtta yaşadıklarını şöyle anlatmıştır: *" Boğazköye indikten sonra Rum tarafından yaylım ateşine tutulsak da Rumlar başarılı olamadı. Bun bu esnada G3 ve Lav silahı kullanıyordum. Karşılıklı çatışmalar devam ederken Yunanistan'a ait fantom uçakları üzerimizden geçti ise de yerimizi tespit edemedi. Sadece yaşam koşullarımız zorlaştırmak için bir su deposuna atış yaptılar fakat vuramadılar. Türk jetleri gelince kaçmak zorunda kaldılar. I. Harekâtta biz St. Hilarion*

[207] **Dursun Yiğitoğlu,** 16.10.2024 tarihinde Türkiye Muharip Gaziler Derneği Genel Başkanlığı'nda Yapılan Görüşme.
[208] **Cemalettin Türker,** 16.10.2024 tarihinde Türkiye Muharip Gaziler Derneği Genel Başkanlığı'nda Yapılan Görüşme.
[209] **Müslüm Şirinaga,** 03.09.2024 tarihinde Ankara Büyük Şehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde Yapılan Görüşme.

Kalesi'nin olduğu tepeye çıkarak burayı kontrol altına aldık. Bu yüzden bize St. Hilarion Aslanları diyordular. Şu tespiti yapabilirim Rumlar Türk komandosundan çok korkuyordular. Geldiğimizi duyan silahlarını bırakıp kaçıyordular."[210]

Helikopter ile Boğazköy civarında boş bir araziye indirilen Yıldırım Yücel'in aktardıklarına göre, Kıbrıs'a ilk çıktıklarında önce ağaçlık bir alana toplandıktan sonra sayım yapılmıştır. İngilizlerin haber vermesi üzerine Rumlar tarafından yerleri tespit edilmiştir. Bunun üzerine Rumlar tarafından havan atışlarına maruz kalmışlardır. Bu atışlardan dolayı 3 asker şehit olmuştur. Yücel ve arkadaşları verilen talimat üzerine Ercan Havalimanına doğru ilerlemeye başlamışlardır. Bu ilerleme sırasında Lefkoşa'ya yaklaştıklarında boş binalardan kendilerine ateş açılmıştır. Türk tanklarının kendilerine ateş açılan bu binaları yok etmesiyle ilerleme sağlamışlardır. Sonrasında Ercan Havalimanı tamamen Mehmetçiğin kontrolü altına alınabilmiştir.[211]

Harekâtın Birinci ve İkinci safhasına da katılan İsmail Yalçın Birinci Harekâtla ilgili yaşadıklarını şöyle anlatmaktadır: *" Girne'de 20 Temmuz sabahı karaya çıktığımızda Rum tarafından önceden hazırlanmış mazgallardan yoğun ateş altında kaldık. Hava desteği olmasa ilerleme şansımız yoktu. Harekâtın ilk üç günü karşılıklı kayıplar veriyorduk en zor günlerimizdi."*[212]

Çıkarma istenildiği şekilde, tam bir baskın tarzında ve çok az kayıpla başarılmıştı. Ancak, Girne plajının dar olması nedeniyle çıkarma gemilerinin aynı anda kapak atılamaması sonucu birlikler bir bütün olarak karaya çıkamamışlardı. Bu durum, birliklerin plajda yığılmalarına ve araziye parça parça yayılmaları nedeniyle emir komuta zafiyetine ve aralarında irtibat kopmasına yol açmıştı. Bu nedenle çıkarma harekâtında çeşitli koordinesizlikler yaşanmıştır. Birlikler lüzumsuz yere istikamet ve yer değiştirmek durumunda kalmışlardır.

Hafif araç şoförlüğü yapan İsmail Güçlü yaşadıklarını şöyle anlatmıştır: *"Girne plajına çıkarma yaptıktan sonra Tümen Komutanımız Bedrettin Demirel derhal bizi toparladı. Girne'nin iç kısımlarına doğru ilerledik. Girne'ye vardığımızda sokak çatışmaları başladı. Girne'de bir evden sürekli bize atış yapılıyor ve ilerleyemiyorduk. Bir tankımızın atışı ile önümüz açıldı ilerlemeye devam ettik. Girne'den sonra Boğazköy ve Serdarlı'ya doğru ilerledik. Yolda geçtiğimiz her yer yakılmış yıkılmış, halk feryat figan içinde ağlıyordu."*[213]

İki Harekâta da katılan Hamza Baydar, Birinci Harekâtla ilgili şunları aktarmıştır: " *Girne'de sahile çıktığımızda yoğun ateş altındaydık. Hatta Rum uçağı olduğunu düşündüğüm bir uçak üstümüzden geçerken bize ateş etti. Biz de zeytin ağaçlarına siper aldık. Atış bittikten sonra Girne iç kısımlarına doğru ilerlemeye başlamıştık. İlk esnada içimizde biraz korku ve neyle karşılaşacağımızı bilememenin tedirginliği vardı. Komutanlarımız sürekli bizi cesaretlendiriyordu. Yaşanan*

[210] **Adil Ateş,** 03.12.2024 tarihinde Ankara Büyük Şehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde Yapılan Görüşme.
[211] **Yıldırım Yücel,** 03.12.2024 tarihinde Ankara Büyük Şehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde Yapılan Görüşme.
[212] **İsmail Yalçın**, 11.05.2024 Türkiye Muharip Gaziler Derneği Genel Başkanlığı'nda Yapılan Görüşme.
[213] **İsmail Güçlü,** 16.10.2024 tarihinde Türkiye Muharip Gaziler Derneği Genel Başkanlığı'nda Yapılan Görüşme.

çatışmalar esnasın arkamda Çorumlu bir arkadaşım şehit oldu. Kıyafetleriyle Girne şehitliğine gömüldü."[214]

40 kişilik botlar ile Girne sahiline çıkarma yapan askerlerden olan Kasım Çal, Birinci Harekât esnasında yaşadıklarını şöyle ifade etmiştir: *"Çıkarma yaptığımız günü öğlen saatlerinde Bölük Komutanımız Nail İncesu daha hızlı hareket edebilmemiz adına cephane hariç sırt çantalarımızı atmamızı emretti. Arkamızdan sürekli takviye kuvvet geliyordu. Havadan da destek almamız bizi çok rahatlatıyordu. İlk çıkarma günü akşam saatlerinde arkadaşımın beni uyarmasıyla sol kol dirseğimden vurulduğumu fark ettim. Mermi girip çıkmış fakat hiç acı hissetmemiştim. İlerleme esnasında içi erzak dolu Rum mevzileri buluyorduk."*[215]

3.8.Gazilerin Anlatılarında Ateşkes Dönemi

Gazilerin anlatılarına göre ateşkes döneminde Kıbrıs'ta görev yapan Türk askerleri daha çok bulundukları yerlerdeki mevzilerini korumakla görevlendirilmişlerdir. Rum-Yunan birlikleri ateşkes döneminde Türk köylerine saldırıp eli silah tutan çok sayıda erkeği katlederken, Mehmetçiğe karşı aynı saldırganlığı gösterememişlerdir. Fakat yine de Ateşkes ilan edilmiş olmasına rağmen Rum tarafından Türk askerlerinin bulundukları hatlara sürekli taciz atışları yapılmıştır. Mehmetçik yeni emre kadar ateşkese riayet etmiştir. Sadece kendilerine taciz ateşi açıldığında karşı tarafa taciz ateşiyle karşılık vermişlerdir. Bulundukları mevzilerde ve bölgelerde lojistik ihtiyaçlarını karşılamışlar, araçlarının tamirlerini ve bakımlarını yapmışlardır. Bulundukları bölgenin güvenliğini sağlamışlar, yol kontrolleri yapmışlardır. Mehmetçik Birinci Harekâtın yorgunluğunu ise ateşkes döneminde dinlenerek gidermeye çalışmıştır.

Ankaralı gaziler, ateşkes sırasında yaşadıklarını anlatmışlardır. İsmail Güçlü, Birinci Harekâtın ardından ateşkesin ilanından sonra Dikmen köyü civarında beklemeye başladıklarını, belirtmiştir. Ayrıca güvenliği sağlamak için yol kontrolü uygulamasına başladıklarını, bu kontrollerde yoldan Birleşmiş Milletlerin Barış Gücü askerlerini dahil hiç kimseyi geçirmediklerini söylemiştir.[216]

Dursun Yiğitoğlu, ateşkes sırasında Koçtepe diye bir bölgede mevzilendiklerini belirtmiştir. Birinci Harekât boyunca 3 gün boyunca ayağında bulunan botlarını nihayet çıkarıp dinlenme ve uyuma imkanı bulduğunu söylemiştir.[217]

Yıldırım Yücel, ateşkesin ilanından sonra Lefkoşa'dan kendilerinin alınarak Girne'ye yakın bir tavuk çiftliği yanına yerleştirildiklerini ve tüm ihtiyaçlarını buradan karşıladıklarını anlatmıştır. Yücel, konuşlandıkları bu yerlerde beklerlerken ateşkes nedeniyle kendisi ve arkadaşlarının artık savaşın sona erdiği ve evlerine dönecekleri beklentisine kavuştukları bilgisini paylaşmıştır. Fakat hiç beklemedikleri anda İkinci Harekât talimatının verildiğini söylemiştir.[218]

---

[214] **Hamza Baydar,** 03.12.2024 tarihinde Ankara Büyük Şehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde Yapılan Görüşme.
[215] **Kasım Çal,** 26 Mart 2025 tarihinde Gölbaşı Gaziler ve Şehit Aileleri Derneği'nde Yapılan Görüşme.
[216] **İsmail Güçlü,** 16.10.2024 tarihinde Türkiye Muharip Gaziler Derneği Genel Başkanlığı'nda Yapılan Görüşme.
[217] **Dursun Yiğitoğlu,** 16.10.2024 tarihinde Türkiye Muharip Gaziler Derneği Genel Başkanlığı'nda Yapılan Görüşme.
[218] **Yıldırım Yücel,** 03.12.2024 tarihinde Ankara Büyük Şehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde Yapılan Görüşme.

Hamza Baydar ateşkes sürecini şöyle anlatmıştır*: "Girne'de Yorgos denilen bir yerde tarlada beklemeye başladık. Sürekli nöbetleşe güvenliğimizi sağlıyorduk. Komutanlarımız, Rumların sızma hareketi olabilir diye yaklaşanlardan parolayı bilmeyen olursa kesinlikle vurun talimatı verildi. Ben daha çok araçların tamir bakımını yapıyordum bir yandan da lojistik desteği sağlanıyordu."*[219]

Türk askerinin mevzilendiği yerlerin bazıları Rum askerlere çok yakın bölgelerde olmuştur. Bununla ilgili olarak Mehmet Durmuş şunları anlatmıştır: *"Lefkoşa'da iken sorumlu Asteğmenimiz bize ateşkesin ilan edildiğini söyledi. Kesinlikle atış yapılmayacak talimatını iletti. Fakat Rum askerlerin sesini bile duyuyorduk. Bize karşı taciz atışı yaptıklarında karşılık veriyorduk sadece. Yakınlarda Hamitköy vardı tüm ihtiyaçlarımızı bu köyden karşılıyorduk."*[220]

Birinci Harekât esansında sol dirseğinden yaralanan Kasım Çal, ateşkes sürecinde Rumlara 500 metre uzaklıkta Yılmaz köyünde mevzilendiklerini belirtmiştir. Orada zinde kalabilmek için spor yaptıklarını söylemiştir.

3.9.Gazilerin Anlatılarında İkinci Harekât

İkinci Kıbrıs Barış Harekâtı, Türk askerinin Birinci Harekâtta edindiği tecrübe ve imkânların artması ile hedeflere daha kısa sürede erişilmiştir. Görüşülen Gazilerin ortak söylemleri de bu yöndedir. Gazilere göre Mehmetçik önceki harekâtta elde ettiği zaferin ve tecrübenin getirdiği motivasyonla geride kalanları düşünmeden, Kıbrıs'ta Türklere karşı yıllardır yürütülen baskıları ve katliamları sona erdirerek barışı ve sükuneti tesis etmek ve Türklerin geleceğini güven altına almak için canını ortaya koyarak savaşmıştır. Buna karşın Birinci Harekâttaki mağlubiyet ve aralarında oluşan ikilik Rum-Yunan askerlerinin morallerini alt üst etmişti. Bu nedenle belirli ülkü uğruna canını ortaya koyarak savaşan Mehmetçiğin önünde Rum askerler olabildiğince savaşmaktan kaçınmışlardır. Bu nedenle Mehmetçik İkinci Harekâtta hızla ilerlemiş ve belirlenen hedeflere ulaşmıştır.

İkinci Kıbrıs Barış Harekâtı, Birinci Harekâta göre lojistik ve ağır silahlar açısından daha rahat geçmiştir. Türk uçaklarının zaferin elde edilmesinde büyük katkısı olmuştur. Türk jetlerinin de artan desteği ile Türk ordusu daha güvenli hareket alanı bulmuştur. Öncelikle Türk jetleri hedefleri vuruyor, ardından karadaki birlikler ilerliyordu. Bu gelişmelerin ışığında Türk askeri daha hızlı hareket kabiliyetine sahip olmuştur.

Türk jetlerinin desteğini ortaya koyması açısından Mehmet Durmuş şu önemli bilgileri aktarmıştır: *" İkinci Harekâtın başladığından haberimiz yoktu. Sabaha karşı Türk Jetlerinin sesiyle uyandık. Önce jetler bombalıyor sonrasında biz de sıcak temas kuruyorduk. Hatta bir defasında Beşparmak dağlarında bir mevziden bize havan atışı yapılıyordu. Çok zor duruma düşmüştük. Atış yapılan yeri tespit eden jetlerimiz hızlıca bu Rum mevzisini yok etti bizi kurtardı."*

[219] **Hamza Baydar,** 03.12.2024 tarihinde Ankara Büyük Şehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde Yapılan Görüşme.
[220] **Mehmet Durmuş,** 03.12.2024 tarihinde Ankara Büyük Şehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde Yapılan Görüşme.

Mehmetçik, harekât sırasında cephe hattında savaşırken Rum askerlerine karşı bombardıman yapan Türk jetlerine hedef olmamak için tedbir almıştır. Hamza Baydar, bu duruma dikkat çekmiştir. Türk Jetlerinin kendilerini tanımaları için beyaz iç çamaşırlarını sırtlarına bağladıklarını anlatmıştır.[221]

Dursun Yiğitoğlu ise harekâtta bir Rum'un satırlı saldırısına maruz kalmıştır. Yiğitoğlu bu saldırıdan kurtulmayı başarmıştır. O da anlatılarında İkinci Barış Harekâtında tanklar ve ağır silahların desteğine dikkat çekmiştir. Tanklar ve ağır silahların desteğinde harekâtın rahat geçtiğini belirtmiştir.[222]

İsmail Yalçın ise İkinci Harekâta dair çok önemli bilgiler vermiştir. Verdiği bilgilere göre Değirmenlik bölgesinde Rumlar bir depoyu patlatmaya çalışmışlarsa da bunda başarılı olamamışlardır. Yalçın ve arkadaşları Rumların patlatmaya çalıştıkları bu depoyu ele geçirdiklerinde burasının Rumların cephaneliği olduğunu anlamışlardır. Depoda bulunan Rumlara ait çok sayıda mermi ganimet edilmiştir. Yalçın, İkinci Harekâtta Kıbrıslı Mücahitlerin Mehmetçik ile nasıl işbirliği içerisinde hareket ettiklerine de değinmiştir. Ona göre bölgeyi tanıyan Mücahitler, kendilerine istihbarat bilgileri vererek yardımcı olmuşlardır. Mücahitlerden alınan istihbarat ile Mehmetçik daha kolay ilerlemiştir. Yalçın anlatılarında Rumların çocukları da nasıl ateşe attıklarını ortaya koymuştur. Rumların resmen çocukları asker olarak cephe hattına sürdüğünü gördüğünü söylemiştir.[223]

Savaş esnasında önemli görevleri başarıyla yerine getiren Cemalettin Türker de İkinci Harekâta dair önemli anlatılarda bulunmuştur. Harekât öncesinde Rumların Türk köylerine saldırdığı bilgilerini teyit etmiş, Rum mevzilerinin sağlamlığına dikkat çekmesinin yanı sıra Kıbrıslı Mücahitlerin kendilerine desteğini şöyle anlatmıştır: *"Harekâta başlamadan önce Ayşe Tatile çıksın parolasını ilettiler. Bu sırada Rumlar Serdarlı ve Muratağa'da katliamlara devam ediyordu. Dikkatimi çeken husus ise, Rum mevzilerinin çok profesyonel olduğuydu. Rum mevzilerini bulmamızda mücahitlerin desteği çok önemliydi. I. Harekâta göre II. Harekâtta teçhizat açısından Rumların önüne geçmiştik."*[224]

Ankaralı gazilerden harekâtta Mehmetçiklerin şehadetine tanık olanlar da vardır. Bunlardan biri İkinci Harekâtta hafif zırhlı araç sürücülüğü yapan İsmail Güçlü'dür. Güçlü, kahramanca savaşırlarken Rumların attığı bomba nedeniyle şarapnel parçasının isabet etmesi sonucu aracının arkasında bulunan iki askerin şehit olduğunu aktarmıştır. Bundan çok etkilendiğini, fakat savaşmaya devam ettiklerini belirtmiştir.[225]

İkinci Harekâta katılan Necip Torun Rumlara karşı nasıl savaşarak ilerlediklerini şöyle aktarmıştır: *"II. Harekâtın başlamasıyla Lefkoşa'yı Türk Jetleri bombalamaya başladılar. Bu esnada*

[221] **Hamza Baydar,** 03.12.2025 tarihinde Ankara Büyük Şehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde Yapılan Görüşme.
[222] **Dursun Yiğitoğlu,** 16.10.2024 tarihinde Türkiye Muharip Gaziler Derneği Genel Başkanlığı'nda Yapılan Görüşme.
[223] **İsmail Yalçın**, 11.05.2024 tarihinde Türkiye Muharip Gaziler Derneği Genel Başkanlığı'nda Yapılan Görüşme.
[224] **Cemalettin Türker,** 16.10.2024 tarihinde Türkiye Muharip Gaziler Derneği Genel Başkanlığı'nda Yapılan Görüşme.
[225] **İsmail Güçlü,** 16.10.2024 tarihinde Türkiye Muharip Gaziler Derneği Genel Başkanlığı'nda Yapılan Görüşme.

Rum tarafından havan saldırıları oluyordu. Hatta atılan hava toplarından bir tanesi yan tarafımızda bulunan bölüğe isabet etti. Akabinde biz de karşı atış yapmaya başladık. Küçük bir çekilme yapmak zorunda kaldık. Rum tarafından gelen mermiler önümde toprağa çarpıyordu. Bir şekilde kendimi daha sonra güvenli bölgeye alabilmiştim. Çatışmalar devam ederken Rumlar Magusa istikametine doğru kaçmaya başladılar. Biz ise Lefkoşa da belirtilen hedefleri kontrol altına aldık."[226]

Haydar Aru, İkinci Harekâta dair tanık olduğu çok değerli bilgileri paylaşmıştır. Kendilerine müdahale etmek isteyen Yunan Fantom uçaklarının nasıl Türk jetlerini görünce kaçtıklarını, Yunan birliklerinden nasıl ganimetler edindiklerini, ilerlemelerinde paletli araçların rolünü aktarmıştır. Rum askerlerinin kaçmamaları için komutanları tarafından nasıl bağlandıklarını da ortaya koymuştur. O da Harekât sırasında arkadaşlarının şehadetine tanık olan Ankaralı gazilerdendi. Aru'nun Harekâta dair bu önemli verileri şöyle aktarmıştır: *" 14 Ağustos sabahı 39. Piyade Tümen Komutanı Bedrettin Demirel komutasında II. Barış Harekâtına başladık. Sabah 08:30 civarı Türk Jetlerimiz belirli mevzileri bombalamaya başladı. Yunan Fantom Jetleri de Türk Jetlerini görünce kaçmak zorunda kaldı. Bulunduğum tümen 3 günde Magusa ve Sivriburunu aldı. Magusa'ya varmadan iki yakıt tankeri ele geçirmiştik. Hatta biz ilerlerken kaçan Rum komutanlar, Rum erlerin kaçmaması için onları zırhlı araçlara bağlamışlardı. Bunun yakıt ikmali açısından faydasını yaşamıştık. Hiç unutamadığım bir anı ise; tam yerini bilemediğim bir bölgede iken havan topunun kariyer aracımıza isabet etmesi sonucu araçta 8 askerimiz şehit olurken, 5 askerimiz de kurtulmuştur. Ardından yangın çıkması sebebiyle önümüzde paletli aracalar yanan bölgelerde önümüzde giderek yolu açıyor biz de normal araçlarla ilerliyorduk. Paletli araçlar yolu açmasa ilerlememiz mümkün değildi."*[227]

Adil Ateş ise İkinci Harekât sırasında geçici ateşkeslerin yapıldığı bilgisini paylaşmıştır. Bu ateşkeslere rağmen tabur komutanlarının alınması gereken hedeflere nasıl kilitlendiğini ortaya koymuştur. Ayrıca Birleşmiş Milletlerin Rumlara istihbarat aktardığını ileri sürmüştür. Ateş'in şu ifadeleri Mehmetçiğin savaşma azmini göstermesi açısından mühimdir: *"İkinci Harekât esnasında tam günün hatırlayamasam da 6 saatlik bir ateşkes ilan edildi bilgisi gelmişti. Fakat Tabur Komutanımız Cemal Eruç <ben ateşkese uymuyorum. Lefke'yi almadan durursak tüm emeklerimiz boşa gider, Bolu Komando Tugayı olarak Lefke'yi alacağız> emrini verdi. Biz de kamyonlara binerek Lefke'ye doğru hareket ettik. Bu 6 saatlik süreçte bir çok köy ve Lefkeyi aldık. Fakat Lefke'ye giderken üzerimizde sürek BM helikopterleri uçuyordu. Muhtemelen Rumlara haber veriyordular. Çünkü gittiğimiz her yerde yemekleri bile ocaklarda bırakıp kaçmıştılar."* [228]

Ateş'in anlatılarında bahsettiği Tabur Komutanı Cemal Eruç, Lefke'nin alınmasını daha sonra kaleme alacağı hatıralarında aktarmıştır. Eruç, ateşkese rağmen hareket ettiğinden bahsetmeden Lefke'nin nasıl alındığını şöyle anlatmaktadır: *"Tugay ihtiyat Tabur Komutanı olarak, Tugay ihtiyatının kullanılması konusunda Tugay Komutanının ana fikrini bilmem gerekiyordu. Tugay*

[226] **Necip Torun,** 16.10.2024 tarihinde Türkiye Muharip Gaziler Derneği Genel Başkanlığı'nda Yapılan Görüşme.
[227] **Haydar Aru,** 03.12.2024 tarihinde Ankara Büyük Şehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde Yapılan Görüşme.
[228] **Adil Ateş,** 03.12.2024 tarihinde Ankara Büyük Şehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisi'nde Yapılan Görüşme.

Komutanı <sana gün doğdu, bu gece ateşkes ihtimali kuvvetle muhtemel, saat 19:00'da önce Lefke'nin alınması Genelkurmay Başkanlığının emridir> dedi. Sevinçten uçuyordum. Hemen müsaade istedim ve Tabur'a gittim. Ana fikrimi ve yürüyüş için ön emrimi bildirdim. Üsteğmen Koşaner hazırlığa başladı. Zaten Bölükler hazırdı, harekât emrimi verdim ve bölükler bindiler. İlerleme düzenim taktik motorlu ilerleme düzeniydi…BM Barış Gücü'nden Danimarka kontenjanından bir birlik vardı. Yarbay Şirınsın ve Binbaşı Honen'le Tanıştık. Yarbay, Lefke'nin boşaltıldığını, bir tek Rum'un dahi kalmadığını söyledi. Ben buna inanmayı tercih ettim. Yarbayı şoförümle arama oturttum ve Lefke sınırlarına birlikte girdik. Vukuatsız, şahitli, tespit edildiği şekilde… Tugay Komutanlığı'na VRQ-3 telsiz ile şu mesajı çektim; Lefke'ye 18.30'da vukuatsız olarak girildi. Lefke Türk Silahlı Kuvvetleri'ne aittir. Ateşkese yarım saat kala, vazifemi çatışma çıkmadan vukuatsız olarak yapmış olmanın huzurunu duyuyor ve şansıma bir kere daha şükrediyorum."[229]

Adil Ateş, Lefke'yi aldıktan sonra da ilerlemeye devam ettiklerini, yanlışlıkla Birleşmiş Milletler bölgesini 6 km ihlal ettiklerini kendilerine yapılan uyarılarla anladıklarını söylemiştir. Türk askerinin canla başla mücadele ettiğini vurgulamak için, yanında bir binbaşının sırtından vurulmasına rağmen hiçbir şey olmamış gibi savaşa devam ettiğini hayretler içerisinde gördüğünü söylemiştir. Kuşkusuz komutanlarının yaralansa da kahramanca savaşa devam etmesi Ateş'i ve arkadaşlarının savaşma azmini kamçılamıştır.[230]

3.10.Harekât Sırasında Alınan Esirlere Yaklaşım

Harekât esnasında her savaşta olabileceği gibi karşılıklı esir düşen askerler olmuştur. Türkler sivil ve asker olmak üzere 2.487 Rum'u ve 9 Yunan'ı esir etmişti. Rumlar ise asker, mücahit ve sivil olmak üzere 3.308 Kıbrıs Türkü'nü ve 12 Mehmetçiği esir etmişlerdir. Bu esirler İkinci Harekattan iki ay sonra karşılıklı esir değişimi ile serbest bırakılacaklardır.[231]

Gazilerin anlatımlarına göre Türk askerleri esir aldıkları Rumlara Harp esiri muamelesi yapıp iyi davranmışlardır. Onların sağlık durumlarını takip etmişlerdir. Yarası ağır olan Rum ve Yunan askerler ve subaylar Türkiye'ye götürülüp tedavileri yapılmıştır. Aç, susuz ve yaralı olan Rum esirlere gıda, kıyafet ve ilaç gibi ihtiyaçları karşılamaya çalışılmıştır.

Kendisi ile görüşme yapılan İsmail Yalçın, 11 Rum'u esir alan Türk askerleri arasında idi. Yalçın, aldıkları esirlerin hiçbirine kötü muamele yapmadıklarının altını çizmiştir.[232]

Türk askerinin esirlere insani tavrını ortaya koyan durumu anlatan Dursun Yiğitoğlu da yaşlılar, kadınlar ve çocuklara dokunmadıklarını, onları ateş hattından çıkararak ihtiyaçlarını karşıladıklarını ve ardından da güvenli bölgelere naklettiklerini anlatmıştır. Yiğitoğlu bizzat yaşadığı bir olayı şöyle aktarmıştır: *" İkinci Harekât esnasında arama tarama faaliyeti yaparken, elinde*

[229] Cemal Eruç, **Ceride**, Cinius Yayınları, İstanbul, 2014, s.144-146-147.
[230] **Adil Ateş,** 03.12.2024 tarihinde Ankara Büyük Şehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisi'nde Yapılan Görüşme.
[231] Küçük, **a.g.t.,** s.61-62.
[232] **İsmail Yalçın**, 11.05.2024 Türkiye Muharip Gaziler Derneği Genel Başkanlığı'nda Yapılan Görüşme.

satırla bizi bekleyen bir Rum ile karşılaştık. Bu kişiyi etkisiz hale getirip esir aldık. Kendisine hiçbir zarar vermedik. Hatta bu kişi bize <Türk askeri merhametlidir, kimseye zarar vermez>. diyerek yalvarmıştır."[233]

Cemalettin Türker, savaş esnasında Rum askerlerinin çok sayıda Türk köylerini yakıp yıkmalarına, Türkleri öldürmelerine tanık olmalarına rağmen, esir aldıkları bir Yunan subayı ile 12-13 civarındaki Rum esirine iyi davrandıklarını belirtmiştir. Esirlere ekmek ve su vermişlerdir. Esirlerin, özellikle Mehmetçik kelimesinden çok çekindikleri tespitinde bulunmuştur.[234]

Mehmet Durmuş ise aldıkları sivil Rum esirlerine nasıl davrandıklarını şöyle paylaşmıştır: *"Alayköy'de arama faaliyetinde bulunurken 50 yaş üzeri kadınlı erkekli bir grup bulduk. Bize suçsuz olduklarını iki toplum olarak bir sorunları olmadığını, tüm bu olayların sorumlusunun ENOSİS'çilerin olduğunu söylediler. Biz hepsini esir aldık. Ancak, çok iyi davrandık tüm ihtiyaçlarını karşıladık."*[235]

Durmuş'un anlatımından Kıbrıslı sivillerin, Ada'da Türklere yapılan zulmün ve karışıklıkların sebebini ENOSİS'çilere bağladıkları, kendilerinin suçsuz olduklarını belirttikleri anlaşılmaktadır. Gazilerden Kasım Çal da bunu teyiden yakaladıkları Rum esirlerin, sürekli EOKA'yı ve Yunanları suçladıkları bilgisini vermiştir. [236]

Gazilerin esirlere iyi davranıldığına dair anlatıları devrin kaynaklarında da yer almaktadır. Ankara Ekspres gazetesinin kamuoyuna aktardığına göre Rum esirlerden tedavi edilip iyileşenler Türklere minnettarlıklarını bildirmişlerdir. Kıbrıs Rum Milli Muhafız ordusundan Limasollu Subay Panoyodo Yoryos, ambulansa binmeden önce kendisine çok iyi davranan Türk onbaşı Mehmet'in boynuna sarılarak vedalaşmıştır. Kıbrıs'taki savaş esnasında Türklere yaralı olarak esir düşen Mihalli Eleftrios Anadolu Ajansı Muhabirine verdiği beyanatta şunları söylemiştir: *"Çarpışmalarda geri çekiliyorduk. Bacağım nasıl kırıldı bilemiyorum. Sonra Türklere esir düştüm. 10 gün önce Adana'ya getirildik. Getirilirken endişeliydim. Fakat çok iyi bakıldık, çok iyi muamele gördük."*[237]

Türlerin esirlere merhametli yaklaşımı dünya kamuoyuna da taşınmıştır. Girne'den haberler veren Wilborn Hampton, bir Türk askerinin, hastalanan 3 aylık Rum bebeği kucağında baba şefkatiyle taşıdığını haberleştirmiştir.[238]

Türk askerlerin Rum esirlere yaklaşımları gayet insancıl iken aynı durum karşı taraf için söylenemez. Rum tarafına esir düşen Türk askerleri insanlık dışı muamelelere tabi tutulmuştur. Kendisiyle görüşme yapılan İsmail Güçlü, Rumların vahşetine örnek olacak acı bir olayı gözyaşları içerisinde anlatmıştır. Rumlar tarafından esir alınan bir Veteriner Üsteğmenin 3-4 ay boyunca ağır

[233] **Dursun Yiğitoğlu,** 16.10.2024 tarihinde Türkiye Muharip Gaziler Derneği Genel Başkanlığı'nda Yapılan Görüşme.
[234] **Cemalettin Türker,** 16.10.2024 tarihinde Türkiye Muharip Gaziler Derneği Genel Başkanlığı'nda Yapılan Görüşme.
[235] **Mehmet Durmuş,** 03.12.2024 tarihinde Ankara Büyük Şehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde Yapılan Görüşme.
[236] **Mehmet Durmuş,** 03.12.2024 tarihinde Ankara Büyük Şehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde Yapılan Görüşme.
[237] **Ankara Ekspres**, 9 Ağustos 1974, s.1.
[238] **Ankara Ekspres**, 5 Ağustos 1974, s.7.

işkencelere maruz kaldığını belirtmiştir. Harekat sonrasında serbest bırakılan bu Mehmetçiğin GATA'ya sevk edilmesine rağmen şehit düştüğünü gözyaşlarıyla aktarmıştır.[239]

Rumlar tarafından esir edilen 1.750 sivil Türk ise bir stadyumda toplanmış, güneşin altında aç ve susuz bırakılmışlardır. Onlara uygulanan insanlık dışı muamele basın aracılığıyla da Türk kamuoyuna taşınmıştır.[240]

3.11.Harekâtta Lojistik İmkanlar

İlk defa deniz aşırı harekât yapan Türkiye Cumhuriyeti, sahada başarı sağlayabilmek için lojistik destek konusunda hassasiyetle planlama yapmıştır. Harekata katılmak için Türkiye'den birlikler sevk edilirken, mühimmat da nakledilmiştir. Gaziler, harekat sırasında silah ve mühimmat konusunda sıkıntı yaşamadıklarının altını çizmişlerdir.

Birinci harekât sırasında Gazilerin anlattıklarına göre çıkarma ve indirme yapan birlikler yanlarında taşıyabildikleri kadar silah ve mühimmatı almışlardır. Bunlar dışında kendilerini yavaşlatmaması için yanlarına pek bir şey almamışlardır. Karada ilerleyen Türk askerlerine peşlerinden gelen mühimmat dolu araçlar destek sağlamıştır.

İkinci Harekât sürecinde ise, Birinci Harekâta göre tank ve hava desteği ile lojistik konusunda daha ileri gidilmiştir. Harekâtın ilk anlarında Rumların silah ve mühimmat olarak daha geniş imkânlara sahip oldukları belirtilmiştir. Lakin Cenevre görüşmelerinin yapıldığı ateşkes döneminde, lojistik destek ile sağlanan imkânlar sayesinde silah ve mühimmat konusunda Rumlardan daha güçlü duruma geçilmiştir. İkinci Harekât öncesinde Ada'ya sevki sağlanan tankların tahrip gücüyle, Mehmetçiğin ilerleyişi hızlanmıştır. Gazilerin ifadesiyle tanklar olmasa daha çok şehit verilebilirdi.

Türk Silahlı Kuvvetleri, içinde bulunduğu ortam içerisinde imkân dâhilinde kendi ihtiyaçlarını karşılamayı başarmıştır. Özellikle ilk beş günden sonra Rum imkânlarının azalması, Türk askerlerinin yaşadığı zafiyetleri telafi etmesine yardımcı olmuştur. Birlikler kendi imkânlarını karşılamak adına, yakındaki birlikler ile koordinasyon kurarak birbirlerinin ihtiyaçlarını karşılamışlardır. Harekâtın devam ettiği süreçte, ilk yardım, yaralı ve şehit tahliyesi zor koşullarda altında yapılmıştır.[241]

Gazilere göre Türk askeri lojistik olarak sıkıntı çekmemekle beraber Ada'nın aşırı sıcak olmasından ve çok az su bulunmasından büyük zorluklar çekmişlerdir. Karşılarına çıkan su kaynaklarının Rumlar tarafından zehirlenebileceği şüphesi Mehmetçiğin susuz kalmasının nedenlerinden olmuştur. Hızla ilerleyen Türk askerleri gıda takviyesi olarak ise Kıbrıs'ta ilk defa gördükleri keçiboynuzu ve susuzluklarına kısmen çare olan turunçgiller tüketmişlerdir.

---

[239] **İsmail Güçlü,** 16.10.2024 tarihinde Türkiye Muharip Gaziler Derneği Genel Başkanlığı'nda Yapılan Görüşme.
[240] **Ankara Ekspres**, 27 Temmuz 1974, s.1.
[241] Eruç, **a.g.e.,** s.234.

3.12.Gazilerin Harekât Sürecindeki Duygu ve Gözlemleri

Kendileriyle görüşme yapılan gazilerin hepsi o günlerde yaşadıklarının ve tanık olduklarının duygusal etkisi altındadır. Gazilerin bazıları anlatımlarında bunu ortaya koymaktadırlar. Kendilerini derinden etkilemiş bir hatırasını anlatırken gözyaşlarını tutamayan gaziler vardır. Bazıları ise kendilerini derinden etkilemiş anıları anlatmak istememektedirler.

Gazilerin tamamı için Kıbrıs hiç bilmedikleri, gitmedikleri bir Ada idi. Bu gerçekten hareketle görüşmelerde kendilerine yabancı bir coğrafyada savaştıklarının altını çizmişlerdir. Kıbrıs'a gideceklerini anladıklarında yabancı oldukları bu yerde neyle karşılaşacaklarını bilmemenin verdiği tedirginlikleri yaşadıklarını belirtmişlerdir. Özellikle evli olup çoluk çocuğu olan askerlerde bu hisler hakim olmuştu. Örneğin Hamza Baydar, bilmedikleri bir coğrafyada savaşa giderken korku ve üzüntü içinde olduklarını söylemiştir. Evli ve çocukları olması sebebiyle onları bir daha görememe tedirginliği yaşamıştır. Araçlarla Mersin'e giderken herkesin birbirine sessizce baktığını fakat kimsenin geri dönmek istemediğini söylemiştir.[242] Aynı şekilde Dursun Yiğitoğlu ise yaşadıkları duygu durumunu şöyle aktarmıştır: *" Kendi aramızda konuşurken, dönüp dönemeyeceğimiz, orada kimle neyle karşılaşacağımız, paraşütle alçaktan atlayış yapıp yapamayacağımız gibi durumları tartışıyorduk. Herkesin içinde belirsiz bir endişe vardı"*[243] Fakat tüm bu karamsarlıkları ve endişeleri Harekât ile birlikte ortadan kalkmıştır. Kıbrıs'taki soydaşlarını kurtarmak amacıyla kendilerine verilen hedefleri almak için büyük bir cesaretle, korkusuzlukla savaşmışlardır. Hiç birinin savaş alanından kaçmak ve geri dönmek aklına bile gelmemiştir.

Gazilerin Kıbrıs Harekâtında şahit oldukları Rumların savunmasız Türk sivillere karşı yaptıkları vahşetleri duygu dünyalarını derinden etkilemiştir. Bu görüntüleri hayatları boyunca hafızalarından silememişlerdir. Hamza Baydar, Kıbrıs'a vardıklarında karşılaştığı manzarayı şöyle anlatmıştır: *" Savaş esnasında gittiğimiz köyler yıkılmış, insanlar canlı canlı yakılmıştı. Hiç unutamadığım ise bir evin penceresinde kaçmaya çalışırken insan cesediydi. Köylere girdiğimizde yanık ceset kokuları geliyordu."* Ayrıca Baydar, Lojistik olarak sıkıntı çekmediklerini, Ada'nın aşırı sıcak olması sebebiyle, sıcak ve susuzluğun kendilerini zorladığına değinmiştir.[244]

Gaziler, arkadaşlarının yaralanmaları ve şehit düşmelerinden de ziyadesiyle etkilenmişlerdir. Necip Torun, kendisinin mayın döşemek ve toplamak görevi olduğu bilgisini verdikten sonra bu görevini yaparken, arkadaşının mayına basması sonucu ayağının koptuğunu, hemen tampon yaptığını, akabinde Türkiye'ye gönderildiğini hiç unutamadığını belirtmiştir. Kendisini derinden etkileyen başka bir anısını ise şöyle anlatmıştır: *"Muradiye köyünden bize sürekli erzak getiren öğretmen ve çocukları diri diri gömdüler. Bunu hiçbir zaman unutamıyorum."*[245]

---

[242] **Hamza Baydar,** 03.12.2024 tarihinde Ankara Büyük Şehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde Yapılan Görüşme.
[243] **Dursun Yiğitoğlu,** 16.10.2024 tarihinde Türkiye Muharip Gaziler Derneği Genel Başkanlığı'nda Yapılan Görüşme.
[244] **Hamza Baydar,** 03.12.2024 tarihinde Ankara Büyük Şehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde Yapılan Görüşme.
[245] **Necip Torun,** 15.10.2024 tarihinde Türkiye Muharip Gaziler Derneği Genel Başkanlığı'nda Yapılan Görüşme.

Yılmaz Gürbüz, Mersin'e vardıklarında helikopterlerle şehit cenazelerinin taşındığına şahit olmuştur. Bu durumun kendisini çok etkilediğini belirtmiştir.[246]

Gazilerin ilk defa gittikleri, yabancı oldukları Kıbrıs'taki gözlemleri de önemlidir. Yılmaz Gürbüz, Harekâtın sona ermesinden sonra Kıbrıs'taki Türk halk ile sıcak ilişkiler kurduklarını, futbol turnuvaları düzenlediklerini ifade etmiştir. Kıbrıs'ta en fazla sıcaktan ve susuzluktan şikayetçi olduklarını belirtmiştir. Bunların dışında aşırı derecede yılan gördüklerini belirtmiştir. Kendisinin ve arkadaşlarının Kıbırs'ta ilk defa gördükleri keçiboynuzuna dikkat çekmiştir. Bu meyvenin zor zamanlarında kendileri için besin kaynağı olduğunu ifade etmiştir.[247]

İsmail Yalçın'ın gözlemleri de ilginç bilgiler sunmaktadır. Yalçın, Kıbırs'ta gayrimüslimlere ait evlerin genellikle villa olduğunu, Müslümanların ise daha çok kerpiç evlerde yaşadığı tespitinde bulunmuştur. Edindiği izlenimlere göre, Rumların refah seviyesi yüksek iken Türklerin daha yoksul şartlarda hayatta kalma mücadelesi verdiklerini aktarmıştır.[248]

Gaziler, Ada'da İngiliz etkisinin her alanda hissedildiğine dikkat çekmişlerdir. Birleşmiş Milletler Barış Gücü askerlerinin ise Rum askerlere daha iyi davrandıklarına şahit olduklarını gözlemlemişlerdir. Barış Gücü askerlerinin, Harekât sırasında Rumlara Türk askerlerinin yerlerini söylediklerini tespit etmişlerdir. Bu nedenle mümkün olduğu ölçüde Birleşmiş Milletler askerleri ile iletişim kurmamışlardır.

3.13.Kıbrıs Barış Harekatının Ankara Üzerindeki Yansımaları

3.13.1. Kıbrıs Barış Harekâtında Ankaralı Şehitler

Kıbrıs'ta Türklerin akan göz yaşını durdurmak için Türkiye Cumhuriyeti uluslararası haklarından doğan meşru müdahalesini iki harekat ile yapmıştır. Bunda da muvaffak olmuş, Kıbrıslı Türklerin huzur ve barış içinde yaşayabileceği bir toprak parçasını kurtarmıştır. Ankaralıların da dahil olduğu Türkiye'nin dört bir tarafından Mehmetçikler bu harekatta dahil olmuşlardır. Türk Silahlı Kuvvetlerinin kayıtlarına göre Kıbrıs Barış Harekâtına hava, kara, deniz olmak üzere toplam 37.567 Mehmetçik iştirak etmiştir. 1923'te kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk savaşında Mehmetçik kendine yakışır bir şekilde kahramanca savaşmış, hedeflerine ulaşmıştır. Hedeflerine ulaşmak için ise terlerini ve kanlarını da dökmüştür. Kayıtlara göre Türk Silahlı Kuvvetlerinin Kara ordusundan 411 Mehmetçik, Deniz Kuvvetlerinden 69 Mehmetçik, Hava ordusundan 5 Mehmetçik, Jandarma kuvvetinden ise 5 Mehmetçik olmak üzere toplamda 498 Mehmetçik Türkiye Cumhuriyeti'nin ve Kıbrıslı Türklerin yüksek çıkarları uğruna şehit düşerek Hakk'a yürümüşlerdir. 1.200 Mehmetçik de aynı ruhla hareket ederken yaralanmış ve gazi olmuşlardır. Vatanlarını ve

[246] **Yılmaz Gürbüz,** 03.02.2025 tarihinde Ankara Büyük Şehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde Yapılan Görüşme.
[247] **Yılmaz Gürbüz,** 03.02.2025 tarihinde Ankara Büyük Şehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde Yapılan Görüşme.
[248] **İsmail Yalçın**, 11.05.2024 Türkiye Muharip Gaziler Derneği Genel Başkanlığı'nda Yapılan Görüşme.

mukaddesatlarını korumak için Mehmetçikle birlikte savaşan Kıbrıslı mücahitlerden 70'i ve Kıbrıs Türklerinden 270 sivil şehit olmuşlardır. 1000 Kıbrıs Türk'ü de yaralanmıştır.[249]

Türkiye'nin ve Kıbrıslı Türklerin bu milli ve mukaddesat aynı zamanda uluslararası haklarından doğan meşru savaşına Ankaralılar da ziyadesiyle katkı yaptılar. Ankara'dan 968 Mehmetçik Kıbrıs Barış Harekâtına katıldı. Arkalarında memleketlerini, ailelerini ve en sevdiklerini bırakıp hiç görmedikleri, kendilerine yabancı bir coğrafyada yaşayan soydaşlarının hayatlarını kurtarmak ve Kıbrıs'ın yeniden vatan toprağı olması için savaşmaya gittiler. Geri dönmeyi düşünmeden, canları pahasına kahramanca savaştılar. 968 Ankaralı Mehmetçikten 19'u bu harekatta şehit düştü. Onlardan 18'inin şehit bilgileri Milli Savunma Bakanlığı kayıtlarında yer almaktadır. Ankaralı 1 şehidin kayıtlarına ise ulaşılamamıştır. Ankaralı tespit edilen şehitlere dair veriler değerlendirildiğinde şunlar ifade edilebilir:

Şehitlerin 16'sı zorunlu askerliklerini yapan ve Kıbrıs'taki harekata gönüllü katılan askerlerden oluşmaktaydı. Şehitlerin 2'si ise muvazzaf asker olup Başçavuş rütbesinde idiler. Askerlerden en fazla şehit 1953 doğumludur. Onlar şehit düştüklerinde 21 yaşlarında idiler. 5'i ise 1954 doğumlu olup şehit olduklarında sadece 20 yaşlarında idiler. Biri ise 1952 doğumlu olup 22 yaşında şehit düşmüştü. İki şehit ise muvazzaf askerdi. Bunlardan biri 1930, diğeri 1946 doğumlu idiler. Şehit olduklarında sırasıyla 44 ve 28 yaşlarında idiler. Ankaralı şehit Mehmetçiklerin 9'u er, 7'si onbaşı, 2'si ise başçavuş idiler. Ankaralı şehitlerin, şehit düştükleri yerler ise genellikle Lefkoşa idi. Fakat çıkarma yapılan Girne'de de şehit olanlar da vardı. Girne'de 3, Lefkoşa'da 6, Pladini'de 2, Küçük Kaymaklı'da 2, Ayermonla'da 1, Ortaköy'de 1, Sikilip'te 1, Ayayorgi'de 1, Ozanköy'de 1 Ankaralı Mehmetçik şehit olmuştur. Ankaralı şehitlerin 14'ü Birinci Harekât ve sonrasında, 4'ü İkinci Harekat ve sonrasında şehit düşmüşlerdir. Birinci Harekât ve sonrasında şehit düşenlerin 7'si savaş devam ederken, 7'si ise yaralı olarak tedavileri sürerken harekatın bitiminden sonra şehit düşmüşlerdir. İkinci Harekâtta şehit düşenlerin 2'si savaş devam ederken 2'si ise tedavileri sürerken şehit düşmüşlerdir.

Tablo 1: Kıbrıs Barış Harekâtında Şehit Düşen Ankara Nüfusuna Kayıtlı Askerlerin Listesi

S. N	Adı Soyadı	Doğum Yeri Yılı	Baba Adı	Rütbesi	Birliği	Şehit Düştüğü Yer
1	Ali Aktaş	Ankara-1954	İbrahim Bey	Piyade Er	Hava İndirme Tugayı 4. Tabur	21.07 Küçük Kaymaklı
2	Agah Top	Ankara-1954	Adil	Er	Kıbrıs Türk Silahlı Kuvvetleri Alayı	22.07. Lefkoşa Havalimanı
3	Ahmet Alçıkaya	Ankara-1954	Mustafa Bey	Piyade Er	14.Alay Karargahı Servis Bölüğü	31.12 Lefkoşa Bölgesi

[249] Tandoğan, a.g.e., s. 35.

4	Cengiz Kurtuluş	Ankara-1953	Rahmi Bey	Piyade Onbaşı	Komando Tugayı 2. Tabur	26.07 Ayermonla Bölgesinde
5	Duran Akyüz	Ankara-1953	İsa Bey	Piyade Onbaşı	Kıbrıs Türk Silahlı Kuvvetleri	14.08 Ortaköy
6	Halil Aslan	Ankara-1953	Kemal Bey	Piyade Er	50. Piyade Alayı 3. Tabur	14.09 Lefkoşa Bölgesinde
7	Halim Şahin	Ankara-1946	Halit Bey	Başçavuş	39. Tüm.Tnk.Tb.2. Bölük	22.07 Girne Bölgesinde
8	İsmail Hakkı Gedik	Ankara-1930	Mahmut Bey	Başçavuş	2.Tüm.Sağ.Ambl.Bl.	08.08 Sikilip
9	Salih Cıbır	Ankara-1954	Mehmet Bey	Piyade Onbaşı	Kıbrıs Türk Silahlı Kuvvetleri Alayı	22.07. Lefkoşa
10	Mehmet Can	Polatlı-1953	Rıza Bey	Piyade Er	50. Piyade Alayı 2. Tabur	18.08.Lefkoşa
11	İlyas Demirkıran	Polatlı-1953	Emin Bey	Piyade Onbaşı	50. Piyade Alayı 2. Tabur	15.08 Lefkoşa
12	Mustafa Koçer	Ankara-1953	Mehmet Bey	Piyade Er	50. Piyade Alayı 3. Tabur	20.07 Ayayorgi
13	Hüseyin Koç	Ankara-1953	Hasan Bey	Piyade Onbaşı	Komando Tugayı 3. Tabur	23.07 Girne
14	M. Ali Şengül	Kızılcahamam-1953	Yusuf Bey	Piyade Er	50. Piyade Alayı 2. Tabur	16.08 Lefkoşa
15	Hüdaverdi Ulutaş	Ankara-1952	Muhsin Bey	Topçu Onbaşı	39. Tümen Topçu Alayı	24.07 Ozanköy
16	Mustafa Yurdakadim	Ankara-1953	Hasan Ali Bey	Piyade Onbaşı	50. Piyade Alayı 3. Tabur	22.07 Pladini
17	Mehmet Yılmaz	Ankara-1954	Yakup Bey	Piyade Er	Hava İndirme Tugayı 3. Tabur	24.07 Pladini
18	Satılmış Tekel	Ankara-1953	Şevket Bey	Jandarma Er	Batman Jandarma Komando Taburu	14.08 Girne

Kaynak: Milli Savunma Bakanlığı, Şehitlerimiz, Cilt 1, Ankara, 1998.

3.13.2.Ankara'da Kıbrıs Barış Harekâtı'nın Yansımaları

Ülkenin her bölgesinde olduğu gibi Ankara kamuoyunda da harekât geniş yankı uyandırmıştır. Dönemin kitle iletişim aracı olarak gazeteler Ankara kamuoyunun adeta sesi olmuştur. Gazeteler, özellikle Ankara Ulus Meydanında halkla röportajlar yaparak Ankaralıların duygu düşüncelerini gazetelerden paylaşmışlardır. Yazarlar köşe yazılarında harekata dair önemli değerlendirmelerde bulunarak milli bilinci zinde tutmaya çalışmışlardır. Ayrıca yerel basın, dünya basınından örneklere

gazetelerinde yer vererek, dünya kamuoyunun harekât hakkındaki değerlendirmelerini de halka duyurmaya çalışmışlardır. O süreçte Ankara merkezli yayınlar yapan *Zafer, Barış, Ankara Ekspres* gibi günlük gazeteler ile aylık yayın yapan *Yeni Adam* gazetesi harekât hakkında haberlere yer vermiştir.

21 Temmuz tarihli zafer gazetesinin bildirdiğine göre Kıbrıs Barış Harekâtı'nın başladığını radyolardan ve gazetelerin ikinci baskısından öğrenen halk Ankara'da sokağa dökülmüş sevinç kutlamaları yapmıştır. Harekâtın başladığı 20 Temmuz tarihi Türk'ün zafer gününün başlangıcı olduğu addedilmiştir. Vatandaşlar, harekatın yapılış amacının hem Türk'ün haysiyetinin hem de dünya barışının korunması gerçekleştiğine inanmıştır. Ankara'da tüm siyasi partiler de halkın bu sevincine ortak olmuşlardır. Partilerin gençlik kolları bir ortak bildiri yayımlayarak gönüllü olarak harekâta katılmak istediklerini iletmişleridir. Bu taleplerini uygulamaya koymak için Ülkü Ocakları temsilcileri Genelkurmay Başkanlığını ziyaret etmişlerdir.[250]

Ankara halkı harekâtın başladığını öğrenmesiyle birlikte büyük bir heyecanla ve merakla yapılacak resmi açıklama ve gelişmeleri öğrenmek için Başbakanlığın önünde beklemiştir. Başbakanlığın önündeki kalabalık içinde bekleyenlerden biri olan İstiklal Savaşı Gazisi Mustafa Çataloğlu, gazete muhabirine duygu düşüncelerini aktarmıştır. Kurtuluş Savaşı esnasında yaşadığı heyecanı aynı şekilde hissettiğini belirterek: *"Bizim üstümüze vazife dokunursa sakalımı keser bu gençlerin hepsini önüme dizerim"* demiştir.

İki gündür Başbakanlığın önünden ayrılmadığını gözleri yaşararak anlatan ve bir yanında küçük el radyosu kucağında günlük gazetelerle son gelişmeleri yakından izlemeye çalışan Hatice Sezer isimli bir kadın vatandaş ise şunları ifade etmiştir: *"Kıbrıs'ı Türklerin alması en büyük duamızdır. Dileğim Mehmetçiklerin en büyük zaferi kazanmasıdır. Fırsat olsa hiç durmadan gönüllü olarak Kıbrıs'a giderim."*

Kaldırımlardan ağaç tepelerine kadar insanlarla dolu olan Başbakanlık binasının önünde büyük bir olgunluk ve beraberlik içinde gelişmeleri izleyen halk arasında, küçük çocuklarını kucaklarına alıp gelenler de bulunmaktaydı. Bunlardan 34 yaşındaki Dr. Onur Deniz isimli genç bir baba, ilk fırsatta gönüllülerin arasına katılacağını söylemiştir. Duygu ve düşüncelerini şöyle paylaşmıştır: *"4 yaşındaki kızımla birlikte Başbakanın yapacağı açıklamaları bekliyoruz. İnşallah Türk Ulusu yıllardan beri özlediği zaferi yakın gelecekte elde edecektir. Hükümetin enerjik tutumundan son derece memnunuz. 1964 senesindeki Kıbrıs bunalımda dört ay süre ile cephede kaldım. O günlerin heyecanını aynen yaşıyorum"* demiştir.[251]

22 Temmuz tarihli Ankara Ekspres gazetesi ise Başbakanlığın önünde bekleyen kalabalığın fotoğrafını paylaşmıştır. Öyle ki Başbakan Bülent Ecevit'in Başbakanlık binasından çıkarak Genel

[250] **Zafer**, 21 Temmuz 1974, s.1.
[251] **Zafer,** 22 Temmuz 1974, s.7.

Kurmay Başkanlığına gidişi esnasında halkın bilgi almak için arkasından koştuğu anlar gazetede yer almıştır.[252]

Birinci Harekatın zaferle neticelenmesi Ankara Ekspres gazetesinin 25 Temmuz tarihli nüshasında Ankaralılara: *"Türk Ulusu, tarih boyunca kazanılmış şereflerine şeref ekledi"* şeklinde duyurmuştur.[253] Ankaralılar Türk zaferini büyük bir sevinçle karşılamışlardır. Ulus Meydanı'nda sevinç mitingi yapılmıştır. Küçüğünden büyüğüne her yaştan ve her meslekten Ankaralılar sevinç gözyaşlarına boğulmuşlardır. Aslında Ankaralılar Kıbrıs'ın tamamının alınması arzusu içerisinde idiler. Ateşkesin yapılması noktasında bazı tereddütler yaşayanlar varsa da şimdilik elde edilen zaferden genel memnuniyetlerini ziyadesiyle göstermişlerdir. Hepsinde zamanı geldiğinde yeni harakatın yapılabileceği umudu ve beklentisi bulunmaktaydı.

Günlük yayın yapan Barış gazetesinin ilk sayfasında günlük olarak Engin Uç'un çizimi ile Kıbrıs Barış Harekâtıyla ilgili karikatürler yayımlanmıştır. Gazetenin muhabiri Selim Sabit ve fotoğrafçı Sami Özçoban, Ankara Ulus Meydan'ında sevinç içerisinde toplanan halkla röportajlar yaparak gazetesinde yayımlamışlardır. Kıbrıs Barış Harekâtı esnasında gerçekleşen ateşkes sürecinde yapılan bu röportajlarda, koltuk değnekli bir genç olan Bilal Ölmez, ateşkes kararı ile ilgili olarak: *"Ateşkesi isteriz kan dökmemek için, Yunanistan'la savaşa aslında gerek var. Ama kan dökmemek için şu anki duruma razı olmamız lazım"* demiştir. PTT Memuru Sümer Mumcu; *"Durum iyi. Başarılı bir sonuç elde edildi. Ateşkeste bizim lehimize sonuç sağlanması iyi bir şey olur. Daha ileri bir aşama istiyorum tabiiki. Sonucun barışçı yollarla alınmasını arzu ederim"* ifadelerini kullanmıştır. [254]

Oğlu Kıbrıs Barış Harekâtında görev yapan Hasan Küçükaslan'ın duygu ve düşünceleri ayrı önem taşımaktaydı. Zira gözünden bile sakındığı evladı bu savaşın içerisindeydi. O, vatan için evladını şehit olma pahasına Kıbrıs'a göndermişken kendisinin de onun yanında savaşmak arzusunu muhabire: *"Oğlumun yanında ben de savaşmak istiyorum. Kıbrıs için gönüllüyüm"* ifadelerini heyecan içinde yerinde durmayarak dile getirmiştir. Ulus'ta otobüs durağındaki otobüs şoförleri ve biletçileri, Yunanlardan çok çektiklerini, Kıbrıs'ın tamamen alınmadan ateşkes yapılmaması gerektiğini vurgulamışlardır. Yine üç kadınla birlikte yapılan röportajda ise, kadınlar ortak olarak Harekâtın yerinde olduğunu, sonucunun olumlu olması durumunda ancak ateşkesin yapılabileceğini ifade etmişlerdir. Son olarak ise temizlik işçisi Mehmet Cesur: "*Kıbrıs için grevimizi bıraktık. Birer yevmiyemizi ordumuza hediye ettik"* şeklindeki ifadeleri ile Harekâta desteğini sunmuştur. Yapılan röportajlarda tüm halkın görüşleri aynı ölçüde örtüşmekteydi.[255]

İkinci Barış Harekatı da aynı şekilde Ankara'da sevinçle karşılanmıştır. Aylık fikir ve sanat gazetesi olan Yeni Adam'da yazar Ömer Yalçın Kıbrıs Barış Harekâtı ile ile ilgili olarak; *"... Türk*

[252] **Ankara Ekspres**, 22 Temmuz 1974, s.1.
[253] **Ankara Ekspres**, 25 Temmuz 1974, s.1.
[254] **Barış,** 23Temmuz 1974, s.8.
[255] **Barış,** 23Temmuz 1974, s.8.

hükümetinin kararıyla ordumuzun Kıbrıs'ta yaşayan Türk ve Rum toplumunun elinden alınan bağımsız ve özgürlüğünü yeniden kazandırılması amacıyla Kıbrıs'a çıktığı herkesçe bilinmelidir. Barış Harekâtı, elbette eski anlaşmalara dayanılarak çıkma hakkı kullanılmıştır. Bunun nedeni apaçıktır: Türk ve Rum halklarının insanca, dostça ve kardeşçe yaşamlarını sağlamak için girişilen kutsal bir amaçtır. Bu amaç uğrunda Türk ulusunun ve ordunun yapamayacağı fedakârlık yoktur…" ifadeleri ile Harekâtın haklılığını ve amacını ortaya koyarak kamuoyunu aydınlatmaya çalışmıştır.[256]

Ankaralılar, birincide olduğu gibi ikinci harekatta da gelişmeleri yakından takip etmiş, elde edilen zaferler karşısında sevinç mitingleri yapmışlardır. Harakat sürecinde Ankaralıların gündemi tamamen Kıbrıs olmuştur. Çocuklarının harekatta savaşmalarının da getirdiği heyecan ve gurur Ankaralılarda ziyadesiyle görülmüştür. Ankaralılar Kıbrıs konusunda aynı duygu ve düşüncelerde birleşmişlerdir. İktidarı ile muhalefetiyle siyasi partiler ve sivil toplum örgütleri de tek yürek olmuşlardır. Yazılı basın da Mehmetçiğin ve halkın moralini yüksek tutacak haberlere yer vermiştir. Toplumun her kesimi tereddütsüz Harekâtın tamamına destek vermiştir.

3.13.3. Kıbrıs Barış Harekâtı Sürecinde Yapılan Yardımlar

Ankaralılar, harekâta maddi ve manevi desteklerini esirgememişlerdir. Kıbrıs Barış Harekâtı esnasında Türk Silahlı Kuvvetlerine destek için yardım kampanyaları düzenlenmiştir. Sıradan vatandaşlardan, esnafına, işadamına, siyasetçisine vb. her kesimden Ankaralılar düzenlenen bu yardım kampanyalarına destek olmuşlardır. Dönemin Ankara'da yayın yapan gazeteleri listeler halinde yapılan yardım miktarlarını kamuoyuna taşımıştır. Halka örnek teşkil etmesi açısından Bankaların Ankara Şubelerinin yaptıkları yardımları ayrıca yayımlamıştır.

Bu kampanyalardan biri Ankara'da, Ankara Ticaret Odası Mensupları arasında *"Kıbrıs Barış Harekâtı Yardım Fonu"* adı altında açılmıştır. Fonda birikecek para Türk Silahlı Kuvvetleri emrine verilecektir. Bundan başka Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü Hava Kuvvetleri Güçlendirme Vakfı ile Donanma Vakfına 250'şer bin lira bağışlarken Emekli Sandığı memurları da aralarında topladıkları 70 bin lirayı Türk Silahlı Kuvvetlerine vermişlerdir.[257] Yardımlarda Ankara'daki banka şubeleri öne çıkmıştır. Garanti Bankası Ankara Merkez Müdürü Dinçer Turgay 500 bin liralık bağış çekini Donanma Vakfı Genel Sekreteri Ahmet Gozez'e sunmuştur. Ayrıca Turgay 500 bin lira da Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfına bağış yaprak şubelerinin yardım için gerekli kolaylığı sağlayacağını belirtmiştir.[258]

Yardım kampanyalarına olan ilgi ve destek her geçen gün artmıştır. Bankalar da yardım hesapları açarak halkın bu kampanyalara katılmasını kolaylaştırmıştır. 1 Ağustos 1974 günü yayınlanan Barış gazetesi üçüncü sayfasında Ziraat Bankası Türkiye Hava Kuvvetleri Güçlendirme Vakfı ve Türk Donanma Vakfına yapılacak yardımlarla ilgili tüm şubelerinin hizmet verdiğine

[256] **Yeni Adam**, Ağustos 1974, s.7.
[257] **Ankara Ekspres**, 24 Temmuz 1974
[258] **Zafer,** 28 Temmuz1974, s.7.

yönelik ilan yayınlamıştır.[259] Yine Barış gazetesinin 7 Ağustos 1974 günü yayınlanan sayısında Türkiye Emlak Kredi Bankası, Hava Kuvvetleri Güçlendirme Vakfı ve Türk Donanma Vakfına yapılacak yardımlar için 2414 ve 2461 numaralı hesapların halkın emrinde olduğu ilanını vermiştir.[260]

Ankara Ekspres gazetesinin 1 Ağustos, 2 Ağustos ve 3 Ağustos 1974 tarihli sayılarında, yardımseverlerin isim ve soy isimleri, varsa şirket bilgileriyle ne kadar yardım yaptıkları listeler halinde kamuoyuyla paylaşılmıştır.[261] Yine Zafer Gazetesinde gün gün kimin ne kadar bağış yaptığının listesi yayınlanmıştır.[262] Gazetelerin bu listeleri Ankaralıların yardıma olan ilgisini artırmıştır.

Ankaralı vatandaşlar da Türk Silahlı Kuvvetlerine yardım adıyla açılan kampanyalara büyük bir istekle katılmışlardır. Ankaralıların bu teveccühü nedeniyle Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Semih Sancar ve Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Emin Alpkaya bir mesaj yayınlayarak Türk halkına harekata verdikleri destekten dolayı teşekkür etmişlerdir.[263]

Ankaralılar sadece maddi varlıklarını seferber etmemişlerdir. Evlerinde ve camilerde kıldıkları namazlarda da Türk ordusunun zaferi için dualar etmişler, Kuranlar okutmuşlardır. Böylece cephede canı pahasına savaşan çok kıymetlileri olan Mehmetçiklerin cephe gerisindeki en önemli destekçileri olmuşlardır.

[259] **Barış,** 01 Ağustos 1974, s. 3.
[260] **Barış,** 07 Ağustos 1974, s. 3.
[261] **Ankara Ekspres,** 01,02,03 Ağustos 1974, s.5.
[262] **Zafer**, 03,04 Ağustos 1974, s. 4.
[263] **Ankara Ekspres**, 24 Temmuz 1974

SONUÇ

1571'de Osmanlı Devletinin hakimiyetine dahil olan Kıbrıs'ta Türk egemenliğinin olduğu uzun yıllar süresince Türkler ve Rumlar adilane bir yönetimle barış içerisinde bir arada yaşamışlardır. Ada'da 1878'de geçici, 1914'te Defacto şeklinde oluşan İngiltere'nin varlığı 1923'te Lozan Antlaşması ile hukuken resmileşmiştir. Ada'da başlayan İngiltere yönetimi, Türk iktidarı sırasında oluşan insicamı bozmuştur. Yüzyıllardır Ada'yı yöneten yerli Türk unsurlar, yok sayılarak Yunanistan'ın telkin ve teşvikleriyle, Başpiskoposluğun önderliğinde Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması ülküsü olan ENOSİS canlandırılmıştır. Rumlar ENOSİS'i gerçekleştirmek için önce uluslararası alanda diplomatik kanalları zorlamışlardır. Bundan yanıt alamayınca tedhiş faaliyetlerine başlamışlardır. ENOSİS'i kolaylaştırmak adına kurdukları tedhiş örgütü EOKA'nın ilk hedefleri Ada'daki İngilizler olduysa da kısa süre içerisinde Türklere saldırmaya başlamışlardır. Türk köyleri ve mahalleri basılmış savunmasız siviller katledilmiştir. Ada'daki Türkler ise kıt imkanlar ölçüsünde birlikler tesis ederek kendilerini savunmak için teşkilatlanmaya gitmişlerdir. Kıbrıslı Rumlar ENOSİS için mücadelelerinde arkalarında Yunanistan'ı bulmuşlarken, başlangıçta bekledikleri desteği Ada'daki Türkler, Türkiye Cumhuriyeti'nden görememişlerdir.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri Kıbrıs sorununu İngiltere'nin bir iç meselesi olarak görmüşler, Ada'daki mevcut statükonun korunması arzusunu ulusal ve uluslararası alanlarda ifade etmişlerdir. Fakat Rumların Ada'yı İngiltere'den tamamen koparmak için çabalarını her geçen gün artan tedhiş saldırıyla takviye etmeleri, İngiltere'nin çıkarları doğrultusunda hareket ederek Kıbrıs'ta Rumları, Türklerle; Yunanistan'ı ise Türkiye Cumhuriyeti ile dengeleme stratejisine başvurmasına yol açmıştır. İngiltere ilk defa tarafları 1955'te Londra'ya davet etmiştir. Bu davet Türkiye'nin Kıbrıs meselesine dahil olmasını sağlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, ilk defa Kıbrıs için bir politika izlemiştir. Buna göre Türkiye statükodan memnundur, fakat İngiltere Kıbrıs'tan çekilirse, tarihi, siyasi, ekonomik, coğrafi, kültürel açılardan Ada, gerçek sahibi olan Türkiye'ye bırakılmalıdır. Türkiye Cumhuriyeti bundan sonra Kıbrıslı Türklerin gasp edilmek istenen haklarını korumak ve onlara yapılan saldırganlıkları önlemek için büyük uğraş içine girmiştir.

Birleşmiş Milletlerin de önderliğinde taraflar arasında yapılan çok sayıda görüşmelere rağmen Rumlar ve Yunanistan'ın Ada'daki Türkleri yok sayarak ENOSİS'i gerçekleştirmek için tedhiş faaliyetlerini artırmışlardır. Türkiye ise bu sefer Ada'da iki toplumun ahenkli bir şekilde yaşayamayacağına karar vermiş ve Kıbrıs'ta taksim tezini benimsemiş ve Ada'ya müdahale etmeye hazırlanmıştır. Bu durum Türkiye ve Yunanistan'ın savaşmalarına yol açabileceği endişesi doğurmuştur. Zira Türkiye ve Yunanistan'ın savaşması demek, aynı zamanda Soğuk Savaş sürecinde Sovyet tehlikesine karşı NATO'nun güneydoğusunda büyük bir gedik açılması anlamına gelecekti. ABD bu nedenle sürece müdahil olmuş NATO üyesi olan iki devleti bir araya getirerek Kıbrıs'ta

Türklerin ve Rumların birlikte yaşayacakları Kıbrıs Cumhuriyetinin kurulması konusunda tarafları ikna etmiştir. Zürih ve Londra Antlaşmalarıyla Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluş esasları belirlenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti bu antlaşma ile Kıbrıs Cumhuriyetinin garantör devletleri arasına girmiştir. Şayet Ada'da statüko değişikliği yapılması halinde Türkiye uluslararası haklarını kullanarak Kıbrıs'a müdahale edebilecektir. Kıbrıs Cumhuriyetinin kurulması da Ada'ya barış ve huzuru getiremedi. Cumhurbaşkanı Makarios Anayasayı değiştirerek Türklerin kazanımlarını ve mevcut haklarını yok etmeye çalıştı. Ayrıca tedhiş faaliyetlerini de artırdı. Türkiye Cumhuriyeti Kıbrıs'ta Türklerin haklarını korumak ve onlara yapılan saldırıları engellemek için Ada'ya hava kuvvetleri vasıtasıyla gerekli gördüğü zamanlarda müdahalede bulunmaktan kaçınmadı.

Yunanistan'da meydana gelen ABD destekli askeri darbe Kıbrıs'ta işleri daha da karıştırdı. Hızla Batı ve Yunanistan ekseninden uzaklaşan ve Bağlantısızlar ve Sovyetler tarafına kayan Makarios'u iktidardan devirmek için girişimlerde bulundu. Nikos Samson liderliğinde Yunanistan destekli güçler 1974'te Makarios'a darbe yaptılar. Yeni durumda Kıbrıs Cumhuriyetinde statüko değişmişti. Bunun üzerine Türkiye Cumhuriyeti önce diplomatik çözüm aradı, bunu başaramayınca uluslararası antlaşmalardan doğan hakkını kullandı ve Kıbrıs Barış Harekatına başladı. Uluslararası baskı nedeniyle ateşkes imzalamışsa da kurulan diplomasi çabalarından netice alınamayınca ikinci harekat da yapıldı. Türkiye Cumhuriyeti belirlediği hedeflere ulaştı ve Ada'daki soydaşlarının haklarını muhafaza altına aldı.

Hazırlanan tez çalışmasında Ankaralı ve erken zamanlarda başkente yerleşmiş olup Barış Harekatına katılan 14 muharip gazilerin anlatıları merkezinde sürece dair önemli bilgiler ve ayrıntılar ortaya konmuştur. Onların ifadelerinden çıkarılan önemli bir sonuç Birinci Harekata katılacak askerlerin bir kısmının Kıbrıs'a gittiklerinden son anda haberdar edilmeleridir. Onlar Kıbrıs Barış Harekatı öncesinde bir süre eğitim alacakları yerlere gittiklerini sanarlarken kendilerine yolda haber verilmiştir. Bu nedenle neredeyse tamamı ailesine haber verememiştir. Askerlerin çoğu Birinci Harekata gönüllü olarak katılmışlardır. İkinci Harekata gönderilenler ise çoğunlukla gönüllülük esasına tabi tutulmamışlardır. Gazilerin Ada'ya sevkleri deniz ve hava yoluyla yapılmıştır. Deniz Kuvvetlerinin çıkarma gemileri ile Kıbrıs'a taşınan Türk askerleri Ada'nın sahillerinden giriş yapmışlardır. Hava Kuvvetlerine bağlı uçak ve helikopterlerle taşınan eğitim almış askerler ise Kıbrıs'a paraşütlerle inmişlerdir. Ada'ya çıkarma yapan ilk birlikler yoğun ateş, çatışma ve dirençle karşılaşmışlardır.

Birinci Harekât, daha çok keşiflerle ve çatışmalar ile geçmiştir. Mehmetçik ilk iki gün zorlanmıştır. Kıbrıs'ta Mehmetçikle yan yana savaşan Mücahitlerin, araziyi tanımayan Mehmetçiğe önemli bilgiler aktararak savaşta kilit rol oynamışlardır. Mehmetçiğin kahramanca mücadelesi karşısında Rum-Yunan güçlerinin direncinin kırıldığı son gün, hedeflere tam olarak ulaşılamadan uluslararası baskı nedeniyle ateşkes imzalanmak zorunda kalınmıştır. Ateşkes döneminde Mehmetçik daha çok bulundukları yerlerdeki mevzilerini korumakla görevlendirilmiştir. Rum-Yunan birliklerinin provokasyonlarına rağmen yeni emre kadar ateşkese riayet etmiştir. Ateşkes sürecinde Mehmetçik dinlenmiş, araç gereçlerinin bakımını ve lojistik eksikliklerini tamamlamıştır.

Ateşkesin sonuç vermemesi üzerine başlatılan İkinci Barış Harekâtı, Türk askerinin Birinci Harekâtta edindiği tecrübe ve imkânların artması ile hedeflere daha kısa sürede erişmesini sağlamıştır. Mehmetçik önceki harekâtta elde ettiği zaferin ve tecrübenin getirdiği motivasyonla Kıbrıs'ta Türklere karşı yıllardır yürütülen baskıları ve katliamları sona erdirerek barışı ve sükuneti tesis etmek ve Türklerin geleceğini güven altına almak için canını ortaya koyarak savaşmıştır. Buna karşın Birinci Harekâttaki mağlubiyet ve aralarında oluşan ikilik Rum-Yunan askerlerinin morallerini alt üst etmişti. Bu nedenle belirli ülkü uğruna canını ortaya koyarak savaşan Mehmetçiğin önünde Rum askerler olabildiğince savaşmaktan kaçınmışlardır. Bu nedenle Mehmetçik İkinci Harekâtta hızla ilerlemiş ve belirlenen hedeflere ulaşmıştır.

İlk defa deniz aşırı harekât yapan Türkiye Cumhuriyeti, sahada başarı sağlayabilmek için lojistik destek konusunda hassasiyetle planlama yapmıştır. Harekata katılmak için Türkiye'den birlikler sevk edilirken, mühimmat da nakledilmiştir. Bu nedenle harekat sırasında silah ve mühimmat konusunda sıkıntı yaşanmamıştır. Türk askeri lojistik olarak rahatken Ada'nın aşırı sıcak olmasından ve çok az su bulunmasından büyük zorluklar çekmiştir. Zehirli olması ihtimali göz önünde bulundurulduğundan dolayı, ele geçirilen hiçbir su içilmeyecek hiçbir yemek de yenilmeyecekti. Kumanya olarak verilen peksimet ve konserve çok da yeterli olmamıştır. Hızla ilerleyen Türk askerleri gıda takviyesi olarak Kıbrıs'ta ilk defa gördükleri keçiboynuzu ve susuzluklarına kısmen çare olan turunçgiller tüketmişlerdir. Uyku ve istirahat imkânları da olmamıştır.

Savaş'ın ilk başladığı andan itibaren karşılıklı olarak esir alımları olmuştur. Türk askerleri esir aldıkları Rumlara iyi davranmışlardır. Tedavi gereken esirler Adana'ya gönderilmiştir. Fiili olarak Türklere saldırmayan sivil Rum halk esir alınmamıştır. Sadece güvenli bölgelere taşınmışlardır. Fakat aynı hassasiyeti Rum tarafı göstermemiştir. Türk esirlere kötü muamelede bulunmuşlardır.

1923'te kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk savaşında Mehmetçik kendine yakışır bir şekilde kahramanca savaşmış, hedeflerine ulaşmıştır. Hedeflerine ulaşmak için ise kanlarını dökmüştür. Kayıtlara göre 498 Mehmetçik, 70 Mücahit ve 270 sivil Kıbrıs Türk'ü Türkiye Cumhuriyeti'nin ve Kıbrıslı Türklerin yüksek çıkarları uğruna şehit düşerek Hakk'a yürümüşlerdir. 1.200 Mehmetçik ve 1.000 Kıbrıs Türk'ü de yaralanmıştır. Türkiye'nin ve Kıbrıslı Türklerin uluslararası haklarından doğan meşru savaşına Ankaralılar da ziyadesiyle katkı yapmışlardır. Ankara'dan 968 Mehmetçik Kıbrıs Barış Harekâtına katılmış, 19'u şehit düşmüştür.

Ankaralılar, Kıbrıs Barış Harekatını yakından takip etmişler, elde edilen zaferler karşısında sevinç mitingleri yapmışlardır. Harekat sürecinde Ankaralıların gündemi tamamen Kıbrıs olmuştur. Çocuklarının Kıbrıs'ta savaşmalarının da getirdiği heyecan ve gurur Ankaralılarda ziyadesiyle görülmüştür. Ankaralılar Kıbrıs konusunda aynı duygu ve düşüncelerde birleşmişlerdir. İktidarı ile muhalefetiyle siyasi partiler ve sivil toplum örgütleri tek yürek olmuşlardır. Yazılı basın da Mehmetçiğin ve halkın moralini yüksek tutacak haberlere yer vermiştir. Toplumun her kesimi tereddütsüz Harekâta destek sağlamıştır.

Ankaralılar, harekâta maddi ve manevi desteklerini esirgememişlerdir. Kıbrıs Barış Harekâtı esnasında Türk Silahlı Kuvvetlerine destek için yardım kampanyaları düzenlenmiştir. Sıradan vatandaşlardan, esnafına, işadamına, siyasetçisine vb. her kesimden Ankaralılar düzenlenen bu yardım kampanyalarına destek olmuşlardır. Dönemin Ankara'da yayın yapan gazeteleri listeler halinde yapılan yardım miktarlarını kamuoyuna taşımıştır.

Kendileriyle görüşme yapılan gazilerin hepsi o günlerde yaşadıklarının ve tanık olduklarının duygusal etkisi altındadır. Gazilerin bazıları anlatımlarında bunu ortaya koymaktadırlar. Kendilerini derinden etkilemiş bir hatırasını anlatırken gözyaşlarını tutamayan gaziler vardır. Bazıları ise kendilerini derinden etkilemiş olan anılarını anlatmak istememişlerdir. Genel olarak üzerinden yıllar geçmesi sebebiyle bazı gaziler anlatılarında yer adları ve tarihlerde tereddütler yaşamışlardır. Gazilerle yapılan görüşmelerde ortaya çıkan kesin hüküm şudur ki: Savaşa katılırken hiçbiri en ufak tereddüt yaşamamışlardır.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

T.C. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, **Kıbrıs'ta Meydana Gelen Son Hadiseler ve Neticeleri Hakkında Başbakan'ın Beyanatı,**Yer:16-89-10, (00.11.1967).

T.C. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, **Kıbrıs Meselesi, EOKA ve Yunanistan Hakkında Rapor**, Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü, , Dosya. E4, Yer. 64-394, 29, (08.03.1964).

T.C. Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, **Kıbrıs İsyanı**, Yer:37145-148336-41, (23.10.1931).

T.C. Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi**, Kıbrıs Rumlarının İsyan Çıkarması İle Yaşanan Olaylar**,Yer: 534/37145-148336-24, (26.10.1931).

T.C. Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi**, Kıbrıs'ın Yunanistan'a İlhakı,** Yer: 37122-149052-2, (01.11.1935).

T.C. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi**, Başbakan Adnan Menderes'in Kıbrıs Meselesi Hakkında Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'ya Telgrafı,** Yer: 30-1-0-0/1-18-19. (27.08.1955).

T.C. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi**, Economist Dergisinde Kıbrıs Meselesi Hakkında Çıkan Yazı,** Yer:30-1-0-0/38-227-11. (04.05.1957).

T.C. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi**, Zürih Konferansı ve Türk Yunan Münasebetleri İle İlgili Olarak Brutus Coste'nin Adnan Menderes'e Çektiği Telgraf,** Yer:7-39-5. (14.02.1959).

T.C. Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi**, II. Gornale D Italia Gazetesine Yunanistan Dışişleri Bakanı`nın Kıbrıs meselesi Hakkında Vermiş olduğu Röportajı**, Yer.44305-210669-9. (06.07.1956).

T.C. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi**, TSK Tarafından Kıbrıs'a Karşı Fiili Müdahalede Bulunulmasına ve Yunanistan'ın Bir Tecavüzü Halinde Bu Devlete Karşı da Harekete Geçilmesine Emir Verme Konusunda Başbakanın Yetkili Kılınması**, , Yer:317-47-8. (01.19.1974)

T.C. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi**, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde Kıbrıs Meselesi Hakkında Yapılan Müzakereler**, 19.02.1964, Yer:71-452-4.

T.C. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi**, Kıbrıs Meselesi Hakkında İsmet İnönü'ye Gönderilen İmzasız Mektup**, Yer:8-45-3. (31.01.1964).

T.C. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi**, Mustafa Halil'in Kıbrıs Meselesiyle İlgili Gönderdiği Mektup**,Yer:8-45-34. (28.05.1964).

T.C. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi**, Kıbrıs Lusignan Ailesinden Mustafa Şevki Lusignan'ın İsmet İnönü'ye Kıbrıs Hakkında Görüşlerini Bildirdiği Mektup**, , Yer:8-46-6, (17.06.1964).

Diğer Kaynaklar

Açıkgöz, Serkan, (2006) , **Kıbrıs Barış Harekâtı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akalın, Hakkı, (2002), **İnfaz Yeri: Kıbrıs Tarih: 19 Ağustos 1974**, Ümit Yayınları, Ankara.

Albayrak, Mustafa, (2020), "Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları (1950-1960)", **Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi**, Sayı 46, s.249-275.

An, Ahmet, (2000), **Kıbrıs Sorununun Perde Arkası**, Gelenek Yayınları, İstanbul.

Ankara Ekspres, 21,23,24 Temmuz 1974, 01,02,03 Ağustos 1974

Apuhan, Ferhat, (2017), **1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Bingöllü Kıbrıs Gazileri**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aru, Haydar, 03.12.2024 tarihinde Ankara Büyük Şehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde Yapılan Görüşme.

Ateş, Adil, 03.12.2024 tarihinde Ankara Büyük Şehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde Yapılan Görüşme.

Aydoğdu, Ahmet, (2005), **Kıbrıs Sorunu Çözüm Arayışları "Annan Planı ve Referandum Süreci**, Asil Yayınevi, Ankara.

Arık, Umut, (2011), "Kıbrıs Krizi", **LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 2,. s.3-21.

Armaoğlu, Fahir, (1963), **Kıbrıs Meselesi 1954-1959 Türk Hükümeti ve Kamuoyunun Davranışları**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara,

Babaoğlu, Resul, (2018), "Türkiye'nin Kıbrıs Politikasının Evriminde Bir Dönüm Noktası: Londra Konferansı (29 Ağustos-6 Eylül 1955)", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Sayı XVIII/36, s. 323-347.

Barış, 01,07 Ağustos 1974.

Başbuğ, İlker, (2020), **Unutulan Ada Kıbrıs**, 3. Baskı, Kırmızı Kedi Yayınları, İstanbul.

Baydar, Hamza, 03.12.2024 tarihinde Ankara Büyük Şehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde Yapılan Görüşme.

Çakıcı, Derya, (2023), "6-7 Eylül Olaylarının Gerçekleşmesinde Kıbrıs Türk'tür Cemiyetine Yöneltilen Suçlamalar ve Cemiyetin Önde Gelen Simalarının Savunmaları," **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi,** Sayı 72, s.46-67.

Cankut, Ayhan, (2021), "Rumların Akritas Soykırım Planları ve Kıbrıs'ta Çözümsüzlüğün Başlangıcı", **ASSAM Dergisi**, Cilt 8, s.71-87.

Cem, Hasan, (1974), **Kıbrıs Antlaşmalarında Ecevit'in Savunması**, Aktüel Yayınları, İstanbul.

Çal, Kasım, 26 Mart 2025 tarihinde Gölbaşı Gaziler ve Şehit Aileleri Derneği'nde Yapılan Görüşme.

Çay, Abdulhalük, (1989), **Kıbrıs'ta Kanlı Noel-1963**, 1. Baskı, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.

Cumhuriyet, 6 Şubat 1959, 2 Haziran 1964, 03 Haziran 1964, 21 Haziran1964, 12 Şubat 1959

Çelebi, İlker, (2020), **1974 Kıbrıs Barış Harekâtından Annan Planına Türkiye Cumhuriyeti'nin Kıbrıs Politikası Ve Türkiye AB İlişkilerinde Kıbrıs'ın Etkisi (1974-2004)**,Kırıkkale Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale.

Çelik, Hüseyin, Özgöker, Uğur, (2020), "Johnson Mektubundan Trump Mektubuna Türkiye ABD İlişkileri"**, Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi**, Cilt 8, s.61-81.

Denktaş, Rauf, (2002), "Kıbrıs Cumhuriyeti", **Türkler Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yayınları Cilt 19, s. 1433-1435.

Durmuş, Mehmet, 03.12.2024 tarihinde Ankara Büyük Şehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde Yapılan Görüşme.

Dündar, Recep, (2002), "Kıbrıs'ın Fethi", **Türkler Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 9, s.667-678.

Eroğlu, Hamza, (1975), **Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Kıbrıs Barış Harekâtı**, Emel Matbaacılık, Ankara.

Eruç, Cemal, (2014),**Ceride**, Cinius Yayınları, İstanbul.

Gazioğlu, Ahmet, (1960), **İngiliz İdaresinde Kıbrıs,** Ekin Basımevi, İstanbul.

_____, (2000), **ENOSİS Çemberinde Türkler**, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi Yayınları, Lefkoşa.

Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Türk Asker Büyükleri ve Serisi, (1986) ,**Kıbrıs'ın Fethi (1570-1571)**, Genel Kurmay Basımevi, Ankara.

Geniş, Kaan Cem, (2021), "Londra ve Zürih Anlaşmalarına Giden Süreç", **Belgi Dergisi**, Sayı 21, s. 233-252.

Gökçe, Emrah Utku, (2018), "1974 Kıbrıs Krizinde CHP-MSP Koalisyon Hükümetinde Karar Alma Süreci", **Uluslararası Çalışma Dergisi**, Cilt 2, s. 41-60.

Güçlü, İsmail, 16.10.2024 tarihinde Türkiye Muharip Gaziler Derneği Genel Başkanlığı'nda Yapılan Görüşme

Gürbüz, Yılmaz, 03.02.2025 tarihinde Ankara Büyük Şehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde Yapılan Görüşme.

Gürel, Şükrü Sina, (2020), **Kıbrıs Tarihi (1878-1960)**, İmge Kitabevi, Ankara.

İsmail, Sabahattin, (1992), **100 Soruda Kıbrıs Sorunu**, Dilhan Ofset, Lefkoşa.

_____, (1998), **Kıbrıs Üzerine Bildiriler**, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi Yayınları, Lefkoşa.

İstanbul Ekspres, 6 Eylül 1955.

Kaya, Mehmet Kadir, 10 Nisan 2025 tarihinde Türkiye Muharip Gaziler Derneği Polatlı Temsilciliği'nde Yapılan Görüşme.

Kaya, Yakup, (2018), "Demokrat Parti Döneminde Kıbrıs Sorunu", **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 20, s. 215-229.

Keser, Ulvi, (2010), **Kızılay Belgeleri Işığında Kıbrıs (1963-1974),** Türk Kızılay'ı Yayınları, Ankara.

Kıbrıs Barış Harekatı Sorular- Cevaplar, (1974), Milliyet Yayınları, İstanbul.

Kıllıoğlu, Mehmet Erkan, (2022), "Kıbrıs Barış Harekâtı ve Niki (Zafer) Operasyonu 1974", **Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi,** Cilt 11, s. 1-18.

Kodal, Elif Esra, (2021), **Giresunlu Gazilere Göre Kıbrıs Barış Harekâtı,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Küçük, Cemil, (2017), **1974 Kıbrıs Barış Harekâtında Yer Alan Vanlı Gaziler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Küçükoğlu, Bayram, (2011), "Kıbrıs Sorununa Dair Yaklaşım ve Algıların Türk Basınına Yansıması", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi,** Sayı 48, s. 791-814.

Manisalı, Erol, (2003), **Dünden Bugüne Kıbrıs,** Gündoğan Yayınları, Ankara.

Milliyet, 03 Haziran, 26 Haziran 1964, 26 Ağustos 1964.

Pierre Oberling, (Çev. Fahir Armaoğlu), 1990, **Kıbrıs Faciası,** Atatürk Kültür, Dil Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara.

Serter, Vehbi Zeki, (1970), **Kıbrıs Türk Mücadele Tarihi Cilt 2**, 3. Baskı, Lefkoşa.

_____, (2014), **Adım Adım…: Kıbrıs Cumhuriyeti (1960-1963)**, ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara.

Şirinaga, Müslüm, 03.09.2024 tarihinde Ankara Büyük Şehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde Yapılan Görüşme.

Türker, Cemalettin, 16.10.2024 tarihinde Türkiye Muharip Gaziler Derneği Genel Başkanlığı'nda Yapılan Görüşme.

Uçarol, Rifat, (1978),1878 **Kıbrıs Sorunu ve Osmanlı-İngiliz Antlaşması**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları İstanbul.

Üçüncü, Uğur, Öksüz, Hikmet, (2022), **6-7 Eylül Olayları**, Timaş Yayınları, İstanbul,

https://www.mfa.gov.tr/garanti-antlasmasi-_zurich_11-subat-1959_.tr.mfa, e.t., 11.11.2024

https://mfa.gov.ct.tr/tr/dis-politika/uluslararasi-orgutler/bm/, e.t., 11.12.2024.

Tandoğan, M. Şükrü, (2015) **Kıbrıs Barış Harekatı Birlikler ve Muhabereler**, Türkiye Muharip Gaziler Derneği Yayınları, Ankara.

Tarakçı, Mustafa, (1998), **Kıbrıs Barış Harekâtı**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.

Taşkın, Çağatay C. Okan Tuncel, (2017), "Kıbrıs Türk Milli Mücadelesinde Erenköy Direnişi: Bir Sözlü Tarih Çalışması"**, Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Dergisi**, Cilt 18, s.555-586.

T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Toplantı: 4, Cilt: 23, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d08/c023/tbmm08023033.pdf, e.t., 23.05.2024

T.B.M.M. Tutanak Dergisi (Gizli Oturum), Dönem: 13, Toplantı: 13, Cilt: 13/1, 18.07.1974,, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/GZC/d13/c013/gcz13013002.pdf, e.t., 25.12.2024.

T.B.M.M. Tutanak Dergisi (Gizli Oturum), Dönem: 13, Toplantı: 13, Cilt: 13/1, 20.07.1974. https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/GZC/d13/c013/gcz13013003.pdf, e.t., 25.12.2024.

Torun, Necip, 16.10.2024 tarihinde Türkiye Muharip Gaziler Derneği Genel Başkanlığı'nda Yapılan Görüşme.

Ünlü, Cemalettin, (1981), **Kıbrıs'ta Basın Olayı (1878-1981),** Basın Yayın Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.

Vatan, 16 Temmuz 1974.

Yalçın, **İsmail,** 11.05.2024 Türkiye Muharip Gaziler Derneği Genel Başkanlığı'nda Yapılan Görüşme.

Yellice, Gürhan, (2007),**20 Temmuz 1974 Kıbrıs Barış Harekâtını Hazırlayan Koşullar**, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.

_____, (2012), "1878'den 1931'e Kıbrıs'ta ENOSİS Talepleri ve İngiltere'nin Yaklaşımı", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,** Sayı 12, s. 13-26.

Yiğitoğlu, Dursun , 16.10.2024 tarihinde Türkiye Muharip Gaziler Derneği Genel Başkanlığı'nda Yapılan Görüşme.

Yücel, Oğuz, (2021), "1963- 1974 Yılları Arasında Kıbrıs'ta Rumların Türklere Karşı Saldırıları Soy Kırım Olarak Değerlendirilebilir Mi?", **Harp Tarihi Dergisi**, Sayı 4, s. 103-130.

Yücel, Yıldırım, 03.12.2024 tarihinde Ankara Büyük Şehir Belediyesi Gaziler Sosyal Tesisinde Yapılan Görüşme.

Yüksel, Dilek Yiğit, (2009), "Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,** Sayı 8, s. 161-184.

Zafer, 7 Eylül 1955, 11 Eylül 1955, 03, 16, 18, 28 Temmuz 1974, 04 Ağustos 1974.

.

EKLER

EK 1: Gazi İsmail Güçlü ’nün, havan topu isabet etmesi sonucu iki arkadaşının şehit olduğu araçla birlikte fotoğrafı.

Kaynak: İsmail Güçlü Arşivi

EK 2: Türkiye Muharip Gaziler Derneğinde çekilen 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı başlangıç noktasını gösteren fotoğraf.

Kaynak: Türkiye Muharip Gaziler Derneği

EK 3: Gazi Yılmaz Gürbüz'e ait Kıbrıs'ta görev yaparken çekilmiş fotoğraf. (Yılmaz Gürbüz soldan ikinci)

Kaynak: Yılmaz Gürbüz arşivi

EK 4: Yılmaz Gürbüz'ün Kıbrıs'ta futbol müsabakası yaptığı döneme ait bir fotoğrafı (Ayakta Soldan İkinci)

Kaynak: Yılmaz Gürbüz arşivi

EK 5: Kıbrıs Barış Harekâtının başladığını ilk sayfasından bildiren Ankara merkezli gazeteler

21 Temmuz 1974

ZAFER

21 TEMMUZ 1974 PAZAR

HAKİMİYET KAYITSIZ ŞARTSIZ MİLLETİNDİR

Günlük Müstakil Siyasi Gazete

KURUCUSU: MUAMMER KIRANER

YIL: 12 SAYI: 3668

HERGÜN 8 SAYFA 50 kuruş

BUGÜN İÇ SAYFALARDA

SANLI ORDUMUZ KIBRIS İŞİNİ BİTİRDİ

Çıkarma sulh için yapıldı

Çıkarma haberini duyan vatandaşlar coştular

B. Ecevit: Türkiye hukûki vecibesini yerine getirdi

NOTLAR

Hüdai Bayık

AZİZ ORDU

Türk işçisi ordusunun emrindedir

BAŞARI DİLEKLERİYLE

Basri AKTAŞ

Dün 14 ilde birden Sıkıyönetim ilân edildi

Vatandaş bildirilere dikkat et!

Demirel:

Bozbeyli:

Feyzioğlu:

Türkeş:

Kaynak: Barış 21 Temmuz 1974.

EK 5 Devamı

ALAY KOMUTANIMIZ ŞEHİT OLD

bağımsız halk gazetesi ankara EKSPRES

21 - Temmuz 1974 - Pazar 25 Krş.

İşte Yunan budur: Köylere saldıran Yunanlılar, masum Türk kadın, çocuk ve ihtiyarları öldürüyor

JETLERİMİZ YUNAN ALAYINI BOMBALADI

Katliama girişen aç Rumlara kahraman askerlerimiz dün yiyecek dağıtmıştı

Rum Ulusal Alayının Karargâhı düşüyor

Amerika Yunanistan'a askeri yardımı kesti

Amerikan diplomasisi bocalıyor

Yabancı basın Rumları yalanlıyor

Binlerce genç "bizi de Kıbrısa gönderin,, diyor

Pakistan Türkiye'yi tamamen destekliyor

Dünyaya, milli dayanışma dersi veriyoruz

Yurdun her tarafından bağış geliyor

Kıbrıs ile ilgili diğer haberlerimiz 6. sayfamızda

Birleşmiş Milletler Ateş-kes kararı aldı

Makarios'un garip iddiası:

Kaynak: Ankara Ekspres 21 Temmuz 1974

EK 5 Devamı

DÜNYADA BARIŞ

Yazı İşleri 10 56 85
Spor servisi 11 25 50
İdare 11 03 62
İlan 21 13 54
İstanbul Bürosu 22 59 42 26 61 90

8 SAYFA 100 KURUŞ

YIL: 51 — SAYI: 18284

BARIŞ

Ademiz Andemizder

ANKARA GEMİSİ YOLCULARINI GÜNEY LİMANLARINDAN BİRİNE BIRAKACAK

İSTANBUL — Denizcilik Bankasının Batı Akdeniz seferini yapmakta olan Ankara yolcu vapuru Kıbrıs'taki olaylar nedeni ile bu akşam İstanbul limanına çekilmeyecek, yolcuları büyük bir ihtimalle Güney limanlarından birinde karaya çıkacaklar.

PAZAR 21 TEMMUZ 1974

ORDUMUZ KIBRIS'TA DURUMA HAKİM OLDU

«Harekât» başarı ile sürdürülüyor

ECEVİT SANCAR'I KUTLADI: Başbakan Bülent Ecevit, Kıbrıs harekâtını başarı'yla yürüten Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Semih Sancar'a Genel Kurmay Başkanlığına geçtiğinde kucaklaşarak kendisini kutlamıştır. Ecevit ve Sancar Genel Kurmay önünde.

Türk Silâhlı Kuvvetleri'nin, sonuna kadar sağlamakta olduğu Kıbrıs harekâtı başarı ile sürmektedir.

Donanmamız'ın beş bölgeye çıkarma yaptığı ve bu bölgelere kuvvetlerimizin hakim olarak yerleştikleri yabancı ajans ve radyolarca bildirilmektedir.

Yunan Birlikleri de Rum Ulusal Muhafız Gücü ile birlikte, Türk Silâhlı Kuvvetlerine karşı koymaya çalışmış, ancak ağır kayıplar vermişlerdir. Rum ve Yunan birliklerine bağlı askerlerin çoğu teslim olmuştur.

Türk Ordumuzun Kıbrıs'a indirme ve çıkartma yaptığı haberi dün sabahı saat 06.00'da Başbakanlık Bülteni Ecevit tarafından Baş bakanlık önündeki gazetecilere açıklanmıştır.

Türkiye Radyo ve Televizyonlarının da yayına başlamasıyla birlikte, gelişmeler durumu öğrenmişler, büyük çapta sevgi ve destekleme gösterileri yapmışlardır.

HAREKAT NASIL BASLADI

Yarsay Cuntası'na bağlı faşist subayların Kıbrıs'ta meydana getirdiği fiili ENOSİS durumu üzerine barışı yoluyla bir çözüm sağlanmasına, Türk Silâhlı Kuvvetleri'na bağlı ban birlikleri dün sabahı saat 05.00'de Kıbrıs'a indirme ve çıkartma harekâtına başlamıştır.

İndirme ve çıkarma hareketi dün akşama kadar sürmüştür. İn-

(Devamı sayfa 7 Sü. 6'da)

Silâhlı Kuvvetlerimizin Kıbrıs harekâtını gösteren harita

Altıncı Filo Kıbrıs yakınlarında seyrediyor

Ecevit «Bu diktaya karşı demokrasinin zaferidir»

TBMM Ecevit Hükümetine «Genel Savaş Yetkisi» verdi

Türkiye Büyük Millet Meclisi, dün 3 saat 15 dakika süren tarihi toplantısında, Hükümete oybirliği ile genel savaş yetkisi vermiştir.

TBMM'nin dünkü birleşmesinin de ,bu yetki kararından başka, Ordumuza Meclis'in takdirlerini bildiren bir önerge de çoğunluğu ile kabul edilmiş, Hükümen'in 14 İde Sıkıyönetim ilânı kararı da onaylanmıştır.

TBMM Birleşik Toplantısında, coşkun sevgi gösterileri arasında bir konuşma yapan Başbakan Bülent Ecevit, «Kıbrıs'ta kesin bir zafer, yalnız Türkiye'nin değil, demokrasinin diktaya karşı zaferi olacaktır» demiştir.

TBMM'nin dünkü birleşimini, bir süre önce kalp rahatsızlığı geçiren Millet Meclisi Başkanı Kemal Güven, hasta yatağından kaskatık yönetmiştir. TBMM bir leşik toplantısı kapalı olarak ya pılmasına rağmen, galeriler oldukça ilgi göstermiş, yüzlerce vatandaş Meclis önünde bekleşerek, çok sayıda yerli ve yabancı radyo - televizyon, ajans ve haber temsilcileri ile gazeteciler Parlâmentoda hazır bulunmuşlardır. Toplantıya, bütün siyasi parti liderleriyle, yataktan kalkamayacak kadar rahatsız olan parlamenterlerin dışında, tüm üyeler katılmışlardır.

TBMM'nin dünkü tarihi birleşimi saat 15.00'de açılınca, Başkan Güven, dış siyasi gelişmeler konusunda bilgi vermek üzere

(Devamı sayfa 7 Sü 7'de)

Başyazı

HELÂL OLSUN

YAŞAR AYSEV

Mükemmel bir diplomasi, dünya kamuoyunu inandıran içten bir barışçılık, etkinlikle anlatıları, tutarlı bir tez ve hepsinin sonunda, göçürücü bir yumruk: İşte Ecevit'in Kıbrıs'taki faşist darbeye karşı yürüttüğü savaşın kısa tanımı budur.

Türk - Yunan anlaşmazlığının ve Kıbrıs sorununun başından bu yana, Türkiye hiç bu kadar haklı, hiç bu kadar güçlü ve hiç bu kadar başarılı olmamıştı. Diplomasi tek başına sonuç almaya yetmez. Diplomasi, ekonomik ve askeri güçle desteklenmediğçe, eylem karşısında yenik düşmeye mahkûm dur. Ecevit, Yunan cuntası karşısında iki aşamalı diplomatik girişimde bulundu. Birincisi, Brüksel'deki doruk görüşmesinde bu. Bu görüşmede, Ecevit Yunan Başbakanına içtenlikle, barış elini uzattı. Atina cuntasının emir kulu Başbakan, generallerinden aldığı talimatla, bu eli havada bıraktı. Apaçık, cahilce, bağnazca bir tutumdu bu. Ecevit, gazetecilikten edindiği mesleki melekesiyle, kamuoyunun ne demek olduğunu çok iyi biliyordu. Dünya kamuoyu önünde cereyan eden bu olayı, dost düşman herkese teşhir etti. Atina cuntası, Ecevit'in uzattığı dostluk ve barış elini bir zaaf kanıtı sandı. Düşündü ki, kendisi öyle güçlü desteklere sahiptir ki, Türkiye için Yunanistan ile görüşme ve dostluk politikasından başka çıkar yol yoktur. Bizantik oyunlarla, Amerika'nın eteğine yapışarak, Amerikan askerlerini Pire limanında ağırlayıp, Rum diplomatlarıyle eğlendirecek Ege Denizinin üzerine oturabilecek lerini, hatta Kıbrıs'ı ilhak edebileceklerini sandılar. Türkiye Amerika'nın çömezine ne diyebilirdi? Aldırdınız mı? Altıncı filo vardı. Sem amcası, Yunan toprağındaki ikametinin bedelini, Türkiye'nin sırtından ödese ne isyumgelirdi?

Evet, kafatasçılarının içinde kuş kadar beyin olmadığı anlaşılan faşist generaller, böylesi hem hayallere kapılmış oldular. Ege'nin ve Kıbrıs'ın üzerine oturacaklar, Amerika Türkiye'nin eteğine yapışacak, bir iki kınamacılık, protestolar, ötesi, gelsin büyük helenizm idealleri ve Yunan halkının tepesinde uzun yıllar süreccek bir diktatörlük.

Başlarında zafer taçı Yunan halkının gözünde yepyeni bir kahramanlar kuşağı olacaklardı.

Behey, 20'inci yüzyılın ikinci yarısının nesli tükenmiş fosil kalıntıları; biz iki gözünü budaktan sakınmaz, pire için yor gibi değiliz.

(Devamı Sayfa 7'de)

Gizikis: «Kendimizi savunmaya kararlıyız»

ATİNA, Yunanistan Devlet Başkanı General Fedon Gizikis, Radyodan Yunan ulusuna hitaben bir konuşma yapmıştır. «Biz savunmaya kararlıyız» demiştir.

General Gizikis, Türk Kuvvetlerinin habersiz olarak ve iki ülkeyi bağlayan ilişkilerle, karşılıklı barışı ulusal çıkarları, dikkate almadan Kıbrıs'a çıkarma yaptıklarını iddia etmiştir.

Gizikis, «Yunanistan'ın Devletler hukuku ilkelerine uyarak kimsenin işlerine karışmadığını, komşularıyla barışmak

(Devamı sayfa 7 Sü. 6'da)

Kıbrıs ile ilgili diğer haberlerimiz 3 ve 8. sayfada

BBC Radyosu «Ecevit davasını açık ve berrak savundu» dedi

Londra — BBC Radyosunun Yorumcusu Stanley Maise, Türkiye'nin Kıbrıs'a yaptığı olduğu müdahaleyi savunurken «Türk Başbakanı Bülent Ecevit, durumun son derece çok açık ve berrak savundu» demiştir.

Yorumcu, Türk Başbakanının harekatı yapışının uluslararası anlaşmalardan doğmuş olduğunu belirttikten sonra «bunun bilenen bir şey olduğunu, ancak Yunanlıların bunu anlamadıklarını» söylemiştir.

(Devamı sayfa 7 Sü. 6'da)

— Yüzme öğretmenin sırası mı şimdi!..

Kissinger'in açıklamaları:

Amerika Kıbrıs'a müdahale etmeyecek

NEWYORK — Amerika Dışişleri Bakanı Henry Kissinger, dün yaptığı basın toplantısında, ABD'nin Kıbrıs'taki bir müdahale yapmayı öngörmediğini, bütünlüğünün Kıbrıs'ta kısa sürede atılacağını ve ardından İngiltere'nin Başkanlığında görüşmelerin başlayacağını umduğunu söylemiştir.

Bu arada, BM Genel Sekreteri Kurt Waldheim'ın Sarayın yönetiminin Bürosunda Müşteri danışmanlığına atadığı Papadopulos'un görevi meziyetlerini reddettiği açıklanmıştır.

ABD'NİN TUTUMU

Amerika Dışişleri Bakanı Henry Kissinger, San Clemente'deki yazlık Başkanlık ikametgahında yaptığı basın toplantısında, ABD'nin Kıbrıs'ta bir müdahale yapmayı öngörmediğini söylemiştir, ABD'nin Kıbrıs'ta kısa sürede atılacağını ve ardından Londra'da, İngiltere'nin Başkanlığında görüşmelerin başlayacağını umduğunu da belirtmiş, sonuç gazeteci-

(Devamı sayfa 7 Sü. 3'de)

Amerika ilk kez bunalımdan Yunanistan'ı sorumlu tuttu

WASHINGTON — Birleşik Amerika, Türkiye'nin Kıbrıs'taki askeri harekatını üstüneye kaçladığını bildirmiş, bu arada ilk kez, bunalımın sorumluluğunu Yunanistan'a yüklemiştir.

Birleşik Amerika Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Robert Anderson, San Clemente'de bulunan Dışişleri Bakanı Henry Kissinger ile görüştükten sonra basına su demeci okumuştur:

«Bunalıma yol açan Yunanistan'ın davranışı gibi, Türkiye'nin askeri harekatını da üzüntüyle karşılıyoruz. Dışişleri Bakanı gerek Başkan Nixon'la gerekse ilgili bütün taraflarla sü rekli temşaret halindedir.»

AMERİKA YAKINDAN İZLİYOR

San Clemente'deki yazlık Beyaz Saray'dan yapılan açıklamaya göre, Başkan Nixon ve Dışişleri Bakanı Henry Kissinger Türkiye'nin Kıbrıs'ta başlattığı çıkartma harekatını yakından izlemektedir.

Kissinger haberi aldıktan sonra, aradan önce kaldığı bir toplantıda edirum çok tehlikeli görünüyor. Türkler'in adaya çıkmalarından korkuyorumu demiş tir.

Kissinger haberi aldıktan sonra, telaşla topalıntıdan ayrılmıştır.

Beyaz Saray sözcüsü Ronald Ziegler, Kissinger'in aceleyle İngiltere Dışişleri Bakanı James Callaghan'la telefonda bir görüşme yaptığını da açıklamış, ancak ne konuştuklarını bildirmemiştir. Ziegler aynı zamanda Akdeniz'deki Amerikan kuvvetlerinin

(Devamı sayfa 7 Sü. 6'da)

Birçok devlet Türkiye'yi haklı buluyor

NATO Konseyi toplantıları devam ediyor, genel eğilim Türkiye'nin haklılığı yönünde.

Yunan Cuntasının emriyle hareket eden Yunan subaylarının girişti̇ği darbe hareketine karşı Kıbrıs'ın toplarak bütünlüğünü, bağımsızlık ve egemenliğinin yeniden sağlanması için Türk Silâhlı Kuvvetlerinin dün sabah başlattığı çıkartma hareketi bütün dünyada olumlu karşılanmıştır.

Çeşitli gazete ve ajansların yanı sıra, bazı devlet başkanları da Türkiye'nin, Londra ve Zürich Anlaşmalarından doğan bir hakkı kullandığını belirtmektedirler.

SOVYETLER BİRLİĞİ

MOSKOVA — Sovyet basını, dün sabaha karşı Türk Silâhlı Kuvvetlerinin Kıbrıs'a yaptığı çıkartma ve indirme hareketini hemen hiç yorum yapmadan, fakat geniş bir şekilde vermektedir.

SSCB'nin resmi TASS Ajansı, dünkü bülteninde, «Yakışık 30 Deniz Kuvvetleri gemisinin desteğindeki Türk kuvvetleri bugün, Samşoon başkanlığındaki Atina'nın kukla rejimini devirmek için bir çıkartma harekatında bulunmuştur.» demiştir.

(Devamı sayfa 7 Sü. 1'de)

Ankara'da karartma başarılı oldu

Ankara'da dün saat 19.00'da başlayan karartma başarılı olmuş, araba sahipleri ve halk karartma kararına büyük bir titizlik göstermiş, evlerinin, dükkanlarının, arabalarının ışıklarını maskelemişlerdir.

Ankara Yaltığı Sivil Savunma Müdürlü Mustafa Sapmantürk yaptığı açıklamada, karartma kararı ile ilgili olarak herhangi bir problem ile karşılaşılmadığını

(Devamı sayfa 7 Sü. 6'da)

Dün sabahtan itibaren 14 ilde sıkıyönetim ilân edildi

Bakanlar Kurulu, dün sabah saat 07.00 den itibaren, 14 ilde bir ay süre ile Sıkıyönetim ilân etmiştir.

Hükümet Sözcülüğünün bu konuda yaptığı açıklamada şöyle denilmektedir:

«Bakanlar Kurulu, «Savaş gerektirebilecek durumun kaç gözetmesi nedeniyle» Ankara, İstanbul, Tekirdağ, Kırklareli, Edirne, Çanakkale, Balıkesir, Manisa, İzmir, Aydın, Muğla, Adana, İçel ve Hatay illeri sınır ları içerisinde, 30 Temmuz 1974 Cumartesi günü saat 07.00 den itibaren bir ay süre ile Sıkıyönetim ilânına karar vermiştir.»

İstanbul, Edirne, Tekirdağ, Kırklareli, Çanakkale illerini kap

(Devamı sayfa 7 Sü. 1'de)

Gidişat

Cahit Külebi

Kıbrıs

KIBRIS hiç bir zaman Yunanlıların olmamıştır. 1571'den 1878'e dek üç yüzyıl bize yurtluk etmiştir. Şimdi de, özel bir Rum siyasası ile, Türklerin sayısı gittikçe azaltılsa bile, yine soydaşlarımızın yurdudur. Anadolu'nun bu güzel parçası, Berlin Antlaşması öncesinde, Rusların Akdeniz'e inmelerinin önlenmesi düşüncesiyle II. Abdulhamit'çe geçici olarak İngiltere'ye bırakılmış, 1914 yılında İngiltere'ce resmen yutulmuştur, 1950 sonrasında ise, gittikçe yaşlenlestirilen girişimlerle Yunanlılarca istenir olmuştur.

(Devamı sayfa 7 Sü. 6'da)

EK 6: Kıbrıs Barış Harekâtı'nın başlamasıyla, Ankara halkının heyecanını gösteren bir haber.

Orgeneral Aktulga'nın İşkenceci Rumlara İhtarı:

bağımsız halk gazetesi ankara EKSPRES

Yunanlılar verdikleri sözü tutmuyor

Halk aç susuz kesin sonucu bekliyor

Bütün Türkler sevinç içinde

Başbakanlığın önünde bayram havası esiyor

75 yaşındaki, İstiklal madalyası sahibi Mustafa Dede «Kurtuluş savaşında duyduğum heyecanı duyuyorum. Üstümüze vazife dokunursa sakalımı keser bu gençlerin hepsini önüme dizerim» dedi.

GEÇELİ GÜNDÜZLÜ BEKLİYORLAR — Silâhlı Kuvvetlerimizin Kıbrıs'a başlattığı harekatın sonucunu ve hükümetin konu ile ilgili kararını öğrenmek için heyecan içinde bekleyen Başbakanlık binasının önünde bekliyorlar. Resimde bir kısmı Başbakanlık binası önünde bekleyen halk görülüyor (Foto: Sami ÖZDAMAR)

B. Milletler Güvenlik Konseyi kararı

İsrail'li gazeteci şöyle bildiriyordu "Türkler kendilerinden çok emin,,

Trakya'da Mehmetcikler halkla kenetlendi...

Yunanista'nın her hangi bir sardırısına karşı, Türk askerleri marşlar, türküler söyleyerek sınıra doğru akıyor

Yunanistan turist otolarına benzin vermiyor

Makarios hükümet başkanlarından yardım istiyor

Sınır Karakollarındaki nobetçiler bayram savinci içinde

BAŞBAKAN'IN ARKASINDAN KOŞUYORLAR — Başbakan Ecevit'in Başbakanlıktan çıktıktan sonra Genelkurmaya giderken, halk da Ecevit'in arkasından konuşmaya başlamış ve yeni gelişmeler hakkında bilgi almaya çalışmakta.

Kaynak: Ankara Ekspres 22 Temmuz 1974

EK 7: Kıbrıs Barış Harekâtında Türk Silahlı Kuvvetlerine yapılan yardımların, Zafer gazetesinin 4-5 Ağustos 1974 tarihli sayılarında yayınlanan tam listesi.

Kıbrıs Barış harekâtı nedeniyle Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfına yapılan yurt içi bağışlar

30 TEMMUZ 1974 BAĞIŞI YAPANIN ADI, SOYADI	TUTARI
Ahmet HATİPOĞLU	300.—
Egemen GÜL	500.—
Ulus Merkez Çarşısı Esnafı	6.185.—
Muhammet Cebin (Ulubey Mah. Sakinleri ad.)	7.280.—
Ali YÜCEL	1.000.—
Güngör GENÇ (Kayaş Minibüs Durağı ad.)	3.500.—
Samanpazarı Ayakkabıcılar Çarşısı Esnafı ANK.	5.715.—
Baral Konfeksiyon.	5.000.—
Veysel YORULMAZ	5.750.—
Ahmet ABDİK	5.000.—
Petek Taksi Şöförleri.	2.100.—
Süleyman KARADERE	16.150.—
Mehmet ÖZBİNGÖL	25.000.—
19 Mayıs Mağzası Personeli	5.040.—
Keler Köyü Of-TRABZON	5.600.—
Ankara Dökümcüler Koop.	10.000.—
Sayit GÜNERİ	10.000.—
Spor-Toto Mensupları	65.000.—
Yeni Sanayi Çarşısı ANK.	10.000.—
Halil ATSAN (Türk İşçileri adına)	4.068.75
Hacı Mehmet SARIÇAM	28.084.—
Ahmet UĞUR	422.—
21 TEMMUZ 1974	
Sıtkı BESLER	8.480.25
Kadir TETİK	1.300.—
Nuri ÖZBİRİNCİ	50.—
Kadir KARADAVUT	50.—
Abdülaziz AŞKIN	30.—
Fahrettin ÇETİNKAYA	25.—
Hakkı NALÇACI	100.—
Hulusi GEDİK	15.—
Centilmen Ailesi	100.—
Haşim DOĞAN	50.—
Kâmil KÖSE	10.—
Mustafa KARAKATA	10.—
Cahit SİLDİ	65.—
Ali ÇATALOĞLU	20.—
Çevreli Sokak Sakinleri ANK.	59.50
Hüseyin SALMANPAKOĞLU	3.976.25
Nuri YILMAZ	500.—
Zekeriya AKYILDIZ ve Tevfik LİVATYALI (İncesu Mah. adına)	1.746,50
Niyazi GÜREL	10.000.—
İsmail İLHAN	2.625.—
22 TEMMUZ 1974	
Osman SOYLU	1.000.—
İhsan TİRİ	1.500.—
Erdal TANVALI	100.—
Selahattin GÜVEN	1.750.—
Sevim KORKMAZ	100.—
Nakliyeciler Koop.	1.500.—
Gazibeli İnşaat Firması Personeli	12.000.—
Yusuf TERZİ	12.784.—
Büyük Çarşı Kuyumcuları	100.200.—
Belediye Çarşısı Esnafları	25.300.—
Sefer TURAN	7.650.—
Tevfik LİVATYALI	637.50
Hacı Ömer Ortakçı	5.000.—
Mustafa SABUNCU	126.790.—
Ankara Umum Hurdacılar Yapı Koop.	100.000.—
Nuri ÖZALTIN	50.000.—
Ankara Umum Otomobilciler ve Şof. Der.	100.000.—
Ziya Zekeriya KARALAR	10.000.—
Tunç Sanayii Koll. Şti. Adına	50.000.—
Ankara Marangozlar İşyeri Yap. Koop.	3.000.—
Bahri ÇOBAN	62.877.—
Çıkrıkçılar Yokuşu Sarraflar Çarşısı Esn.	7.638.—
İbrahim YORULMAZ	1.440.—
İbrahim DEMİRBAŞ	480.—
Mehmet Hacı DAĞLI	34.480.—
Ömer TUTAN	2.620.—
Abdullah DEMİR	1.645.—
İzzet SÖYLEMEZ (Ayvalı Yükseltepe Mah. Sakinleri ad.)	3.000.—
Arı Makina	1.968.75
Ahmet TENGİZ	4.355.—
Cemal SENCER	250.—
Şakir ERKOÇ	500.—
Saraçlar Çarşısı ve Çıkrıkçılar Yok. Esn.	10.000.—
Tarman Kardeşler Kollektif Şti.	2.560.—
Vakıf Çarşısı Esnafları	1.000.—
Necdet DÖRTKOL	1.740.—
Sümer Sokak Sakinleri	100.—
Hamza TUNA	100.000.—
Bayram TUTAN	750.—
Hesna DURAK	10.000.—
Ali HAZAN	1.500.—
Ferdiye ARDA	
23 TEMMUZ 1974	
Türk Metal Sendikası Kırıkkale Şubesi	110.000.—
Yapı ve Kredi Bankası Gnl. Md.	1.000.000.—
Maliye Bakanlığı Lev. Âmirliği	1.350.—
Kemal DEDEMAN	100.000.—
Polatlı Öz Un Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti.	10.000.—
Kâzım Fevzi BIYIKOĞLU	1.500.—
Kâzım KAYA	10.000.—
Versan Şansal	2.500.—
Hal Taksi Şöförleri	3.200.—
Ziya ÇELİKTEL	890.—
Aslan HACIOĞLU	2.645.—
Lokman DEMİRDÖVEN	50.000.—
Mustafa DEMİRDÖVEN	50.000.—
Rüzgarlı Sokak Hırdavatçılar Çarşısı Esnafları	41.350.—
Ce'âl UZUNOĞLU	250.—
Sami TINAZ	2.000.—
PTT Teknisyenleri Derneği	10.000.—
Ankara Zahireciler Birliği	84.000.—
Muazzez AR	1.000.—
Hakkı YILDIRIM	10.500.—
Cemile GÖYMEN	100.—
Anadolu Tüccarları ve Esnafları Yard. Sandığı	30.000.—
Nevzat ALTINOK ve Arkadaşları	15.470.—
İzmir Caddesi ve Kocabeyoğlu Esnafları	57.950.—
Yusuf GÖKALP	1.000.—
Ayyıldız Matbaası A.Ş. Personeli	3.475.52
Hasan ÇOKSERT ve Arkadaşları	735.—
Selçuk MAŞLAK (Siteler Demir ve Çimentocular Adına)	2.500.—
Mehmet AÇIK	100.—
Mehmet ARSLAN	100.—
Şahver YERDEMİR	200.—

(DEVAMI VAR)

Kaynak: Zafer 4 Ağustos 1974

EK 7 Devamı:

Kıbrıs Barış harekâtı nedeniyle Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfına yapılan yurt içi bağışlar

Ali ŞİMŞEK	5.000.—
Arslan Taksi	1.820.—
Boynueğri Koll. Şti.	147.815.—
Candan Kuruyemiz ve Şekerleme	2.500.—
Şaşmaz Deterjan	10.000.—
Zehra BAYER	10.000.—
Servet BOZDAĞ	10.000.—
Erol BENDERLİOĞLU	1.000.—
Hüseyin BEKTAŞ	6.185.—
Türközü Otobüs Sondurağı, Aşıkpaşa Mah. Muh.	700.—
Kömür Tevzi Ankara Kamyoncular Derneği	8.000.—
Emek Mimarlık Mühendislik Bürosu	5.000.—
Hızır ILGAZ	100.—
Sistem İşletme Proje Servisi Araştırma ve Geliştirme Limitet Şirketi	10.000.—
Dr. Nafia DUYGULU	2.000.—
İbrahim DEMİREL	1.000.—
Bayram TUTAN	29.056.—
İsmail Hakkı KARACA	692.—
Hatice TOPALOĞLU	1.582.—
24 TEMMUZ 1974	
Macit KOLLU	2.500.—
Zekeriya YILDIZ ile Tevfik LİVATYALI (İncesu Mah. Sakinleri)	4.885.—
Zafer AGADAN	5.000.—
Osman KAYA Abidinpaşa Merkez Camii Cemaati adına	11.000.—
Mehmet KEÇELİ Karakeçeli Nahiye Merkezi adına	35.835.45
Mehmet ÖZTÜRK Karagaç Köyü adına KESKİN	5.100.—
Nihat HERKESECAN	250.—
Ahmet TUNÇ	1.000.—
Nadire DİNER	500.—
Fuat Sabri ASMAZOĞLU	5.000.—
Akile ŞEVKET	2.500.—
Şaziye ŞEVKET	2.500.—
Haluk BALABAN Hamamönü Esnafları adına	2.375.—
İbrahim GÜRGEN	2.565.—
Cemil ÖZGÜR	1.000.—
Mehmet KARAKUŞ	100.—
Zeyneti ATEŞER	150.—
Mehmet KAYA	50.—
Süleyman BALÇIK Ulus Merkez Çarşısı Esnafları adına	3.355.—
Mehmet ŞABAN	50.—
BCG Kampanyası Bşk.lığı Sosyal Yardım Birliği	10.000.—
Şehir Çarşısı Esnafları Derneği	10.042.—
Şehir Çarşısı Mutfak Lokantası Personeli	5.000.—
Cemal SALİMGÖZ	525.—
Mustafa BALKIRS	1.000.—
Demirciler ve Çimento Satıcıları Sitesi	191.000.—
Bozyazı Ticaret Koll. Şti.	2.500.—
Yenişehir İzmir Cad. Lâle Pasajı Esnafları	23.710.—
Mehmet ELGÜN	300.—
Hüseyin GÜRSOY Ulus vergi dairesi Personeli adına	1.717.35
Turan PEKİŞOĞLU	1.000.—
Hikmet GENÇALTAN	500.—
Atilla ÇELİK ve Arkadaşları Ankara D.M.M. Akademisi	700.—
Selim ÇÜRÜK	25.—
Satılmış ASLAN Hamamönü Esnafları adına	5.160.—
Tarman Kardeşler Kollektif Şti.	10.000.—
Ahmet TOKMAK	1.518.—
İlhan ÇETİN	900.—
Sıtkı TOPSEVER	90.—
Nuri ÖZALTIN	24.406.—
Cengiz TARMAN	1.934.—
Haşim YÜCE	18.644.—
Mehmet TARMAN (Süleyman Oğlu)	1.922.—
Tarman Kardeşler Kollektif Şti.	157.042.—
Mustafa ENGİNAR	948.—
Ali Rıza SÜLÜKÇÜ	2.456.—
Salim KOÇ	6.762.—
Zekeriya YILDIRIM ve Eşi	2.764.—
Mehmet Nuri NECEF	914.—
Ankara Demir Çimento ve İnşaat Malzemesi Satıcıları Kooperatifi	39.270.—
25 TEMMUZ 1974	
Hayriye ÇAYLI	600.—
Tahsin KAYA Yuva Köyü Adına	15.000.—
M. Emin ÖZASYA	100.—
Adalet Mensupları Yardımlaşma Derneği	5.000.—
Güler IŞIK	750.—
Muharret TAŞ	1.000.—
Ufuk ve Funda Konuk Kaya Kardeşler	200.—
İnci HAVUR	500.—
T.E.K. Gn. Md. TEK Spor Klübü Başkanlığı	2.500.—
İbrahmi YILMAZ Ayaş Gökler Köyü Kültür ve Yardımlaşma Derneği Adına	500.—
Fatma KAYA	10.000.—
Ali ÖZDAMAR	3.000.—
Hasan Basri ÖZBES	1.000.—
Hüseyin TEKTAŞ	500.—
Zinner TUZER	1.000.—
Cengiz SOLAKOĞLU	1.000.—
Haşim DOĞA Ulus İşhanı Alt Kat Mağazaları adına	3.305.—
Hanefi ÇALIŞKAN ve Ortakları	100.196.—
Mehmet ve Mete KURUÇAY	1.500.—
Nazmiye CANAR	2.000.—
Balabanlı Kardeşler ve Ortakları	5.000.—
Rıdvan ÜNİZ ve Nuri AL	3.500.—
Sadettin ALTINDAL ve Arkadaşları	700.—
Ankara Keresteciler Derneği	400.000.—
Serdar SOĞUKPINAR C.H.P. Çankaya İlçe Gençlik Kolu Adına	773.—
Ankara Ekmek Sanayi İşveren Sendikası	135.000.—
S.K.K. Sigorta Müfettişleri Derneği Bşk.lığı	100.000.—
M. Sıtkı SELİMOĞLU ve Ortakları	6.452.—
Mustafa SADIK	300.—
Vakıflar Bankası Gnl. Md. İlğü	500.000.—
Ferudun TÜMER	1.762.—
Tevfik BEKTAŞ	7.570.—
Fehmi SEFER	7.340.—
Şükrü EMEKLİ	886.—
Recep KABAKÇI	1.302.—
Hasan KABAKÇI	390.—
İsmet PANCAROĞLU Ulus İşhanı Alt Kat Esnafları Adına	2.424.—
Hanefi ÇALIŞKAN ve Çalışkan Kardeşler Personeli	2.450.—
Memiş MALKOÇ	5.982.—
İsmail KAYMAZ	1.236.—
İsmail Remzi ve Fazıl TÜFEKÇİ	10.262.—
Kemal GÜNCÜ ve Hüseyin KON	12.654.—
Ahmet ÇİFTÇİ	1.314.—
Halil AYTAÇ	1.380.—
Hüseyin ÖZKELER	1.808.—
Lütfi BAYRAK	50.—
Ahmet ÖZDEMİR	721.—
Ali BALCI	60.—
Cemal TOKSÖZ	70.—
Salih GEÇGEL	366.—
Ahmet YILDIZ	240.—
Çelikler Kollektif Şirketi	13.000.—

— SON —

Kaynak: Zafer 5 Ağustos 1974

EK 8: Kıbrıs Barış Harekâtıyla ilgili Ankara Ulus Meydan'da yapılan röportajlar, Barış Gazetesinde yayınlanmıştır.

Kıbrıs savaşı ve Ateş-kes için vatandaş diyor ki :

Anket cevapları

"Oğlum Kıbrıs'ta.. Ben de orada olmak istiyorum.."

Vatandaşlar durumu «iyi» olarak tanımlıyorlar. Çoğunluk sonuca barışçı yollarla ulaşmamızı büyük bir başarı olarak niteliyor. Hepsi savaşa da barışa da hazırız «Hükümettimize, ordumuza ve kendimize güvenimiz» tam diyorlar. Bekliyorlar: sakin, vakur ve inançlı.

Ulus'ta Atatürk'ün gölgesinde bekleyenler var. Hepsinin kulakları verilecek tek komutta, «Gidin» deseler tek tereddütleri olmayacak. İşçiler, köylüler, memurlar, vedi sirden yetmişine tüm ülke hazır. Savaşa, barışa, Savaşmasını bildikleri kadar, barışı da biliyorlar.

● Röportaj : Selim Sabit

● Fotoğraflar : Sami Özçoban

ÜÇ GENÇ BAYAN: Ayşe Bayram, Feyhan Koraltan, Nezahat Gündoğmuş arkadaşımıza görüşlerini söylüyorlar.

MEHMET CESUR: Gururla grevi bıraktığını ve bir yövmiyesini orduya verdiğini anlatıyor. Temizlik İşçisi

Kıbrıs Savaşı gelişmeleri ve Ateş Kes kararı konusunda halkın görüşleri Hükümet'in yanında. Ülke, Başkent tam bir birlik içinde, gönül beraberliği içinde. Bir şeyler yapmak, katkıda bulunabilmek için mücadele ediyor. Konuşmalarında, davranışlarında, duyulan heyecanda sezilliyor bu.

Kültür değişiyle gazeteciyle konuşuyoruz:

— İsmim Bilal Ölmez. Merkez Ticaret'te çalışıyorum.

— Kıbrıs'ta ateş kesi istiyor musunuz?

— İsterim barışın gelmesini, kan dökmemek için.

— Şu andaki duruma ne diyorsunuz?

— Yunanistan'la savaşa asla da gerek var. Ama daha fazla kan dökmemek için şu anda ki duruma razı olmamız lazım.

PTT MEMURU SÜMER MUMCU

PTT Genel Müdürlüğünde görevli Sümer Mumcu, Kıbrıs ve Ateş kes konusunda görüşlerini şöyle belirtiyor:

— «Durum iyi. Başarılı bir sonuç elde edildi. Ateşkesle birlikte lehimize sonuç sağlanan iyi bir duygu oluşturdu. Daha ileri bir aşama istiyorum tabii. Sonunun barışçı yollarla ulaşmasını arzu ederim.»

● ADSIZ KAHRAMAN MEHMETÇİK

Ulus alanında, Atatürk heykeli önünde bir de mehmetçik heykeli var. Elinde tüfek, ölümsüz bir eziyle gözünü siper-yerlerine bakıyor. Belki Kıbrıs belki daha ötede gelecek günler içinde yerini bekliyor gibi.

Mehmetçik heykeli çevresinde. Atatürk'ün gölgesinde bekleyenler var. «Mehmetçik» olarak vatanî görevlerini yapmış, hazır bekleyenler. İşçiler, köylüler heyecandan ağlarını uyku tutmayanlara, Mehmetçiğin gölgesinde duruyorlar.

● HASAN KÜÇÜKASLAN : Oğlu emekmetçik» şimdi. Jandarma komando eri. O da Kıbrıs'a gitmiş harekatta. Aparmış saçları ile örtüşe haykırıyor: «Oğlumun yanında ben de savaşmak istiyorum. Kıbrıs için gönüllüyüm.» Hatan Küçükaslan heyecanından yerinde duramıyor.

● HALİS DOĞAN: Kavalı, yaşlı bir inşi. Raporlu, öğeden sonra muayene olacak, «Mehmetçik» gölgesinde vaktin dolmasını bekliyor. Hasan Küçük aslan'ın sözüne o da karışıyor: «Geceleri gönlümüzü uyku tutmuyor. Hadi deseler gidecegiim.» diyor.

SÜMER MUMCU: Daha ileri aşama bekliyor. PTT Memuru

ALİ ÖZER: FFO'da görevli. Hırsımız yıllardan beri birikti

EMİNE TONGUŞ: Ziraat Mühendisi.

BİLAL ÖLMEZ: Merkez Ticarette görevli.

● AHMET KAMAÇİ: Muğlu bir inşi. Biraz daha genç. «Ya yaşa hazırız. İşimizin kıymeti yoktur» diyor.

● EKREM SENEL: Kavalı bir başka inşi. Atatürk anıtı dibinde bekleyenlerden. «Savaşa gitmek istiyorum» diyor. Ateşkes için de «Vatanı benim o işlere akıllı ermez» diye ekliyor.

Başka işçiler, Ankara'ya çalışmak için ya da başka nedenler le uzaktan gelmiş olanlar var. «Hatıra» diyorlar toplusa. Mehmetçik'e konuşuyorlar.

● ERZURUMLU TEDAVİYE GELEN HASTA

Mehmetçik heykeli önünde sıramış dinlenen bir Erzurumlu'nun söyledikleri özlüdür. Erzurum'dan gelmiş Ankara'ya. Hastahaneye, tedavi için başvurmuş. Yatmak için sıra bekliyor. Kıbrıs'la ilgili soruları hastalığını unutuyor: «Bitde gideim. Durulur mu, hazırız. Kanat olsa takar giderim Kıbrıs'a. Yunan'a haddini bildirmeğe» diyor.

● EGO OTOBÜS PERSONELİ

Ankara EGO Ulus Otobüs durağında birkaç bileşi, şöför var. Ali Öner, Hasan Karabacak, Satılmış Karakuş, Nurettin Orentaş Kıbrıs Savaşın'la hakkılıyorum, yılların birikmiş hırsını anlatıyorlar.

«Kıbrıs'a sahip olmadıkça ateş kesilmesine diyor Nurettin Orentaş. Devam ediyor: «Başımızdakiler daha yetkili, daha akıllı fakat ne de olsa Yunan bizi bize az çektirmediler, an oyun etmediler. Bu durumda Allah'ın inayetiyle ensiz başka çalışalım. Bu işi artık bu dü

● AYŞE BAYRAM: Bir Banka'da memure. «Durum şimdilik çok olumlu. Barışı istiyorum» diyor.

● FEYHAN KORALTAN: Avukat. «Çıkartmaya yerinde bu

ERZURUMLU KAMİL ÇAĞLA: Hastahaneye yatmış, tedavi bekliyor. Ama Kıbrısa gitmeğe de hazır.

● NEZAHAT GÜNDOĞMUŞ

Avukat. «Arkadaşımla aynı görüşteyim. Ben de ateşkesi tavsiye ediyorum. Fakat herşeyden evvel Türkiye'nin çıkarları açısından. Yoksa savaş devam etsin.» şeklinde konuşuyor.

Bir başka genç bayan, Ziraat Mühendisi, Anafartalar çarşısında gezerken cevaplıyor sorularımızı:

— İsminiz?

— Emine Tongus. Ziraat Müh endisiyim.

— Ateşkesi nasıl karşılıyorsunuz acaba?

— Onu söyleyeceğim. İnşallah hükümet en iyi kararı alır. Kıbrıs harekatını sevinçle karşılıyorum. Gerekli olanı yaptık ve davamızda tamamen haklıyız. Hükümeti destekliyoruz.

● TEMİZLİK İŞÇİSİ MEHMET CESUR

Temizlik işçisi Mehmet Cesur, Kıbrıs'ta ilgili gelişmeleri çok yakından izliyor.

«Grevimizi bıraktık Kıbrıs için» diyor. Ekliyor gururla: «Ülkeye yövmiyemizi Ordumuza bedelle etik.»

Ateş kes için cevalı söyle: «Bizim aklımız ermez. Devletimizin bileceği şey. Biz bir şey bilmiyoruz.»

Tüm vatandaşların görüşü aynı çizgilerle sürüyor.

Kaynak: Barış 23 Temmuz 1974

EK 8: Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından Kıbrıs'a karşı fiili müdahalede bulunulmasına ve Yunanistan'ın bir tecavüzü halinde bu devlete karşı da harekâta geçilmesine emir verme konusunda Başbakanın yetkili kılınmana dair belge.

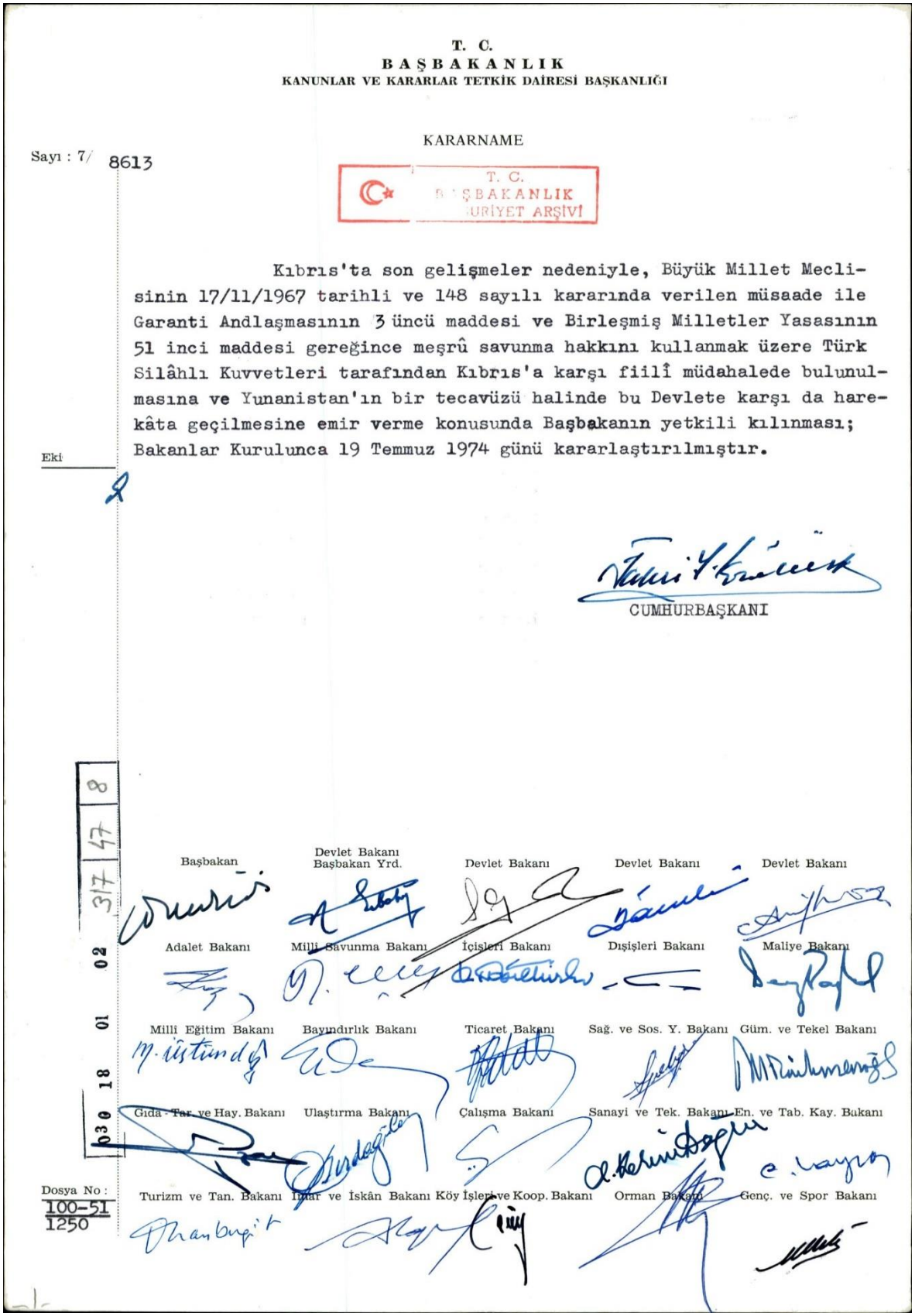

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI

KARARNAME

Sayı : 7/ 8613

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

Kıbrıs'ta son gelişmeler nedeniyle, Büyük Millet Meclisinin 17/11/1967 tarihli ve 148 sayılı kararında verilen müsaade ile Garanti Andlaşmasının 3 üncü maddesi ve Birleşmiş Milletler Yasasının 51 inci maddesi gereğince meşrû savunma hakkını kullanmak üzere Türk Silâhlı Kuvvetleri tarafından Kıbrıs'a karşı fiilî müdahalede bulunulmasına ve Yunanistan'ın bir tecavüzü halinde bu Devlete karşı da harekâta geçilmesine emir verme konusunda Başbakanın yetkili kılınması; Bakanlar Kurulunca 19 Temmuz 1974 günü kararlaştırılmıştır.

Eki

CUMHURBAŞKANI

Başbakan | Devlet Bakanı Başbakan Yrd. | Devlet Bakanı | Devlet Bakanı | Devlet Bakanı

Adalet Bakanı | Milli Savunma Bakanı | İçişleri Bakanı | Dışişleri Bakanı | Maliye Bakanı

Milli Eğitim Bakanı | Bayındırlık Bakanı | Ticaret Bakanı | Sağ. ve Sos. Y. Bakanı | Güm. ve Tekel Bakanı

Gıda, Tar. ve Hay. Bakanı | Ulaştırma Bakanı | Çalışma Bakanı | Sanayi ve Tek. Bakanı | En. ve Tab. Kay. Bakanı

Turizm ve Tan. Bakanı | İmar ve İskân Bakanı | Köy İşleri ve Koop. Bakanı | Orman Bakanı | Genç. ve Spor Bakanı

Dosya No : 100-51 1250

03 0 | 18 | 01 | 02 | 317 | 47 | 8

EK 9: Başbakan Adnan Menderes'in Kıbrıs meselesi hakkında Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'ya telgrafı.

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Şifre : 2/2

27/8/1955

Sayın Fatin Rüştü Zorlu

Şifrenize teşekkür ederim. Gerek entim konuşmalarda gerekse tyefedür üzerindeki münakaşalarda hiçbir komtromi bahis mevzuu olamıyacağını her fırsatla anlatmak lâzımdır. Memlekette hakim olan heyecan ve yaptığım beyanatın bütün memleketçe tam bir tasviple karşılanmış olması başka türlü hareket etmek yani asgari şartımızın Kıbrıs'da statikonun muhafazasıdır şeklindeki mutlak ve kat'i ifadenin gayri mahsus bir şekilde dahi hududu haricine çıkmanın hükûmetimiz için asla bahis mevzuu olamıyacağı aşikârdır. Memleketin büyük bir heyecanla ve yek vücut olarak üzerinde durduğu Kıbrıs davasının görüşülmesinde noktai nazarımızı liyakatle müdafaa edeceğinizden emin bulunuyorum. Sizin ve Millî Müdafaa Vekilimizin muhabbetle gözlerinizi öper, mesai arkadaşlarınızla birlik cümlenize muvaffakiyetler temenni ederim.

Adnan Menderes

030 | 01 | | | | 1 | 8 | 19

EK 10: Kıbrıs meselesi hakkında İsmet İnönü'ye gönderilen imzasız mektup.

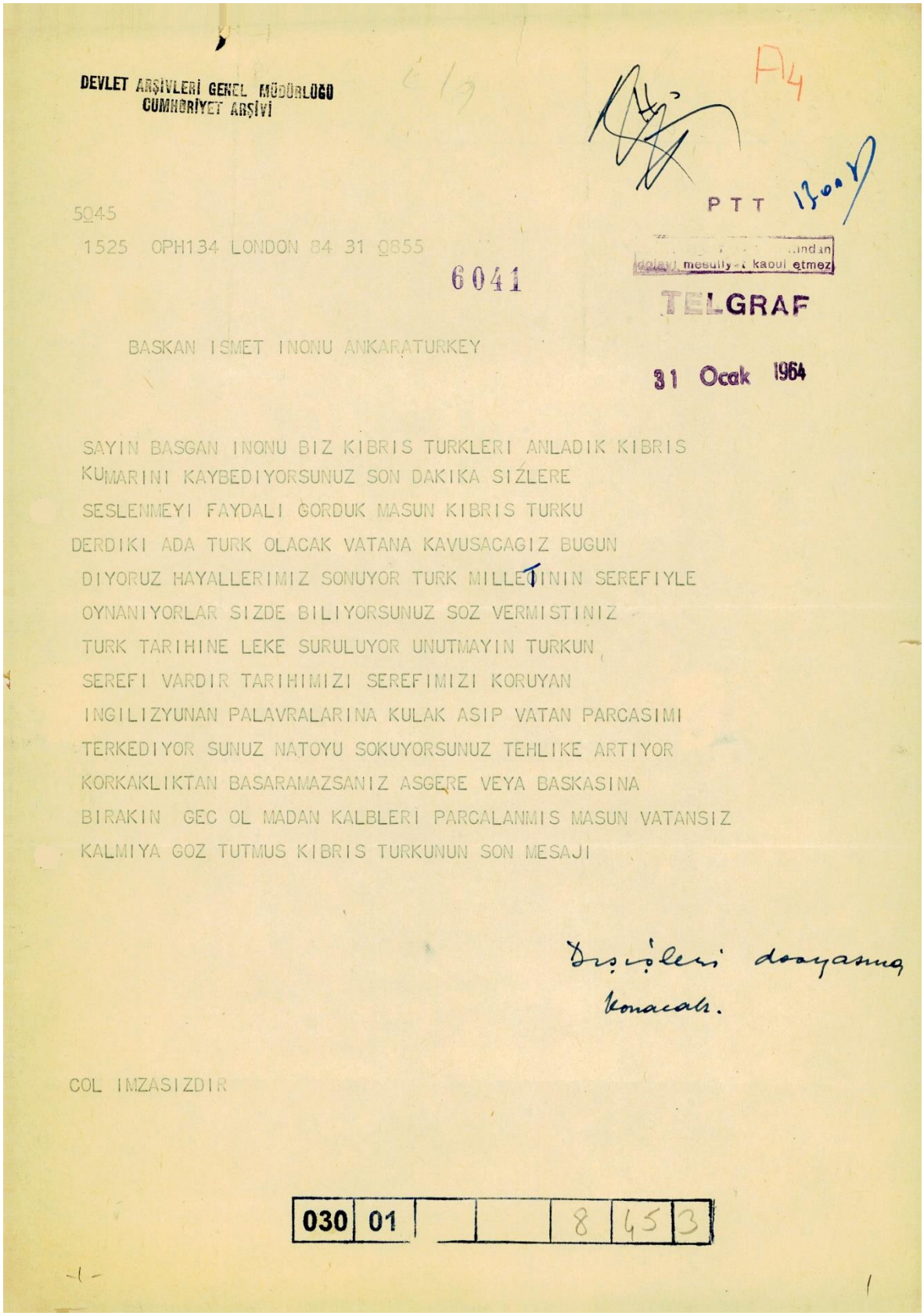

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

A4

PTT 1300

5045
1525 OPH134 LONDON 84 31 0855

6041

...ından
dolayı mesuliyet kabul etmez

TELGRAF

BASKAN ISMET INONU ANKARATURKEY

31 Ocak 1964

SAYIN BASGAN INONU BIZ KIBRIS TURKLERI ANLADIK KIBRIS
KUMARINI KAYBEDIYORSUNUZ SON DAKIKA SIZLERE
SESLENMEYI FAYDALI GORDUK MASUN KIBRIS TURKU
DERDIKI ADA TURK OLACAK VATANA KAVUSACAGIZ BUGUN
DIYORUZ HAYALLERIMIZ SONUYOR TURK MILLETININ SEREFIYLE
OYNANIYORLAR SIZDE BILIYORSUNUZ SOZ VERMISTINIZ
TURK TARIHINE LEKE SURULUYOR UNUTMAYIN TURKUN
SEREFI VARDIR TARIHIMIZI SEREFIMIZI KORUYAN
INGILIZYUNAN PALAVRALARINA KULAK ASIP VATAN PARCASIMI
TERKEDIYOR SUNUZ NATOYU SOKUYORSUNUZ TEHLIKE ARTIYOR
KORKAKLIKTAN BASARAMAZSANIZ ASGERE VEYA BASKASINA
BIRAKIN GEC OL MADAN KALBLERI PARCALANMIS MASUN VATANSIZ
KALMIYA GOZ TUTMUS KIBRIS TURKUNUN SON MESAJI

Dışişleri dosyasına konacak.

COL IMZASIZDIR

030 01 8 45 3

-1-

K 11: Harp sonunda Kıbrıs`ın Yunanistan`a devredilmesi ile ilgili duyumların yayıldığı ve Kıbrıs`ta çıkan Cyprus Post gazetesinde bu duyumların yayınlandığına dair rapor.

No: 3636 19/12/1941

Londra'daki Yunan Hükumeti Reisi Tsouderos tarafından ingiliz radyosunda yapılan bir hitabede Kıbrısın müstakbel mukadderatına temas edilmiş ve harp sonunda bu adanın da kurulacak büyük Yunanistana tevdii mukarrer bulunduğu söylenmiştir. Mumaileyhin bu sözleri üzerine Kıbris-Lefkoşede çıkan ingilizce (Cyprus Post) gazetesi bu babdaki beyanat ve mahalli rumca gazetelerin hararetli neşriyatına mukabele için bir makale yazmıştır.(terecemesi ilişik 1.)

Adada bu mevzu üzerinde yapılan devamlı neşriyata ve propagandaya cevap olarak islam cemaatı hissiyatını ızhar maksadile Lefkoşe'de çıkan SÖZ gazetesinde bir yazı neşredilmiştir(ilişik 2.)

Ve nihayet Kıbris Valisi ,İngiliz Hükumeti namına efkârı teskin için resmi bir tebliğ neşretmiştir. (ki sureti ilişik 3.)

Tetkiklerine arzolunur.

1- Y. Vekâlet Makam.
2- K. Ana. Mak.
3- Ad I. A. Mü.
19.12-1941

İSTİHBARAT DAİRESİ

19.10.2021 tarih ve 33363/98 sayılı Karar ile gizliliği kaldırılmıştır.

EK 12: Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı hakkında bir rapor.

T. C.
MİLLİ
M. KONSOLOSLUĞU

U. N. .....

H. N. .....

özü

Kıbrısın yunanistana ilhakı h.

Atina Elçiliğine

Ayın 17 inci akşamı mahalli gazetelerden birine Atinadan çekilen bir telgrafda " kıralın avdeti münasebetile ingilterenin kıbrısı yunanistana hediye ettigi" bildirilmiştir.

Akşam pek geç vakıt yayılan bu haberden malumatı olmayan valii umumi keyfiyeti derhal telgrafla merkezden sormuş ve ertesi günü gelen cevabta meselenin aslı olmadıgı anlaşılmıştı

Bu bapta gazetelerde görülen yazıların türkçeleı manzuru devletleri buyrulmak üzere ilişik olarak sunulmuştur.

19.10.2021 tarih ve 33363798 sayılı Karar ile gizliliği kaldırılmıştır.

EK 12 Devamı

T. C.
MIDILLI
M. KONSOLOSLUĞU

U. N.

H. N. özü

Midillide çıkan Demokratis gazetesinin 17.11.935 hünlü nüshasında:

" Kıbrısın yunanistana verilmesi meselesi

Kıbrısın yunanistana verildigi hakkında geç vakit bir şayia çıkmıştır. Bu haber tabii olarak her kesi memnûn etti isede şimdilik olsun mukarini hakikat görülmeyor.Zira bu haber ingiliz hükûmetinin istinat edecegi intihabat icra olunmaksızın çıkmıştır.İngiliz milletinin emniyetine mahzar olup olmayacagını bilmeyen hükûmet tarafından böyle muhim bir karar verilmesi nasıl mümkin olur?.

Sakızda çıkan Prodoos gazetesinin 18 teşrinisanı günlü nushasından:

Kıbrıs meselesi etrafında

Salahiyetdar olmayan menabiden bu günlerde tahakkuku bütün yunanlıların kalbini sevinçle dolduracak olan bir haber musırrane bir surette deveran etti.Bu heber,kıbrısın yunanistana verilmesine müncer olacak umumi bir itilaf müzakeratının cereyan etmekte olduguna dairdir.Maalesef bu haberler sık sık deveran etmekle beraber sahaliyetdar olmayan menbalardan çıkmakta oldugundan hakikat olmadıgı anlaşılıyor.Mamafi Kıbrısın yunanistana verileceğine dair olan şayıatın sık sık deveranı ve bu meselenin,beynelmilel işler etrafında söz söylemege salahiyetdar zevat tarafından ciddi bir müzakereye zemin teşkil edebileceginden bahs olunması,imkânsız bir şey olmadıgını isbat eder.Binaanaleyh,Kıbrıs ve 12 ada meselelerinin bir yunan meselesi olması gibi mesail karşısında kalahilecegimizi ve bu meselelerin mezkûr adaların sahibi olan memleketlerle daha umumi müzakerata zemin teşkil edebileceginiz nazardan uzak tutmamamız icab eder.Bu müzakerat,bu memleketlerle olan münasebatımızın gevşemesi suretile degil daha ziyade samimileştirilmesi suretile mümkin olur.

19.10.2021 tarih ve 33363798 sayılı Karar ile gizliliği kaldırılmıştır.

EK 13: Kıbrıs meselesine dair Morgenbladet`in 9 Temmuz 1957 tarihli nüshasındaki makale.

Oslo Büyükelçiliği

No. 365/276
Ek. Tk.

Basın

11 Temmuz 1957
Basın raporu

D.I'e

Hariciye Vekâletine

Oslo'nun muhafazakâr gazetelerinden Morgenbladet'nin 9 Temmuz tarihli nüshasında, Kıbrıs meselesine dair intişar eden bir makalenin fransızca tercümesi, dört nüsha olarak leffen takdim edilmişdir.

1.- Mütaleasından da anlaşılacağı veçhile, mevzuubahis makalede, Kıbrıs meselesinin Birleşmiş Milletler Asamblesinde tekrar müzakeresini temin etmek üzere Yunanistan'ın girişdiği hareketi akamete uğratmak maksadile İngiltere'nin yeni bir teklif ileri süreceği bildirilmekte, bunun yeni bir self-government teklifi şeklini alacağı tahmin edildiği ve taksim fikri terkedilmemiş olmakla beraber İngiltere Hükûmetince en son çare olarak düşünüldüğü ilâve edilmektedir. İmparatorluk müdafaa tertibatının bazı yeni askerî mutalara istinad ettirilmesi neticesinde, Kıbrıs üslerinin kısmen Mombasa ve Nairobi'ye naklinin de, İngiltere Hükûmetini yeni bir hamle yapmaya sevkeden âmillerden biri olacağına işaret olunmaktadır.

2.- Bu makalede, doğrudan doğruya Yunan tezini ilzam eden bir noktainazar benimsenmiş bulunmaktadır: Görüleceği gibi, esir alınan EOKA'cılara işkence yapıldığına dair ithamlar hakikat olarak kabul edilmekte, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komisyonu'nun tahkikat yapılmasına dair kararı, Yunanistan için "manevî bir zafer" olarak tavsif edilmektedir. Halbuki Cezayir işinde Muhafazakâr Parti Fransız Hükûmetinin siyasetini destekleyen bir tavır takınmış bulunmaktadır. Ahiren

EK 13 Devamı

Viyana'da toplanan Beynelmilel Sosyalist Kongresi'nde Norveç iktidar Partisi mebuslarından ve Parlamento'nun Hariciye Komisyonu Reisi Finn Moe, Cezayir'e derhal kayıtsız ve şartsız istiklâl verilmesi icabettiği görüşünü müdafaa eden ve Fransa'yı şiddetle tenkid eden bir nutuk söylemişdi: MORGENBLADET derhal bu nutka cevaben 8 Temmuz tarihli nüshasında Fransa'nın Cezayir siyasetini kuvvetle müdafaa eden bir başmakale neşretmişdir. Bu makalenin ve Finn Moe'nun Viyana nutkunun metinleri de ilişiktedir.

Bilgileri için saygılarımla arzederim.

Büyükelçi

Fuat Bayramoğlu

EK 14: Economist dergisinde Kıbrıs meselesi hakkında çıkan yazı.

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

İNGİLTERE'NİN TÜRK DOSTLARI . A45

4/Mayıs tarihli ECONOMİST dergisi diyor ki :"Türkler (statiko veya Türk hakimiyeti)yerine Kıbrıs'ın taksimi tezini kabul etmekle Kıbrıs meselesinde bir anlaşmaya varmak hususunda Yunanlılardan çok daha uzlaşıcı olduklarını bilfiil göstermişlerdir. Fakat, Kıbrıs meselesinde Türklerin hayatî menfaatlerinin nazarı itibare alınmadığına kanaat getirirlerse İngiltere ile olan münasebetlerinin mahiyeti kaçınılmaz olarak bütün bütün değişecektir."

" Türk- İngiliz münasebetleri, geçenlerde Ankara'da görülen pek istisnaî toz fırtınası gibi müstesna bir buhran geçirdi, hatta bu buhranın silinmesi güç izler bırakması da muhtemel görüldü. Bu, Türkiye'nin Kıbrıs hakkındaki Türk hissiyatının bugünkü kuvvetini ve derecesini açıkca göstermiştir."

" Kıbrıs Türkler için Anadolu yaylasının denizle 40 mil ayrılmış olan bir devamıdır. Her Türk dahili politikadaki fikri ne olursa olsun Kıbrıs meselesinin nihaî hal çaresi üzerinde tamamen mutabıktır. Adanın Yunan hakimiyetin-e geçmesine asla tahammülü yoktur. "

" Türkiye Başvekili,Makarios'un serbest bırakılmasını müteakip Türkiye'de duyulan umumî infial fırtınasının kontrol altından çıkmaması için sıkı tedbirler aldı. Bu tedbirler ve Menderes'in, Makarios'un Atina'da kabul edilişini takbih eden beyannamasinde/Türkiye'nin İngiltere ile olan münasabetlerinden (çok dostane) kelimeleriyle mühim atıfda bulunması gösteriyor ki Türk harici politikasında İngiltere dostluğu büyük ehemmiyetini muhafaza etmektedir."

030 | 01 | | | 38 | 227 | 11

-2-

EK 14 Devamı

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

" Türkler (Statiko veya Türk hakimiyeti) yerine Kıbrıs'ın taksimi tezini kabul etmekle Kıbrıs meselesinde bir anlaşmaya varmak hususunda Yunanlılardan çok daha uzlaşıcı olduklarını bilfiil göstermişlerdir. Fakat, Kıbrıs meselesinde Türklerin hayatî menfaatlerinin nazarı itibare alınmadığına kanaat getirirlerse İngiltere ile olan münasebetlerinin mahiyeti kaçınılmaz olarak bütün bütün değişecektir."

---

030 | 01 | | | 38 | 227 | 11

2

EK 15: Avam Kamarasında Kıbrıs konusunda yapılan görüşmeler.

ŞİFRE

Malûmaten

Telgraf

Geldiği yer	Tarihi	Numarası	Alındığı tarih	Saat
Londra B.Elçiliği	29/7/1954	79	30/7/1954	8.00

69 numaralı şifre telgrafın zeyiidir.

1- Dün Hariciye'den bir kâtip davet edilerek,arzu ettiğim takdirde gidip dinlemek üzere Avam Kamarasında Müstemlekeler Nazırı Vekâletinde Devlet Nazırı tarafından Kıbrıs'a dair beyanat vuku bulacağını haber verdiler. Beyanatın aynı zamanda Ankara'da Hariciye Vekâletine tevdii için Sefir'e talimat gönderilmekte olduğunu ilâve ettiler. Meclise gittim. Beyanat ruznamede mevcut değildi.

2- Devlet Nazırının beyanatında hülâsaten Kıbrıs üzerindeki İngiliz hakimiyetinin ne şimdilik ne de istikbalde terki mevzubahs olmadığını, İngiltere'nin Avrupa, Akdeniz ve Orta Şarkta ait askerî taahhütlerini tutabilmek için adayı muhafazaya devam etmesi elzem olduğunu,Kıbrıs'a dahili bir muhtariyet verilmesi zımnında bir anayasa hazırlanacağını,teşrii bir Meclisi olacağını ve bu Mecliste aksaliyetin memsup asadan terkküp edeceğini söyledi.

Müstemlekeler Nazırı da söz alarak Kıbrıs'ın Yunanistan gibi dost ve fakat istikrardan mahrum bir devlete verilmesinin bir felâket olacağını ve Kıbrıslıların hayat seviyesini düşüreceğini ilâve etti.(Müstemlekeler Nazırı istifa etmiş olup dünkü beyanatı sonuncusu idi.)

3- Mevzubahis beyanatın dün icarasına karar verilmesi, Süveyş Kanalı'nın tahliyesi hakkındaki anlaşmanın Kıbrıs'ın da tahliyesi ümidine yol

Y.I.III.

19.10.2021 tarih ve 33363798 sayılı Karar ile gizliliği kaldırılmıştır.

EK 15 Devamı

ŞİFRE

Malûmaten

Geldiği yer	Tarihi	Numarası	Alındığı tarih	Saat

açmaması için olsa gerektir. Bir de şayet Yunanistan meseleyi Birleşmiş Milletlerde mevzubahs ederse İngiltere tarafından orada verilecek cevapta adanın dahili muhtariyetinin derpiş edildiği ve bunun Avam Kamarasında beyan olunduğunu söylemek maksadına da hamledilebilir.

Yeni bir karar verilmediği takdirde Parlamento yarınki müzakereden sonra yaz tatiline girecektir.

Baydur

19.10.2021 tarih ve 33363798 sayılı Karar ile gizliliği kaldırılmıştır.

EK 16: ABD Dışişleri Bakanlığının, Amerikan Hükümetinin Kıbrıs hakkında statükonun muhafazası taraftarı olduğunu ifade ettiğine dair hazırlanmış belge.

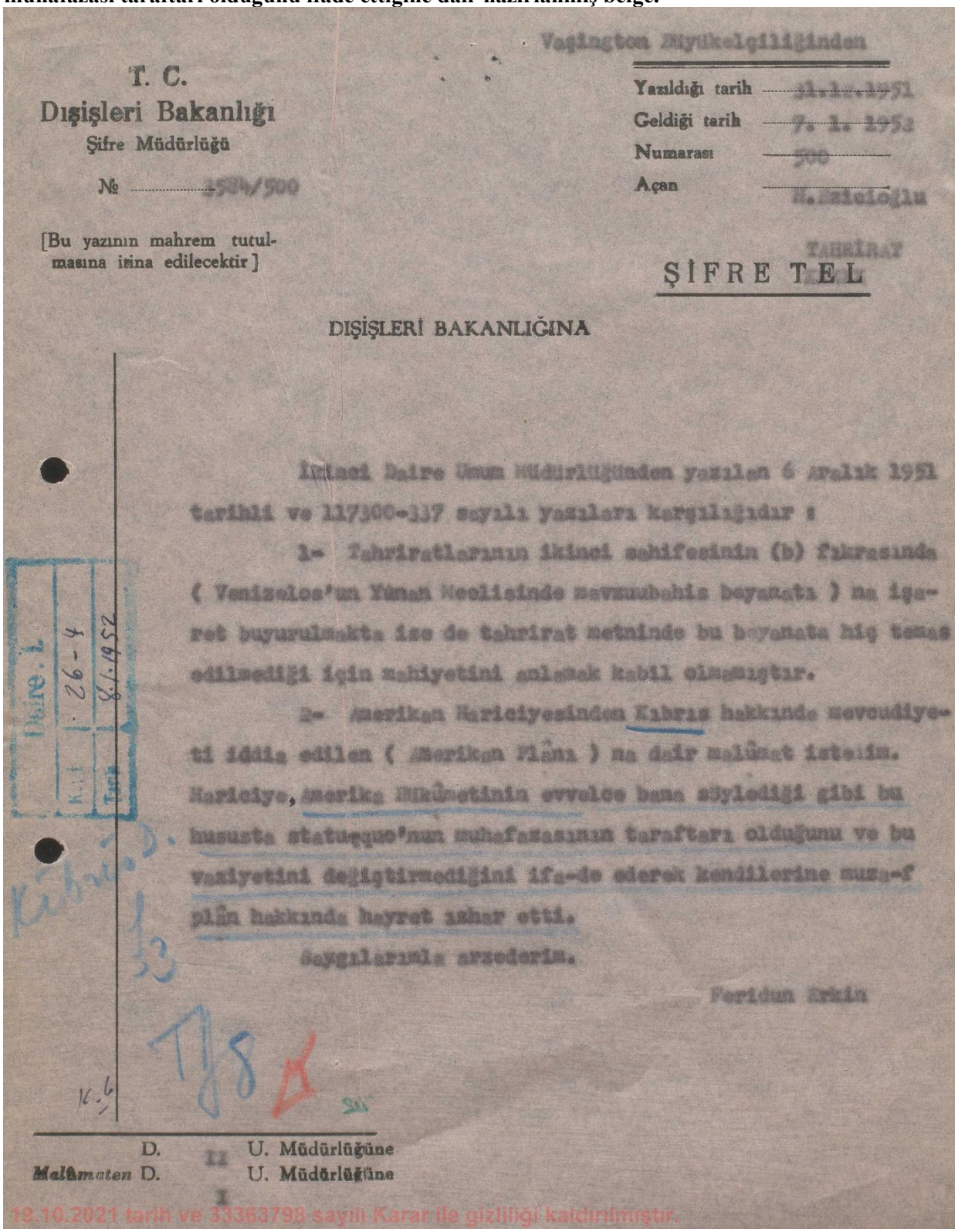

Vaşington Büyükelçiliğinden

T. C.
Dışişleri Bakanlığı
Şifre Müdürlüğü

№ 3584/500

[Bu yazının mahrem tutulmasına itina edilecektir]

Yazıldığı tarih 31.12.1951
Geldiği tarih 7. 1. 1952
Numarası 500
Açan H. Ezicioğlu

TAHRİRAT

ŞİFRE TEL

DIŞİŞLERİ BAKANLIĞINA

İkinci Daire Umum Müdürlüğünden yazılan 6 Aralık 1951 tarihli ve 117300-337 sayılı yazıları karşılığıdır :

1- Tahriratlarının ikinci sahifesinin (b) fıkrasında (Venizelos'un Yunan Meclisinde mevzuubahis beyanatı) na işaret buyurulmakta ise de tahrirat metninde bu beyanata hiç temas edilmediği için mahiyetini anlamak kabil olmamıştır.

2- Amerikan Hariciyesinden Kıbrıs hakkında mevcudiyeti iddia edilen (Amerikan Plânı) na dair malûmat istedim. Hariciye, Amerika Hükûmetinin evvelce bana söylediği gibi bu hususta statuequo'nun muhafazasının taraftarı olduğunu ve bu vaziyetini değiştirmediğini ifa-de ederek kendilerine muza-f plân hakkında hayret ızhar etti.

Saygılarımla arzederim.

Feridun Erkin

Daire. L
K.t. 26-4
Tarih 8.1.1952

Kıbrıs D.

D. U. Müdürlüğüne
Malûmaten D. U. Müdürlüğüne

19.10.2021 tarih ve 33363798 sayılı Karar ile gizliliği kaldırılmıştır.

ÖZGEÇMİŞ

Samet BEKÂR, 2002 yılında Trabzon Ticaret İlköğretim Okulu'nu; 2005 yılında Trabzon Lisesi'ni; 2011 yılında da Karadeniz Teknik Üniversitesi-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü'nü bitirdi. 2011 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı'nda yüksek lisans programına başladı.

BEKÂR, evlidir.